

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Reminiscence v pastoraci
Využívání vzpomínek a vzpomínání
v pastýřské péči o seniory

Bc. Daniela Fojtů

Katedra: Katedra praktické teologie
Vedoucí práce: PhDr. Hana Janečková, Ph.D.
Studijní program: Teologie
Studijní obor: Křesťanská humanitární a pastorační práce - diakonika

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Reminiscence v pastorační: využívání vzpomínek a vzpomínání v pastýřské péči o seniory* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 16. 12. 2021

Bc. Daniela Fojtů

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na přítomnost a využívání vzpomínek a vzpomínání v pastýřské péči o seniory v prostředí Českobratrské církve evangelické. Práce si klade za cíl zjistit, jakými způsoby je reminiscence v pastýřské péči o seniory přítomna, v jakých situacích, za jakým účelem a pomocí jakých nástrojů jsou vzpomínky a vzpomínání v pastýřské péči využívány. Práce je členěna do dvou hlavních částí. První část práce nastiňuje teoretický základ. Vymezuje hlavní souvislosti a definuje základní pojmy. Dále popisuje oblast pastýřské péče o seniory, přibližuje reminiscenci jako metodu a nastiňuje průsečíky těchto dvou oblastí. Druhá, praktická část práce si klade za cíl pomocí kvalitativního přístupu metodou polo-strukturovaných rozhovorů s faráři odpovědět na základní výzkumnou otázku, týkající se role reminiscence na poli pastýřské péče o seniory.

Klíčová slova

Pastorace, pastýřská péče, pastýřský rozhovor, duchovní potřeby, senioři, reminiscence, vzpomínání, vzpomínky, církev

Summary

This Master's thesis focuses on the presence and use of remembrance in the context of pastoral care for the elderly within the Evangelical Church of Czech Brethren. The aim of this thesis is to explore various ways, in what specific situations, reminiscence is present and used in the context of pastoral care as well as to identify specific reminiscence tools that are utilized in the process of pastoral care for the elderly. This thesis is divided into two main parts. The first part focuses on explaining the theoretical bases for this thesis by focusing on two main topics: pastoral care for the elderly and reminiscence work, and

outlines ways in which both areas are connected. The second part is focused on qualitative research using semi-structured interviews with pastors. This investigation aims to arrive at an answer to the primary research question about the role of reminiscence within pastoral care for the elderly.

Keywords

pastoral care, pastoral conversation, the elderly, spiritual needs, reminiscence, remembering, memories, the church

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce, PhDr. Haně Janečkové, Ph.D., která mě trpělivě a laskavě prováděla po celou dobu, kdy tato práce vznikala a nabídla mi vždy podnětné poznámky a zpětnou vazbu.

Dále bych chtěla poděkovat všem, se kterými jsem vedla rozhovor, za čas, energii a otevřenost při sdílení jejich zkušeností.

V neposlední řadě patří velký dík mému muži, celé mé rodině a blízkým přátelům, kteří mě neúnavně podporovali a povzbuzovali v průběhu celého studia i psaní této závěreční práce.

Obsah

Úvod	8
1 Vymezení souvislostí a pojmů	10
1.1 Stárnutí obyvatelstva	10
1.2 Základní pojmy.....	10
1.2.1 Pastorační práce	11
1.2.2 Pastýřská péče	11
1.2.3 Reminiscence	12
1.2.4 Reminiscenční terapie	13
1.2.5 Stáří	14
2 Pastýřská péče	16
2.1 Vztah jako základ pastýřské péče.....	16
2.2 Osobnostní předpoklady doprovázejícího	17
2.3 Pastýřská péče v ČCE.....	18
2.3.1 Farář	18
2.3.2 Pastorační pracovník	19
2.3.3 Nemocniční kaplan	19
2.3.4 Laici a pastýřská péče	19
2.4 Rozhovor jako základní prostředek pastýřské péče.....	20
2.4.1 Pastýřský rozhovor.....	20
2.4.2 Dobrý rozhovor – inspirace z psychologie.....	22
2.4.3 Průběh rozhovoru	23
2.4.4 Témata pastýřského rozhovoru	23
2.4.5 Místo rozhovoru	24
2.4.6 Příprava na rozhovor	24
2.5 Jiné metody pastýřské péče	25
2.6 Postoupení jinému odborníkovi.....	26
3 Specifika pastýřské péče o seniory	28
3.1 Stáří – období duchovního zrání.....	28
3.2 Duchovní potřeby seniorů	29
3.3 Pastýřská péče o seniory – péče o všechny dimenze člověka	31
3.4 Důležitá témata a změny v životě seniorů	31
3.4.1 Odchod do důchodu	31
3.4.2 Zhoršení zdravotního stavu a nemoc.....	32
3.4.3 Vztahy a komunikace.....	33
4 Vzpomínání a způsoby využívání reminiscence	36
4.1 Vzpomínání	36
4.1.1 Proč je vzpomínání důležité.....	37
4.2 Negativní pohled na vzpomínání ve stáří	37
4.3 Osobnosti spojené se změnou přístupu ke vzpomínání a využívání reminiscence	38

4.3.1	Robert N. Butler	38
4.3.2	Erik Erikson.....	39
4.3.3	Pam Schweitzer	40
4.3.4	Reminiscence u nás	41
4.4	Reminiscence a způsoby jejího využívání	42
4.5	Reminiscence v pastýřské péči	46
4.5.1	Základ.....	46
4.5.2	Minulost jako zdroj.....	47
4.5.3	Společné prvky	49
5	Popis výzkumu	51
5.1	Výzkumný cíl.....	51
5.2	Výzkumný problém, předpoklady a motivace	51
5.3	Metodika	55
5.3.1	Technika sběru dat.....	56
5.3.2	Výzkumný vzorek	57
5.3.3	Místo a způsob sběru dat	58
5.3.4	Zpracování dat.....	58
6	Výsledky výzkumu	60
6.1	Prítomnost a využívání vzpomínání.....	60
6.1.1	Význam vzpomínání v pastoraci očima farářů	61
6.1.2	Kdo vnáší vzpomínání do pastýřského rozhovoru	62
6.2	Specifika reminiscence v pastýřské péči o seniory	63
6.2.1	Funkce faráře jako reminiscenční prvek?	63
6.2.2	Svátosti a rituály	64
6.2.3	Externí element v pastýřském působení	66
6.3	Výsledky výzkumu vztahované k výzkumným otázkám	68
6.3.1	Odpovědi na výzkumné otázky	69
6.4	Diskuse	74
	Seznam literatury	84
	Seznam příloh	92

Úvod

Ve své práci s názvem *Reminiscence v pastoraci: využívání vzpomínek a vzpomínání v pastýřské péči o seniory*, se zaměřuji na přítomnost a roli vzpomínání a využívání vzpomínek v kontextu pastýřské péče o seniory.

Zatímco s využíváním reminiscenčních metod a zařazováním reminiscenčních aktivit a programů se dnes hojně setkáváme v oblasti péče o seniory, především pak v péči o lidi s demencí, využívání reminiscence přímo v kontextu pastorace seniorů je ještě málo probádaným tématem.

Pozitivní přínos reminiscence na kvalitu života seniorů potvrzuje již nespočet výzkumů a velmi dobré výsledky přináší využívání reminiscence především pro lidi trpící depresí¹, u lidí s demencí či Alzheimerovou chorobou², u seniorů, kteří žijí v pobytových zařízeních³ atd.

Pro téma práce jsem se rozhodla po absolvování předmětu, vedeném PhDr. Hanou Janečkovou, Ph.D., kde jsem se blíže seznámila s možnostmi využití reminiscence v praxi. Zaujalo mě, jak něco, tak běžného, jako jsou vzpomínky a vzpomínání, může otevřít dveře k druhému člověku, umožnit mu být viděn a slyšen a zažít pocit vlastní hodnoty. Sdílení vzpomínek a předávání zkušeností lidí starší generace s mladšími generacemi pozitivně ovlivňuje mezigenerační vztahy. Navíc lze se vzpomínkami pracovat velmi tvořivě a výstupy z reminiscenčních programů mohou být sdíleny s dalšími lidmi formou výstav, divadelních představení atd.

Reminiscenci vnímám jako činnost, jejíž využívání má velký potenciál v mezilidském kontaktu, pro vzájemné pochopení, a také mě zajímá její léčivý potenciál. Proto jsem se také rozhodla zaměřit na reminiscenci v kontextu

¹ Viz např. Bohlmeijer, E. et al., *Effects of reminiscence and life review on late-life depression: a meta analysis*; Cotelli, M. et al., *Reminiscence therapy in dementia: A review*.

² Viz např. Gonzales, J. et al., *Reminiscence and dementia: A therapeutic intervention*.

³ Viz např. Chiang, K. et al., *The effects of reminiscence therapy on psychological well-being, depression, and loneliness among the institutionalized aged*.

pastorace, přesněji pastýřské péče o seniory. Předpokládám, že oblast pastorace nabízí velmi specifický základ, vycházející z křesťanských hodnot, který se odráží ve vztahu k druhému člověku a díky němuž může být práce se vzpomínkami v tomto kontextu léčivá a přínosná.

Cíl, který jsem si v této práci vytyčila je: zjistit, jakými způsoby je reminiscence přítomna v pastýřské péči o seniory.

V teoretické části se zaměřuji na vymezení souvislostí a definování hlavních pojmů. Dále se zabývám oblastí pastýřské péče a pastýřské péče o seniory, představuji reminiscenci a její využívání. Možnosti využití reminiscence v pastýřské péči nastiňuji v teoretické části, konkrétní příklady výskytu a využívání reminiscence v pastýřské péči o seniory poté zjišťuji v praktické části této práce metodou polostrukturovaného rozhovoru s faráři z Českobratrské církve evangelické (dále jen ČCE).

1 Vymezení souvislostí a pojmů

1.1 Stárnutí obyvatelstva

Tato práce se zaměřuje na oblast pastýřské péče o seniory a na roli vzpomínek a vzpomínání v jejím kontextu. Zaměření na seniory jsem zvolila ze dvou důvodů. Prvním z nich je fakt, že vzpomínání bývá nejčastěji spojováno právě s lidmi seniorského věku, druhým důvodem je stárnutí obyvatelstva jako takového.

Ačkoli ne každý, a ne stejným způsobem, senioři častěji, než lidé v jiných životních obdobích vzpomínají, vracejí se ve vzpomínkách k událostem, které prožili, dívají se zpět na svou životní cestu, bilancují. Potřeba vidět a uchopit svůj život jako celek a moci ho vztáhnout směrem k budoucnosti souvisí s jedním z důležitých (duchovních) úkolů stáří. Podrobněji se tomuto procesu věnuji ve 3. a 4. kapitole této práce.

Z výsledků dat získaných a zpracovaných Českým statistickým úřadem vyplývá, že v následujících desetiletích dojde k významné změně věkové struktury obyvatelstva České republiky. Prognózy vývoje hovoří o tom, že v průběhu první poloviny 21. století budou téměř třetinu obyvatelstva tvořit lidé ve věku 65 let a více.⁴

Dá se proto do budoucna očekávat zvýšená poptávka po službách určených seniorům v oblasti sociálních služeb a zdravotní péče, ale také větší zacílení na seniory a jejich potřeby v prostředí církví a v pastýřské péči.

1.2 Základní pojmy

Tato část bude věnována definování několika pojmů, které tvoří pomyslnou kostru celé této práce, a proto je nutné je zmínit.

⁴ Viz *Stárnutí se nevyhneme* [online]. Český statistický úřad, 20. 4. 2014 (cit. 16.8.2020). URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/ea002b5947>

1.2.1 Pastorace

Pastorace, z latinského *pastore*, odkazuje k osobě pastýře.

Ekvivalentem k českému slovu pastorace je poimenika, tedy disciplína praktické teologie. Pojem vychází z řeckého slovesa „poimanein“ nesoucí význam „pracovat jako pastýř“ či „bdít nad stádem“. To je totiž prvním úkolem pastýře. Ezechiel se ptá: „Nemají pastýři sytit stádo?“ (EZ 34,2) Teolog a kazatel Pavel Černý nabízí vysvětlení této metafory: „*První povinností pastýře je vyučovat Boží slovo a tímto Slovem sytit.*“ Jde o zvěstování, které na sebe může brát různé formy (kazatelna, domácí skupina, pastorační péče o jednotlivce, manželství, rodinu, nemocné apod.).⁵ Můžeme se však setkat i s jiným etymologickým základem: například v německém jazyce se používá pojem *Seelsorge* obsahující v sobě slova duše a starost⁶.

Pastorace nemá zcela jasné ohraničení a pouze jednu definici. Rozdílné chápání najdeme v katolickém a protestantském prostředí či v evropském a anglosaském prostředí.

Kněz a autor duchovní literatury Aleš Opatrný mluví o pastoraci jako o působení církve, inspirovaném evangeliem. Toto působení se obrací jak dovnitř, k lidem uvnitř církve, tak vně, k těm, kteří jsou mimo ni či na jejím okraji.⁷

V této práci používám pojem pastorace jako obecnější, zastřešující termín pro jakékoliv dění a činnosti, které vycházejí z evangelia a které jsou spojeny s křesťanským společenstvím a působením církve.

1.2.2 Pastýřská péče

Kromě pastorace se můžeme setkat s pojmy, jako je pastýřská péče, pastorační péče, pastorační činnost či pastorační doprovázení.

⁵ Černý, P., *Teologie a praxe služby pastýře*, str. 94

⁶ Viz např. *Seelsorge: Beratung in der Not* [online]. Karriere Bibel (cit. 14. 11. 2021). URL: <https://karrierebibel.de/seelsorge/>

⁷ Viz Opatrný, A. *Co je pastorace?*

V prostředí protestantských církvích se pastýřskou péčí většinou rozumí péče o jednotlivého člověka či určitou skupinu lidí, přičemž nejčastěji je pastýřská péče uskutečňována formou pastýřského rozhovoru. Často bývá pastýřská péče spojena s doprovázením druhého člověka v situacích a chvílích, kdy potřebuje oporu či podporu, v nemoci, obtížích, utrpení či umírání.⁸

Pro získání komplexnějšího obrazu o významu tohoto pojmu uvádím několik citací.

Helmut Tacke definuje evangelickou pastýřskou péči jako „*dění, uskutečňované v ochranné zóně Božího jména.*“⁹

Teolog Josef Smolík o pastýřské péči říká následující: „*cílem pastýřské péče je sloužit křesťanům k tomu, aby zůstali ve vyznání toho, že nejsou sami sví, ale že patří Ježíši Kristu, který je vykoupil svou krví.*“ A dále pak: „*Úkolem těch, kteří pastýřskou péči provádějí, je pomoci lidem zakotvit jejich víru ve víře v Krista a v církvi.*“¹⁰ Zdůrazňuje také důležitost sborového společenství, když říká, že „*pastýřská péče je služba k víře uprostřed života sboru.*“¹¹

V této práci používám pojem pastýřská péče především ve významu, který je uveden výše. Pastýřskou péčí tedy rozumím péči o jednotlivého člověka či skupinu lidí, kdy je ve většině případů péče uskutečňována formou rozhovoru.

1.2.3 Reminiscence

Pojem reminiscence má svůj původ z latinského slova „*reminiscere*“, což znamená vzpomenout si, rozpomenout se. Pojem reminiscence se používá jako synonymum českých slov vzpomínání a vzpomínka.¹²

Pakliže bychom hledali definici tohoto pojmu, ta nejznámější pochází od britského geriatra Roberta Woodse a jeho spolupracovníků a popisuje

⁸ Viz Opatrný, A., *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*.

⁹ Srov. s Tacke, H., *Glaubenshilfe als Lebenshilfe*, s. 77.

¹⁰ Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 5

¹¹ Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 10

¹² Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 21.

reminiscenci jako „*hlasité nebo tiché (vnitřní) vybavování aktivit, událostí a zkušeností ze života člověka, které se uskutečňuje buď o samotě, nebo spolu s jinou osobou či skupinou lidí, a to většinou s pomocí vhodných podnětů*“¹³

1.2.4 Reminiscenční terapie

V literatuře se můžeme setkat také s pojmem reminiscenční terapie. Tento pojem je v zásadě zaměnitelný s pojmem reminiscence a objevuje se především v kontextu cíleného využívání reminiscence pro její terapeutický aspekt. Nejčastěji je tímto pojmem myšlen rozhovor terapeuta se starším člověkem nebo se skupinou seniorů, kdy je v centru pozornosti vzpomínání, prožité zkušenosti a události. Jedná se o jeden z přístupů péče orientované na člověka, které se vyznačují důrazem na respektování lidské důstojnosti, jedinečnosti a autonomie.¹⁴ Reminiscenční terapie může mít formu předem připravené a cíleně podporované individuální či skupinové činnosti, avšak může se jednat také o spontánní aktivitu.¹⁵

Při reminiscenční terapii je možné využití vhodných reminiscenčních předmětů (starých fotografií, předmětů, hudby, filmů atd.), lze však využít i různé způsoby uměleckého vyjádření (zpěvu, tance, dramatizace, pantomimy, ...).¹⁶

Používání pojmu reminiscence nebo reminiscenční terapie vychází často z preferencí konkrétních autorů.

Cíl reminiscenční terapie

Cílem reminiscenční terapie je navození dobré nálady, dobrého pocitu, radosti a kognitivní stimulace. V závislosti na konkrétním tématu a vybavených vzpomínkách mohou mít reminiscenční setkání charakter psychoterapeutického

¹³ Woods et al., *Reminiscence and life Review With Persons With Dementia: Which Way Forward?*, s. 138

¹⁴ Viz Janečková H., Čížková H., *Reminiscence známá i neznámá*, s. 12.

¹⁵ Viz Gibson, F., *Reminiscence and Life Story Work*, s. 30.

¹⁶ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 22.

procesu, avšak není to jejich cílem. V tom se liší např. od procesu v psychoterapii, kdy se se vzpomínkami také pracuje, ale jiným způsobem a v jiném kontextu.

V této práci používám pojem reminiscence, dále vzpomínání a vzpomínky.

1.2.5 Stáří

Stáří je závěrečnou etapou života, dle vývojové psychologie je posledním vývojovým obdobím.

Definovat období stáří je problematické a existuje velké množství definic od různých autorů, přičemž žádná z nich není definitivní ani absolutně platná.

Obvykle se však rozlišuje:

- 1) **kalendářní stáří** (dle dosažení určitého dohodnutého věku)
- 2) **biologické stáří** (míra involučních změn, vnějším obrazem stáří je fenotyp stáří)
- 3) **sociální stáří** (vychází ze sociální periodizace lidského života podle produktivity a sociálních rolí).

Kalendářní stáří je jednoznačně vymežitelné, nemůže však zahrnout individuální rozdíly. V 60. letech 20. století přijala Světová zdravotnická organizace patnáctiletou periodizaci lidského života:

60-74 let: stárnutí, rané stáří, senescence

75-89 let: vlastní stáří, kmetství, senium

90 a více let: dlouhověkost, patriarchum

S ohledem na zlepšující se zdravotní a funkční stav stárnoucí populace se dnes většina autorů více přiklání k členění na:

65-74 let: mladí senioři (young-old)

75–84 let: staří senioři (old-old)

85 let a více: velmi staří senioři (oldes-old, very old – old)¹⁷

Biologické stáří je označení pro období, kdy z biologicko-psychologického hlediska dochází k tělesným změnám (úbytek funkce výkonnosti srdce, plic a cévního systému, snížení pohyblivosti, pokles tělesné hmotnosti, větší náchylnost k nemocem, zpomalení většiny funkcí, celkový úbytek sil)¹⁸ a ke změnám hormonální produkce a sekrece. Starší člověk se rychleji unaví, pomaleji reaguje na podněty, potřebuje více času k načerpání fyzických i duševních sil.¹⁹

Sociální stáří odpovídá (dle tzv. sociální periodizace, která rozděluje lidský život do čtyř životních období), třetímu věku (fáze postproduktivní) – tj. období, kdy dochází k odchodu do starobního důchodu a produktivita klesá a čtvrtému věku (fáze závislosti) – tj. ztráta soběstačnosti, závislost na rodině, generační osamělost, ztráta životního partnera či redukce sociálních kontaktů.²⁰ V tomto období probíhá proměna sociálních potřeb, životního stylu i ekonomického zajištění a obvykle se za jeho začátek považuje vznik nároku na starobní důchod nebo skutečné penzionování. V současnosti se odborná společnost do určité míry staví proti tradičnímu pojetí sociální periodizace, neboť její pojmosloví (př. produktivní – postproduktivní) vyvolává představu stařecké neužitečnosti. Ke klasickému pojetí je stavěna alternativa v podobě zaměření se na celoživotní seberealizaci, vzdělání a sociální participaci.¹⁷

V této práci využívám především pojem **senior**. Tímto označením rozumím člověka patřícího ke starší věkové kategorii dle kalendářního stáří, tedy člověka staršího 65 let.

¹⁷ Viz Kalvach, Z., *Geriatric a gerontologie*, s. 47

¹⁸ Viz *Zpráva Světové zdravotnické organizace o stárnutí a zdraví* [online], World Health Organization, 2015 (cit. 12.4.2021), URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf

¹⁹ Viz Příbyl, H., *Lidské potřeby ve stáří*, s. 11.

²⁰ Viz Příbyl, H., *Lidské potřeby ve stáří*, s. 13.

2 Pastýřská péče

V této kapitole se zabývám pastýřskou péčí, která se, jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, nejčastěji uskutečňuje formou pastýřského rozhovoru. Zaměřuji se na to, kdo pastýřskou péči provádí, a blíže zkoumám formu pastýřského rozhovoru. Přestože se věnuji pastýřské péči v ČCE, literaturu pro tuto část jsem čerpala jak od autorů protestantského i katolického vyznání.

2.1 Vztah jako základ pastýřské péče

Bůh stvořil člověka k obrazu svému, tj. pro vztah s ním i s dalšími Bohem stvořenými tvory. Tak jako se vztah Boha k nám projevuje tím, že na nás Bůh pamatuje, slyší nás a zajímá se o nás, tak se odkaz na Boží péči projevuje v komunitě věřících jako zájem a péče jeden o druhého.²¹

Církev tvoří lidé, kteří mají vztah k Bohu, ale zároveň také vztahy mezi sebou. Pouze otevřené společenství lidí, kde je jeden druhému podporou a pomocí, má ozdravující funkci zázemí, kde člověk může sdílet své obavy, očekávání, radosti či starosti.²²

Profesor teologie Pavel Procházka v souvislosti s tím zmiňuje, že lidé mají často problém říct si o pomoc, či požádat o pastorační rozhovor, protože mají strach nebo obavy. I když se jedná např. o faráře z jejich sboru, kterého dobře znají. Mohou se obávat, že otázky budou příliš osobní, nebo jim brání vlastní pocit, že pokud prožívají těžkosti, znamená to, že nějakým způsobem duchovně selhali. Dobrý doprovázející si je těchto možných obav a strachů, kterých může být doprovázený plný, vědom a snaží se je mít na zřeteli ještě předtím, než pastorační vztah vznikne. Může to udělat tím, že se snaží být pro druhé přístupným a otevřeným člověkem a umí navodit příjemnou atmosféru.²³

²¹ Viz Patton, J., *Pastoral care: an essential guide*, s. 1-2.

²² Viz Procházka, P., *Pastorační doprovázení*, s. 16.

²³ Viz Procházka, P., *Pastorační doprovázení*, s. 38.

2.2 Osobnostní předpoklady doprovázejícího

Jak již bylo řečeno, pastorec odkazuje k osobě pastýře. Postava pastýře měla pro obyvatelstvo na území dnešního Izraele a Palestiny archetypální význam, neboť chov dobytka byl pro tehdejší obyvatelstvo způsobem obživy. Se svými stády kočovali, nebo si lidé z měst najímali pastýře, kteří se o jejich stáda starali. Zaměstnání pastýře bylo nelehké, nebezpečné a vyžadovalo od toho, kdo je vykonával, zodpovědnost. Pastýřský život byl tvořen ustavičným putováním, pastýř trávil čas se stádem jak ve dne, tak také v noci, krácel před stádem a vedl jej ke zdrojům jídla a vody.²⁴

Proto asi nejznámější text, kterým je Žalm 23, vyobrazující Boha jako pastýře, odkazuje právě na přítomnost, péči a vedení, kterou člověku nabízí.

„Hospodin je můj pastýř, nebudu mít nedostatky.

Dopřává mi odpočívát na travnatých nivách, vodí mě na klidná místa u vod, naživu mě udržuje, stezkou spravedlnosti mě vede pro své jméno.

*I když půjdu roklí šeré smrti, nebudu se bát ničeho zlého, vždyť se mnou jsi ty. Tvoje berla a tvá hůl mě potěšují.*²⁵

Jak si představit pastýře dnešní doby? Teolog Milan Salajka zmiňuje, jaké vlastnosti by měl doprovázející mít. Uvádí vnímavost a empatii, přirozenou autoritu, přiměřenou pevnost a sebejistotu, schopnost dát druhému otevřenou a přímou odpověď, dále také smysl pro spontánnost a bezprostřednost.²⁶

Procházka dodává upřímnost, soucítění a schopnost konfrontace čistým a konstruktivním způsobem. Zároveň říká, že osobnost doprovázejícího je v procesu pastýřského doprovázení důležitější než metody přístupu, které používá.²⁷

²⁴ Viz Novotný, A., *Biblický slovník* [online]. Praha: Kalich, 2008, 574-575 (cit. 28. 11. 2021), URL: http://www.davar3.net/slovník/slovník_novotny.pdf

²⁵ *Žalmy 23* [online]. Bible online: český ekumenický překlad (cit. 17. 11. 2021), URL: <http://www.bible.cz/b/Ps/23>

²⁶ Viz Salajka, M., *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci*, s. 111.

²⁷ Viz Procházka, P., *Pastorační doprovázení*, s. 11.

2.3 Pastýřská péče v ČCE

Tyto výše zmíněné charakteristiky by měl v ideálním případě splňovat kdokoli, kdo duchovně doprovází druhého člověka.

Pastýřskou péči může do určité míry vykonávat jakýkoli věřící člověk, který je sám ve víře ukotven a je ochoten se o svého bližního zajímat a věnovat mu svůj čas a pozornost. Pokud se jedná o případy, kdy člověk potřebuje řešit naléhavé a tíživé duchovní problémy, může se obrátit na člověka, který má k duchovní péči kompetence a příslušné vzdělání, což je v prostředí ČCE farář. Dále pak pastorační pracovník, v nemocnicích se duchovní péči věnuje nemocniční kaplan. Setkáme se také s vězeňskými či vojenskými kaplany. Těm se však s ohledem na zaměření práce více nevěnuji.

2.3.1 Farář

K výkonu tohoto povolání v ČCE je nutné absolvovat jednooborový magisterský studijní program *Evangelická teologie* na UK ETF nebo absolvovat obdobný studijní obor na některé ze zahraničních fakult.²⁸

V průběhu přípravy na službu ve sboru ve spolupráci se synodní radou ČCE absolvují praxe ve sborech, kde se aktivně účastní života určitého farního sboru ČCE.²⁹ Po ukončení studia musejí absolventi, kteří se chtějí stát faráři v církvi, absolvovat jednoroční prakticko-teologický vikariát. Po jeho úspěšném absolvování jim synodní rada vydá osvědčení o způsobilosti k ordinované službě faráře v církvi.²⁸

Působnost farářů ve farních sborech

Povinnosti faráře jsou sepsány v Řádu pro kazatele. Kromě kázání Božího slova, přípravy a vedení pravidelných bohoslužebných a katechetických

²⁸ Viz *Řád pro kazatele* [online]. Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 20. 5. 2017 (cit. 19.10.2017), URL: <https://www.evangelnet.cz/cce/czi/rk.html>

²⁹ Viz *Řád pro studenty bohosloví* [online]. Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 20. 5. 2017 (cit. 19.10.2017), URL: <https://www.evangelnet.cz/cce/czi/rsb.html>

setkání, vedení církevních matrik a knih atd., nechybí ve výčtu také navštěvování členů sboru a pastýřská péče o ně.²⁸ Konkrétní náplň práce sjednává farář individuálně v daném sboru, v němž působí.

2.3.2 Pastorační pracovník

Funkce pastoračního pracovníka jako profesionála byla v ČCE ustanovena v roce 2008, pastorační pracovník vykonává svou práci pod vedením faráře v konkrétním sboru. Mezi výčet činností patří mimo jiné také pastorační péče a pastorační činnost formou pastoračních návštěv v domácím prostředí, v nemocnicích, domovech pro seniory, věznicích a dalších zařízeních.²⁸ Pastorační pracovníci jsou stejně jako faráři vázáni k mlčenlivosti.

2.3.3 Nemocniční kaplan

Je na místě zmínit také funkci nemocničního kaplana. Funkce nemocničního kaplana je specifická tím, že doprovázení a duchovní péče jsou vykonávány pouze ve zdravotnickém prostředí. Nemocniční kaplani jsou členy multidisciplinárního zdravotního týmu. Důležitost této funkce a spolupráce nemocničních kaplanů se zdravotníky pro dosažení komplexní péče o pacienty, zdůrazňuje např. Marie Svatošová.³⁰ Pro vykonávání funkce nemocničního kaplana je nutné mít pověření církve, mít ukončené magisterské teologické vzdělání, minimálně tři roky působit v obecné pastorační péči a absolvovat specializovaný kurz nemocničního kaplanství.³¹

2.3.4 Laici a pastýřská péče

Přestože pro pastorační práci je nutné vzdělání, průprava a zkušenosti, které byly zmíněny výše, není možné opomenout také roli tzv. laiků, lidí, kteří nemají potřebné teologické vzdělání, ale mají ochotu a zájem pomáhat a

³⁰ Viz Svatošová, M., *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?*, s. 27-28.

³¹ Viz Ruml, P., *Co je to kaplanská služba?* [online]. Asociace nem. kaplanů, 1. 4. 2014 (cit. 8. 8. 2017), URL: <https://www.nemocnicnikaplan.cz/clanky/o-praci-kaplana/co-je-to-kaplanska-sluzba>

věnovat svůj čas druhému člověku. Pastýřská péče bude mít jinou podobu, než kdyby ji prováděl farář, ale každý člověk má nějaké dary, které může nabídnout. I kdyby se jednalo o telefonát, návštěvu u osamělého seniora, připravené vánoční pásmo písní pro lidi v domově pro seniory, pomoc s nákupem, zaslání korespondence apod.

2.4 Rozhovor jako základní prostředek pastýřské péče

Ačkoli může mít pastýřská péče v konkrétních situacích různou podobu, nejčastěji bývá realizována formou setkání dvou osob, pastorovaného a pastorujícího, v pastýřském rozhovoru. Právě tomu budou určeny následující odstavce.

2.4.1 Pastýřský rozhovor

Opatrný uvádí, že pastýřský rozhovor nemusí být vždy a za všech okolností „náboženský“, ani zásadně „nenáboženský“. Má vždy vycházet ze situace, úrovně víry, z přání a potřeb toho, komu je pastorační péče poskytována.⁸

Bukowski pastýřský rozhovor popisuje jako svobodně vedený rozhovor, směřující k vzájemnému naslouchání a porozumění. Je charakterizován otevřeností, opravdovým zájmem o druhého člověka a o to, co chce druhý člověk sdělit. Pastýřský rozhovor nesleduje žádné jiné cíle než být tu s druhým člověkem, rozumět mu v jeho situaci, řešit s ním, co potřebuje řešit, a případně pomoci v hledání perspektivy.³²

Fakt, že v rozhovoru nejde o jednostranné zvěstování, o jednostranný proces, ale o setkání, které obohacuje oba zúčastněné, Bukowski vyjadřuje slovními obraty jako „*nabízet se jako partner či partnerka v rozhovoru*“ nebo větou: „*Při setkání s protějškem, který je mi nakloněn, nacházím i sebe sama.*“³³

³² Viz Bukowski, P., *Budu s tebou... role bible v pastýřském rozhovoru*, s. 16.

³³ Bukowski, P., *Budu s tebou... role bible v pastýřském rozhovoru*, s. 15

Bukowski vnímá pastýřský rozhovor jako rozhovor, který má potenciál léčit a někdy může mít dokonce charakter spásy.³²³³

Především na západ od našich hranic je častá forma pastýřského rozhovoru, o kterém se již mluví specificky jako o pastorační terapii využívající diagnostické a léčebné metody humanistické psychologie.³⁴ Ta předpokládá, že člověk má sám v sobě zdroje, jež mu umožní překonat obtíže a růst.³⁵ Můžeme tedy říci, že v náboženském kontextu je taková terapie jistým způsobem obohacena. Smolík mluví o „externím“ prvku přicházejícím skrze víru, z něhož je možné čerpat sílu potřebnou ke zvládnutí náročné životní situace³⁶. V podobném smyslu zmiňuje Clinebell „vědomí všudypřítomného Boha, tedy studnice veškerého uzdravení a celistvosti“³⁷. Obdobně může v pastorační péči působit i přítomnost bohaté spirituální tradice a vědění, která stojí za osobou pastora.³⁸

Opatrný také hovoří o psychologické a psychoterapeutické dimenzi pastýřského rozhovoru, která je vždy v takovém rozhovoru přítomná. Varuje však před tím, aby byl pastýřský rozhovor záměrně veden jako terapeutický. Argumentuje tím, že pastorující většinou nemá k této činnosti potřebnou odbornou přípravu a také připomíná, že k pastýřskému rozhovoru, na rozdíl od toho psychoterapeutického, se vždy váže rozměr víry, ač tento prvek rozhovoru nemusí být vždy zcela zjevný.^{Chyba! Záložka není definována.}

Cíle pastoračního rozhovoru

Smolík uvádí, že pastorační rozhovor má dát člověku především zakusit, že se svým problémem nezůstává osamocen, že v bližním našel spojence.³⁹ Dále je

³⁴ Viz Clinebell, H., McKeever, C., B., *Basic Types of Pastoral Care & Counseling*, s. 221

³⁵ Viz Kazdin, E. A., *Encyclopedia of Psychology*, s. 189

³⁶ Viz Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 50

³⁷ Clinebell, H., McKeever, C., B., *Basic Types of Pastoral Care & Counseling*, s. 14

³⁸ Viz Clinebell, H., McKeever, C., B., *Basic Types of Pastoral Care & Counseling*, s. 240

³⁹ Viz Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 55.

cílem pastoračního rozhovoru dodat sílu, naději a pokoj k tomu, aby druhý člověk dokázal svou situaci unést.⁴⁰

Cílem pastoračního rozhovoru podle Opatrného má být pomoc k důstojnému zvládnutí situace či stavu, který je pastorovaným vnímán jako obtížný. Vždy je však potřeba brát ohled na úroveň víry, která je účastníkovi rozhovoru vlastní. Cílem, kterého ovšem nelze vždy dosáhnout, je, aby člověk našel Boha jako největšího a nejdůležitějšího spojence ve své situaci.⁴¹

2.4.2 Dobrý rozhovor – inspirace z psychologie

Mnohé terapeutické a pastorační směry uznávají důležitost zásadních postojů při vedení rozhovoru a čerpají především z poznatků a prací Carla Rogerse, jehož „přístup zaměřený na člověka“ předkládá ta nejzákladnější pravidla pro jakýkoli pomáhající vztah.

Těmito třemi základními pilíři, na nichž dobrý rozhovor stojí, jsou akceptace (úcta), empatie a opravdovost (kongruence).³²

Bezpodmínečná akceptace (úcta) znamená přístup k druhému člověku, ve kterém je obsažen respekt a úcta bez podmínek. Teprve pokud druhého člověka přijímám takového, jaký je a když se druhý člověk cítí bezpečně, může otevřeně vyjádřit to, co prožívá a projevit to, kým je. Neznačená to, že musím s druhým člověkem vždy souhlasit, můžu naopak projevit úctu i respekt, přestože mám na věc jiný pohled. Ve chvílích, kdy se můj názor nebo můj pohled na věc rozchází s pohledem a názorem protějšku rozhovoru, je potřeba druhého člověka nesoudit.⁴²

Empatie jde ruku v ruce s bezpodmínečným přijetím. Teprve tehdy, když druhého člověka přijmu, mohu se lépe vcítit do toho, co prožívá, naladit se na

⁴⁰ Viz Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 50.

⁴¹ Viz Opatrný, A., *Pastorační rozhovor jako základní forma pastorační péče*.

⁴² Viz Nykl, L., *Carl Ransom Rogers a jeho teorie – přístup zaměřený na člověka*, s. 34-35.

to, co říká, jaké pocity vyjadřuje.⁴³ „V rozhovoru se dostanu k druhému jenom cestou pochopení, které se dokáže vcítit. To, co člověkem hýbe, (nebo jej také svazuje), jeho pocity, často leží nejprve skryto pod obsahy rozhovoru a on sám si toho snad ani není mnohdy vědom. Proto je pro můj protějšek důležité, že hledám přístup k jeho citovému světu a dávám mu to na srozuměnou.“⁴⁴

Opravdovost (kongruence) vyjadřuje takový přístup k druhému člověku, kdy je mé prožívání, mé pocity a postoje v souladu s tím, co sděluji partnerovi v rozhovoru. Jedině tak se pro druhého stávám čitelným a důvěryhodným.⁴⁵

2.4.3 Průběh rozhovoru

Dle Procházky neexistují žádné předem dané postupy, které by se daly v rozhovoru aplikovat. Každý proces je individuálně podmíněný, jiný. K průběhu pastýřského rozhovoru a doprovázení však uvádí alespoň několik poznámek. Pozornost má být jasně a jednoznačně směřována k druhému člověku, což se projevuje v neverbální komunikaci, jako je oční kontakt, uvolněné držení těla, používání vhodných gest atp. Důležitý je také doplňující verbální projev: být zdvořilý, laskavý a snažit se druhému porozumět. Dále je podle něj důležitá všímavost k neverbálním projevům toho druhého a poskytování prostoru, když si člověk třídí myšlenky, sbírá odvahu či hledá správná slova. Doprovázející může sklouznout k mluvení a dávání rad. Ovšem „dobré rady“, které nevycházejí z naslouchání toho druhého, většinou nemívají žádný pozitivní efekt.⁴⁶

2.4.4 Témata pastýřského rozhovoru

Dalo by se očekávat, že se téma pastýřského rozhovoru bude týkat otázek a problémů v duchovní oblasti života člověka, vztahu k Bohu a otázek víry. Ze

⁴³ Viz Nykl, L., *Carl Ransom Rogers a jeho teorie – přístup zaměřený na člověka*, s. 35-36.

⁴⁴ Bukowski, P., *Budu s tebou... role bible v pastýřském rozhovoru*, s. 19

⁴⁵ Viz Nykl, L., *Carl Ransom Rogers a jeho teorie – přístup zaměřený na člověka*, s. 37-38.

⁴⁶ Viz Procházka, P., *Pastorační doprovázení*, s. 40-41.

zkušeností farářů však vyplývá, že pastýřských rozhovorů, týkajících se vysloveně náboženských záležitostí, je pouze malá část. Mnohem častěji lidé přicházejí s problémy, které na první pohled nevypadají nábožensky. Mohou to být různé krizové situace, mezilidské konflikty, životní problémy, deprese, ...⁴⁷

2.4.5 Místo rozhovoru

Pastýřský rozhovor může mít mnoho podob a může se odehrávat v různém prostředí. Lidé přicházejí na faru či do bytu duchovního v době pro to vymezených hodin. Někdy se pastýřský rozhovor naopak uskutečňuje formou návštěvy faráře či pastoračního pracovníka v domácím prostředí u členů sboru.⁴⁸

Faráři navštěvují členy sboru také v nemocnicích, hospicích, domovech pro seniory i jinde, kde je to potřeba.

Specifickou formou pastoračního rozhovoru je tzv. krátký pastorační rozhovor. Jedná se o krátkou konverzaci, krátké sdílení, které se může uskutečnit např. v krátkém časovém rozpětí, při loučení se při vycházení z kostela po bohoslužbách.⁴⁹

2.4.6 Příprava na rozhovor

Pokud se jedná o přípravu v nějakém širším smyslu, teologové se shodují, že pastýřskou péči nelze vykonávat bez hlubokého zakotvení ve víře. Každá příprava pro pastýřskou péči by měla začínat zkoumáním vlastní víry, lásky a naděje.

Smolík zmiňuje, že setkání vždy předchází meditační a modlitební příprava.⁵⁰ Pokud jde farář nebo nemocniční kaplan za někým, koho nezná,

⁴⁷ Viz Procházka, P., *Pastorační doprovázení*, s. 34.

⁴⁸ Viz Salajka, M., *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci*, s. 108.

⁴⁹ Viz Lohse, T. H., *Krátký rozhovor v pastorační a poradenské práci*.

⁵⁰ Viz Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 46.

(např. do nemocnice, do domova pro seniory a podobně), před návštěvou si, dle možnosti, zjišťuje informace o člověku, za kterým jde.

Vzhledem k tomu, že se rozhovor se uskutečňuje formou setkání dvou lidí a není možné předem vědět či odhadnout, kam se rozhovor bude ubírat či jak přesně bude setkání probíhat, ani sebelepší teoretická příprava není zárukou toho, že bude doprovázející na všechny vzniklé situace připraven.

2.5 Jiné metody pastýřské péče

Rozhovor je nejobvyklejším prostředkem pastorační péče, existují však i další formy a metody, se kterými se lze setkat.⁵¹

Pastýřská péče se může uskutečňovat např. v kontextu **pobytu v duchovně inspirujícím prostředí**, tj. v prostředí s duchovní atmosférou, kde se člověk může ztišit, zklidnit a soustředit se na svá životní témata či problémy. V katolické církvi jde např. o pobyt v klášteře, v prostředí ČCE by to mohly být spíše různé křesťanské kurzy, soustředění, prázdninové pobyty či by se sem dal zařadit také pobyt v komunitě Taizé ve Francii, která má ekumenický charakter.

Pro člověka, který je duševně zdravý a stabilní a který je v situaci, kdy se potřebuje soustředit na řešení své obtížné situace, mohou být vhodné **exercicie**, tedy duchovní cvičení sloužící ke zklidnění, k mobilizaci duchovních i duševních sil.⁵¹ V ČCE se s nimi můžeme setkat v podobě tichého rozjímání nad pasážemi z bible a naslouchání Božímu hlasu a vedení. Jsou určené pro všechny starší 18 let.⁵²

Pro katolickou církev je dále typická **pout'**, kdy se lidé vydávají na různá poutní místa. Tato forma má být pro člověka podporou v hledání řešení

⁵¹ Viz Opatrný, A., *Jiné metody pastorační pomoci a péče*.

⁵² Viz *Exercicie v Horském domově* [online]. Ústřední církevní kancelář, 2011 (cit. 11. 10. 2017), URL: <https://www.ustredicce.cz/clanek/1398-Exercicie-v-Horskem-domove/index.htm>

problému, který prožívá. Nemá být útekem od problému či od řešení situace. V prostředí ČCE není tato forma rozšířena, je možné najít podobné aktivity ve formě „putůáků“, poutí ve smyslu společného putování s batohem na zádech, s přespáváním na faře a se společným duchovním programem. Dále to mohou být návštěvy jiných sborů, výlety na zajímavá místa v České republice i v jiných zemích. Také absolvování pouti do španělského Santiago de Compostela, se stalo vyhledávanou zkušeností mnoha lidí, nejen věřících.

V neposlední řadě může být součástí pastýřské péče **četba**. Četba může plnit mnoho funkcí. Může uklidnit, motivovat, dodat naději, poučit či poskytnout náhled na prožívanou situaci. Jsou lidé, kterým je čtené slovo blízké a kteří sáhnou po knize či textu, potřebují-li se dozvědět něco o problému, který právě řeší. Jiní pomoc touto formou nepřijímají. Četba, ačkoli důležitá, nemůže nikdy zcela nahradit pastorační rozhovor, může však být dobrým doplňkem. Vždy platí, že s doporučováním literatury se musí zacházet individuálně, tak, aby reagovala na situaci a potřeby člověka, kterému má pomoci. Zároveň se má doporučovat netriviální literatura.

Když mluvíme o využívání literatury v pastýřské péči, je nutné zmínit, že jsou případy, kdy může být přínos textu opačný, než je zamýšleno. Například lidé s depresí mohou text, který zdravý člověk vnímá jako optimistický, povzbudivý nebo alespoň neutrální, vnímat jako pesimistický. To platí i o čtení bible.⁵¹

2.6 Postoupení jinému odborníkovi

Důležitou součástí pastorační péče je i schopnost odhadnout, zdali není vhodné určitý problém nebo životní situaci člověka postoupit jinému odborníkovi.⁵¹

Procházka uvádí, že je vhodné, aby si doprovázející při pastoračním doprovázení položil následující otázky, které mu mohou pomoci orientovat se

v tom, s čím za ním konkrétní člověk přichází a jestli je v jeho možnostech a silách mu s tím pomoci. Otázky jsou následující:

- *„O co jde, v čem spočívá problém tohoto konkrétního člověka?*
- *Měl bych do toho vstoupit a pokusit se pomoci?*
- *Co mohu udělat, abych pomohl?*
- *Není k dispozici někdo povolanější, kdo by mohl lépe pomoci než já? “⁵³*

Mohou nastat situace, kdy pastorující už nemůže danému člověku ze své pozice více pomoci. V takových situacích bývá nejvhodnější citlivým způsobem odkázat na jiného odborníka (lékaře, psychologa, jiného duchovního představitele apod.)⁵¹

Daná kapitola se zaměřovala na oblast pastýřské péče a propojení se vztahem jako základním předpokladem pro pastýřské konání, dále se věnovala roli pastýře a doprovázejícího, podrobněji přiblížila nejčastěji využívanou metodu uskutečňování pastýřské péče, kterou je pastýřský rozhovor, a nakonec zmínila stručný přehled dalších metod pastýřské péče. Další kapitola se bude zabývat pastýřskou péčí o seniory.

⁵³ Procházka, P., *Pastorační doprovázení*, s. 10

3 Specifika pastýřské péče o seniory

Každé životní období s sebou přináší specifické výzvy a těžkosti, se kterými se lidé musejí vypořádat a potýkat. Senioři bývají ohroženi nemocemi, musejí se vypořádat se smrtí přátel či životního partnera, úbytek sil vede k větší závislosti na pomoci druhých. Všechny tyto změny narušují pocit bezpečí a jistoty seniora.

Pastýřská péče, která vychází ze specifických potřeb, témat a oblastí, které jsou pro seniory důležité, může dle slov Opatrného pomoci dobře zvládat přítomnost a směřovat život k Bohu.⁵⁴

3.1 Stáří – období duchovního zrání

Období stáří je také nazýváno obdobím (duchovního) zrání, v němž může senior uplatnit nabyté zkušenosti, být oporou, rádcem i vůdcem pro mladší generace.

Naplněné stáří bývá spojováno s moudrostí,⁵⁵ nabytou přijetím úspěchů i neúspěchů prožitých let a která je výsledkem hlubokého smíření se se vším, s věcmi i se sebou samým. Je to duchovní úkol, který má doprovázející pochopit a podporovat.⁸

Věra Suchomelová ve své dizertační práci zmiňuje tři nejdůležitější výzvy stáří tak, jak je definuje křesťanský autor Anselm Grün: přijetí sebe sama, odevzdání se a vyjití ze sebe. Senior se potřebuje vyrovnat s vlastní minulostí a přijmout vlastní hranice. Postupně se rozloučit a vzdát se toho, čeho si vážil, k čemu se upínal a co měl rád. Posilovat ctnosti jako je pokora, vděčnost,

⁵⁴ Viz Opatrný, A., *Senioři v církvi – pastorování a pastorující*.

⁵⁵ Viz Srov. Guardini, R., *Životní období*, s. 95; Opatrný, A., *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*.

trpělivost, vyrovnanost a vnitřní svoboda, které jsou základem integrity a moudrosti ve stáří.⁵⁶

3.2 Duchovní potřeby seniorů

V souvislosti s obdobím stáří bývá zdůrazňována důležitost většího zaměření na duchovní oblast a oblast duchovních potřeb,⁵⁷ které mohou být ve stáří ještě naléhavější a jimž zpravidla nebývá v péči o seniory především v institucionálním prostředí věnováno mnoho pozornosti, přičemž se zdá, že naplnění právě duchovních potřeb pozitivně ovlivňuje život seniora.

Duchovní potřeby souvisejí s věcmi, které člověka přesahují, a jak se někdy mylně předpokládá, netýkají se pouze lidí věřících, naopak jsou společné všem lidem.

Suchomelová se zabývá oblastí duchovních potřeb seniorů a uvádí jejich výčet.

Potřeba vědomí vlastní důstojnosti a hodnoty. Každý člověk potřebuje být přijímán a respektován pro to, co v životě dokázal. Potřebuje vědět, že má své unikátní místo ve světě. Ale zároveň potřebuje pocítit, že má hodnotu, která není závislá na vnějších zdrojích. Která nesouvisí se zdravotním stavem, mírou soběstačnosti ani není závislá na úspěšných vztazích s blízkými lidmi.⁵⁸

Potřeba smyslu a kontinuity životního příběhu. Definování a redefinování životního příběhu, tedy osobní historie a vztah k vlastní životní zkušenosti, patří mezi důležité úkoly stáří. Člověk přehodnocuje některá svá minulá rozhodnutí, rozpoznává ve svém životě nové souvislosti a nachází ve svém životě smysl. Suchomelová zjistila, že religiozni senioři při zpětném pohledu na svůj dosavadní život vnímali působení „něčí moudrosti a milosti.“⁵⁹

⁵⁶ Viz Suchomelová, V., *Senioři a spiritualita: duchovní potřeby v každodenním životě*, s. 31.

⁵⁷ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 428.

⁵⁸ Viz Suchomelová, V., *Spirituální potřeby seniorů v sociální péči*, s. 97.

⁵⁹ Viz Suchomelová, V., *Senioři a spiritualita: duchovní potřeby v každodenním životě*, s. 194.

V souvislosti s tím uvádí, že citlivě vedený duchovní rozhovor může představovat zásadní nástroj, pomocí kterého mohou senioři nalézt smysl a kontinuitu vlastního životního příběhu bez ohledu na nějaký konkrétní pozemský úspěch či neúspěch.⁶⁰

Potřeba víry a důvěry. Každý člověk potřebuje pocítit, že žije ve světě, ve kterém může druhým důvěřovat a může prožít pocit vlastní hodnoty. U nábožensky založených lidí nadto přichází potřeba věřit v dobrého přijímajícího Boha, na kterého se mohou vždy obrátit. Potřeba důvěry v druhé lidi je naplňována většinou ve vztahu k blízkému člověku.⁶¹

Potřeba naděje a cíle. Senior potřebuje cítit, že jeho život má smysl, a potřebuje mít naději, že je ještě možné naplnit nějaký cíl, že je ještě na co se těšit. Potřebuje mít také naději, že těžkosti, které jsou před ním, zvládne, že budou křivdy napraveny, zranění zahojena. Potřeba naděje souvisí s malými radostmi každodenního života, kterých si lze všimnout. Potřeba naděje a cíle může být vztažena také směrem k životu po smrti. Pro věřící seniory je tato představa často spojena s představou věčného života a nadějí, že se po smrti setkají se svými blízkými. Nereligiózní senioři potřebu promítali do představ o tom, co po nich na zemi zůstane.⁶²

Potřeba lásky a podpory. Jako poslední uvádí Suchomelová potřebu lásky a podpory. Každý člověk potřebuje zažívat vřelé a hluboké vztahy s druhými lidmi, v nichž může lásku dávat a přijímat. V ní je povzbuzován vědomím, že je zde někdo pro mě a

⁶⁰ Viz Suchomelová, V., *Senioři a spiritualita: duchovní potřeby v každodenním životě*, s. 196.

⁶¹ Viz Suchomelová, V., *Spirituální potřeby seniorů v sociální péči*, s. 100

⁶² Viz Suchomelová, V., *Spirituální potřeby seniorů v sociální péči*, s. 102

zároveň, že také já jsem zde pro někoho druhého. Člověk potřebuje mít možnost projevit lásku také symbolicky, třeba pomocí darů.⁶³

3.3 Pastýřská péče o seniory – péče o všechny dimenze člověka

Zkušenosti farářů a pastoračních pracovníků dokládají, že forem pastýřského rozhovoru může být mnoho. Ne vždy se pastýřský rozhovor dotýká duchovních témat, častokrát se týká pouze „obyčejných věcí“, věcí běžného života, které jsou však pro doprovázeného člověka v danou chvíli významné a podstatné. Pastýřský rozhovor byl popsán jako rozhovor, který není ani čistě náboženský, ani zcela nenáboženský,⁸ neboť se v pastýřské péči setkáváme s celým člověkem. Dle holistického přístupu k člověku bychom mohli říct, že se setkáváme se všemi dimenzemi člověka – biologickou, psychologickou, sociální i duchovní⁶⁴ – všechny tyto roviny člověka jsou v rozhovoru také přítomny. Někdy může pastýřský rozhovor pomoci naplnit potřeby z jiných oblastí než z té duchovní, přičemž co je důležité, je kontext, ve kterém se to děje.

Seniorský věk s sebou přináší mnoho změn, s nimiž se senioři musejí vypořádat. V následující podkapitole uvádím několik významných témat v životě seniorů a zmiňuji také potřeby, které jsou pro seniory důležité.

3.4 Důležitá témata a změny v životě seniorů

3.4.1 Odchod do důchodu

Vágnerová uvádí, že samotný přechod do starobního důchodu může být pro mnoho seniorů náročnou změnou. Především tehdy, když byl s výkonem zaměstnání daného člověka spojen vysoký sociální status, o který odchodem do

⁶³ Viz Suchomelová, V., *Spirituální potřeby seniorů v sociální péči*, s. 103

⁶⁴ Viz Příbyl, H., *Lidské potřeby ve stáří*, s. 32.

důchodu přichází.⁶⁵ Každý senior tento přelom vnímá jinak. Senioři, kteří pracují až do vysokého věku, vzdělávají se, věnují se péči o domácnost, vypomáhají s péčí o vnoučata, většinou přijímají tuto změnu lépe. Každý senior potřebuje mít možnost **seberealizace**.⁶⁶ Seberealizace je úzce spojena s prožitkem vlastní hodnoty. V případě nenaplnění této potřeby mohou senioři trpět pocitem méněcennosti a bezvýznamnosti.

Potřeba seberealizace nezaniká ani tehdy, když je seniorova soběstačnost snižena a senior má omezené možnosti fyzické aktivity. V takovýchto případech bývá potřeba naplňována buď symbolicky, ve vzpomínkách na minulé úspěchy, činnosti a aktivity. Také se stává, že senior potřebu naplňuje skrze úspěchy svých blízkých (většinou dětí nebo vnuků). Pro seniory je důležité, aby se měli možnost, v závislosti na svém zdravotním stavu, realizovat v pro ně dříve běžných činnostech (úklid, nákup, vaření), což bývá především v institucionálním prostředí složitěji uskutečňovatelné.⁶⁷

Další důležitou oblastí a z ní vycházející potřebou je oblast **ekonomického bezpečí**. Senioři potřebují vědět, že se o sebe mohou finančně a materiálně postarat. To jim dává také pocit nezávislosti a hrdosti. Často je přitom finanční nezávislost vykoupena velmi skromným způsobem života, naopak na úkor sebe často sami finančně přilepšují svým dětem či vnoučatům. Ekonomická situace bývá pro seniory citlivým tématem, kromě finančního zabezpečení sem patří také materiální rezervy (vybavení bytu, možnost vytápění, poplatky, ...)⁶⁸

3.4.2 Zhoršení zdravotního stavu a nemoc

Senioři se obávají zhoršení zdravotního stavu a s tím související větší závislosti na druhých. Závažné onemocnění proniká do různých vrstev života. Dlouhodobá nemoc a bolest může vést k omezení kontaktů, které se pro

⁶⁵ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 355.

⁶⁶ Viz Mlýnková, J., *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 48-49.

⁶⁷ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 346.

⁶⁸ Viz Příbyl, H., *Lidské potřeby ve stáří*, s. 51.

člověka stávají příliš vyčerpávajícími, snižuje možnosti seberealizace a participace na okolním životě, což může vést k izolaci nemocného. Nemoc a vyrovnávání se s ní může mít dle Opatrného velký vliv na vnitřní svět člověka a přeorientování se na oblast duchovních potřeb. Člověk ztrácí pocit vnitřní jistoty, potřebuje se zorientovat v nové situaci, potřebuje dosavadní život propojit s tím současným, vyrovnat se s danou situací a se strachy o sebe i své blízké.⁶⁹

3.4.3 Vztahy a komunikace

Pro seniora jsou důležité vztahy s blízkými lidmi, v nichž může naplňovat také potřebu lásky a podpory (viz duchovní potřeby) a které mu dodávají pocit bezpečí.⁷⁰ Zároveň potřebuje také své soukromí, aby nebyl vystaven přílišné zátěži a měl možnost si odpočinout.⁷¹

Významnou roli v životě seniora představuje **vztah s životním partnerem**, s nímž senior prožil mnoho let společného života. Vztah s životním partnerem je místem vzájemné pomoci a péče. Manželství ve stáří pozitivně ovlivňuje subjektivní pocit osobní spokojenosti.⁷² Smrt jednoho z partnerů pak znamená radikální změnu v životě, která prověří kvalitu ostatních vztahů a schopnost ovdovělého navazovat nové kontakty.⁷³

Vztah k partnerovi přetrvává i po jeho smrti. Kontakt s ním je naplňován symbolicky (návštěvou hřbitova, péčí o hrob, rozmlouváním se zesnulým). Předměty, fotografie, které ovdovělému zesnulého partnera připomínají, udržují pocit přetrvávající existence daného vztahu a pomáhají ve vyrovnávání se se ztrátou partnera.⁷⁴

⁶⁹ Viz Opatrný, A., *Spirituální péče o nemocné a umírající*, str. 23.

⁷⁰ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 412.

⁷¹ Viz Příbyl, H., *Lidské potřeby ve stáří*, s. 50.

⁷² Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 368.

⁷³ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 399.

⁷⁴ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 379-380.

Velmi důležitý je **vztah seniorů ke svým dospělým dětem**, nehledě na míru vzájemného porozumění, či četnost kontaktů. Senior si potřebuje najít svou pozici, kdy může dávat a zároveň přijímat. Chce se podílet na péči o vnoučata, aktivně se zapojit do chodu rodiny, být oporou, podporou. Mezigenerační vztahy vyžadují mnoho péče. K jejich dobrému fungování je potřeba otevřená komunikace, která umožní vyjádřit očekávání, potřeby a přání všech zúčastněných.

Kontakt s vrstevníky má pro seniory zvláštní význam. Senioři vnímají v kontaktech s vrstevníky silnější generační solidaritu, nacházejí v nich oporu a podporu. Vrstevníci mají stejné zkušenosti, a proto lépe rozumí i současnému stavu seniora.

Velkým problémem seniorů je **osamělost a ztráta sociálních kontaktů**. Velká část seniorů žije po smrti partnera sama. Jiní senioři nemají dostatečný kontakt se svou rodinou, další žijí v institucionálním prostředí. Důvodů ke snížení sociálních kontaktů může být více. Může vycházet ze snížené hybnosti, z úbytku sil, změny prostředí, ztráty vztahů. Pro seniory je důležité být se svými blízkými spojeni alespoň pomocí komunikačních prostředků. Velký význam pro spojení s blízkými má pro ně telefon, který se stává prostředkem k udržení blízkých vztahů.

Seniorům, žijícím osaměle, napomáhá k pocitu bezpečí také známé okolí bydliště a lidé v sousedství.⁷⁵

Lidé v dnešní době ztrácejí vědomí kontinuity všech generací. Ta byla dříve udržována společným soužitím. Kult mládí a ztráta vědomí propojenosti jednotlivých období v životě, se odrážejí také v postojích vůči seniorům ve společnosti a v pohledu na období stáří obecně, pro něž je charakteristické přisuzování nízkého statusu lidem seniorského věku a důraz na

⁷⁵ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 415.

nekompetentnost stáří.⁷⁶ **Kontaktu s lidmi mladší generace** mohou bránit určitá fyzická omezení seniora, jako je zhoršení sluchu či poruchy paměti. Senioři často trpí nedoslýchavostí, soustředění na poslech je pro ně únavné, často nedokážou zachytit celé sdělení, nebo všemu řečenému nerozumí. Stejně tak obtížné vybavování potřebných slovních výrazů může komunikaci znesnadňovat a vést k nejistotě na straně seniora a k vyhýbání se komunikaci. Obecně je potřeba se také přizpůsobit tempu řeči, které bývá u seniorů pomalejší, a brát v úvahu rušivé vlivy okolí, jako je hluk a velké množství lidí, které seniora vyčerpávají a negativně ovlivňují jeho možnost komunikace.

Vztah k vnoučatům naplňuje potřebu citové jistoty a spolu s dalšími rodinnými vztahy pomáhá vytvářet symbolické zázemí seniora. Skrze kontakt s dětmi a vnuky získává senior také přísun nových podnětů a zážitků, ve vztahu s nimi může být naplňována jeho potřeba seberealizace, podílí se na jejich životech a může v nich nacházet pokračování svého vlastního života.⁶⁸

V období stáří stává důležitou duchovní dimenze člověka, která je oblastí působnosti právě pastýřské péče. Senior potřebuje, aby byly zajištěny pro něj důležité základní potřeby, zásadní je však také pocit vlastní hodnoty a důležitosti. To vše ovlivňuje způsob, jakým senior prožívá své stáří. Působení pastýřské péče skrze vřelý a pečující vztah může dát seniorovi mimo jiné možnost zakusit lásku, může mu pomoci udržet a podpořit pocit vlastní hodnoty a jedinečnosti, pomoci vyrovnat se s minulostí a dát pocítit bezpečí i to, že někam patří.

⁷⁶ Viz Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, s. 309.

4 Vzpomínání a způsoby využívání reminiscence

Vzpomínání nebylo vždy vnímáno jako přirozená součást stárnutí, které lze využít k pozitivní reorganizaci osobnosti v době involučních změn a sociálně-psychologické transformace. Následující text se zaměřuje na reminiscenci, přibližuje možnosti jejího využití a nastiňuje několik průsečíků reminiscence s pastýřskou péčí.

4.1 Vzpomínání

Vzpomínání patří k běžným psychickým funkcím, s níž má zkušenosti každý z nás. Vzpomínky se většinou vybavují kumulativně, jedna přirozeně navazuje na tu předchozí.⁷⁷ Ve vzpomínkách se vracíme k pro nás důležitým událostem či k různým životním obdobím a v mysli si je znovu přehráváme.⁷⁸ Vzpomínky v sobě nesou emoční obsahy, v souvislosti s konkrétní vzpomínkou pocítujeme také emoce s ní spojené. Od příjemných prožitků, které jsou spojeny se vzpomínkou na milovaného člověka či radostnou událost v životě, až po bolest či smutek při vzpomínání na tíživé věci z naší životní historie. Vybavování vzpomínek je úzce spojeno se smysly. Proto se stává, že když ucítíme specifickou vůni, uslyšíme konkrétní hudbu, ochutnáme po delší době nějakou specifickou chuť, hned se nám vybaví vzpomínka s těmito věcmi spojená.⁷⁹ Každý člověk má ke vzpomínání jiný vztah. Jsou lidé, kteří dávají přednost tichému vzpomínání o samotě, jiní své myšlenky a vzpomínky zapisují nebo je vyjadřují formou uměleckého projevu a jsou tací, pro které je důležité moci své vzpomínky sdílet s druhým člověkem či ve skupině.

⁷⁷ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 11.

⁷⁸ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 14.

⁷⁹ Viz Špatenková, N., Bolomská, B., *Reminiscenční terapie*, s. 12.

4.1.1 Proč je vzpomínání důležité

Vzpomínání plní v životě člověka několik důležitých funkcí. Vzpomínky ovlivňují kvalitu našeho života, jsou důležité jak pro vztah, který máme sami se sebou, tak ve vztahu s druhými lidmi.

Reminiscence plní následující funkce:

- **intrapersonální** – vzpomínání pomáhá udržet vědomí sebe sama a pocit vlastní identity, neboť vše, co člověk prožil, spoluutváří jeho identitu a celistvost. Vědomí vlastního já je také základem pro vnímání vlastní hodnoty.
- **interpersonální** – vzpomínání se účastní navazování vztahů s druhými lidmi. Vzpomínky jsou podnětem pro konverzaci a pomáhají vzájemnému pochopení.
- **poznávací, informační, výukovou** – vzpomínky mohou nabízet vědomosti a inspiraci pro řešení problémů, poskytují zkušenost, informují o minulé době, o historických událostech, a jsou součástí společenské role seniora jako nositele moudrosti a znalosti.

Z výše uvedeného je jasné, že vzpomínání je přirozenou i potřebnou a důležitou duševní činností každého člověka. Vzpomínání seniorů však nebylo vždy považováno za něco přirozeného a přínosného. Pohled na období stáří a na vzpomínání se v průběhu času měnil.

4.2 Negativní pohled na vzpomínání ve stáří

Ještě do poloviny 20. století převládal v lékařských kruzích ke vzpomínání seniorů negativní postoj. Věřilo se, že vzpomínání nepřináší nic dobrého a že ohlížení se zpět do minulosti vede pouze k nezdravé introspekci a odmítání přítomnosti. Vzpomínání a „žití v minulosti“ bylo vnímáno jako negativní stránka procesu stárnutí, abnormalita a často i známka psychického onemocnění. Tento trend se odrazil také v tehdejším systému

institucionalizované péče o seniory.⁸⁰ Přístup ke vzpomínání obecně a vzpomínání ve stáří se měnil postupně, spolu s novými poznatky ohledně lidské psychiky. Není v možnostech této práce a ani není jejím cílem zmínit všechny osobnosti, které se podílely na vytvoření základu pro využívání reminiscence či na změně přístupu ke vzpomínání, proto zde uvedu přínosy několika z nejvýznačnějších osobností na poli reminiscence.

4.3 Osobnosti spojené se změnou přístupu ke vzpomínání a využívání reminiscence

4.3.1 Robert N. Butler

Gerontolog a psychiatr Robert N. Butler koncem 50. let 20. století jako první významně upozornil na předsudky a mýty týkající se starších lidí a jejich psychických procesů doprovázejících závěrečnou etapu života. V rozporu s tehdejší převládajícím názorem vyjádřil kladný postoj ke vzpomínání. Na základě jeho longitudinálních studií se zdravými seniory zjistil, že senioři procházejí náročným, avšak přirozeným vnitřním procesem, který jim umožňuje uchopit jejich dosavadní život, najít v něm smysl, uspořádat své prožitky a vše zařadit do určitého rámce. V tomto procesu, nazývaném také životní rekapitulace, hrají vzpomínky, vyprávění a nostalgie zásadní roli. Pokud daným procesem člověk projde, může dosáhnout pocitu uzavření, které napomáhá psychickému zdraví a pozitivní reorganizaci osobnosti tvář v tvář vlastní smrtelnosti. Na základě svých poznatků se Butler zaměřil na cílené využívání vzpomínek v práci se seniory. Svou metodu pojmenoval **life review (životní rekapitulace)**. Důležité je také zmínit, že životní rekapitulace může probíhat i zcela v soukromí, formou monologu.⁸¹

⁸⁰ Viz Butler, R. N., *The Life Review: An Interpretation of Reminiscence in the Aged*, s. 66.

⁸¹ Viz Webster, J. D., Haight, B. K., *Critical advances in reminiscence work: from theory to application*, s. XV; Viz. Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 16.

Metoda „life review“

Jedná se o strukturovanou aktivitu, při níž vyplouvají na povrch nevyřešené konflikty. Cílem tohoto procesu je odpuštění sobě i druhým, smířit se s nimi, či podniknout potřebné kroky k nápravě, opustit svazující myšlenky spojené se strachem, obavami, zlostí apod. Odpuštění může pak otevřít dveře prožitku vnitřního míru a vyrovnanosti.⁸²

4.3.2 Erik Erikson

Butlerovy poznatky jsou v mnoha bodech podobné teorii, kterou vytvořil Erik Erikson, psycholog a psychoanalytik, zabývající se vývojovou psychologií. Podle jeho rozdělení psychosociálního vývoje do osmi fází náleží období stáří (65 let a výš) osmému stadiu, které je charakterizováno rozporem mezi integritou a zoufalstvím. Úkolem, který člověk v této fázi má, je dosáhnout integrity (celistvosti) v pojetí vlastního života, přičemž vzpomínání hraje v tomto procesu zásadní roli. Dosažení integrity se projevuje přijetím svého života jako celku a pochopením jeho smyslu. Starý člověk potřebuje hodnotit svůj život pozitivně, vidět ho jako dovršené dílo, aby mohl přijmout i jeho konec. Vyrovnání se s vlastním životem usnadňuje i vyrovnání se se smrtí jako jeho nevyhnutelným důsledkem. Člověk, který dosáhl integrity, také vnímá svou ukotvenost ve světě, nahlíží na svůj život jako na součást většího celku. Svou existenci vnímá ve vztahu k minulosti, k dřívějším generacím, k předkům ale také k budoucnosti, kdy je schopen svou osobní zkušenost využít ve prospěch dalších generací. Nezvládnutí vývojového úkolu stáří se projevuje nespokojeností s vlastním životem, zoufalstvím z toho, že nic nelze vzít zpět, a může vést k pocitu zahořklosti.⁸³

Poznatky Butlera i Eriksona popisují **potřebu smyslu a kontinuity životního příběhu**, o kterém byla řeč v předchozí kapitole.

⁸² Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 16.

⁸³ Viz Říčan, P., *Cesta Životem: vývojová psychologie*, s. 382.

Poznatky Butlera měly vliv na vnímání role vzpomínání, v polovině 70. let začal být o reminiscenci ve Velké Británii veliký zájem a reminiscence byla využívána zaměstnanci nemocnic, domovů a center pro seniory. K rozvoji reminiscence ve Velké Británii přispěl dále The Reminiscence Aids Project (*Projekt pro vytvoření reminiscenčních pomůcek*) mezi lety 1978-79, podporovaný britským ministerstvem zdravotnictví a sociální péče. Výsledkem bylo vydání první komerční reminiscenční pomůcky. Jednalo se o soubor tematicky seřazených diapositivů a magnetofonových záznamů, publikovaných v roce 1989 pod názvem *Vzpomínka (Recall)*.⁸⁴

4.3.3 Pam Schweitzer

Spisovatelka a divadelní režisérka Pam Schweitzer je osobností, která velkou měrou přispěla k rozšíření reminiscence a jejího využívání. Zajímala se o reminiscenci a zaznamenávání vzpomínek vyprávěných starými lidmi, na jejich základě pak vytvořila a režírovala 30 profesionálních divadelních představení a v roce 1983 založila *Age Exchange Theatre Trust* (Divadelní sdružení při britské charitativní organizaci Age Exchange). V roce 1987 založila v Londýně první reminiscenční centrum. Cílem je vzdělávání v oblasti reminiscence a vytvoření prostoru pro mezigenerační a mezikulturní setkávání lidí, kteří se chtějí zúčastnit reminiscenčních projektů. V roce 1993 založila Evropskou reminiscenční síť (*the European Reminiscence Network*), pod jejíž záštitou se uskutečňují reminiscenční projekty a vzdělávání v dalších evropských zemích.⁸⁵

Působení Pam Schweitzer na poli reminiscence je kromě jiného přínosné v objevování kreativní práce se vzpomínkami a využívání vzpomínek pro podporu zdravých mezigeneračních vztahů a sociálního začleňování seniorů.

⁸⁴ Viz Špatenková, N., Bolomská, B., *Reminiscenční terapie*, s. 19.

⁸⁵ Viz Schweitzer, P., *Pam Schweitzer: Reminiscence* [online]. (cit. 23. 11. 2021), URL: <http://www.pamschweitzer.com/>

Využívá např. techniky reminiscenčního divadla, které skrze imaginaci a prožitky mohou seniory oslovit z jiné perspektivy než verbální přístup zaměřený na proces a obsah. Cílem projektů Pam Schweitzer je především přiblížit lidi k sobě a propojit je za pomoci společných vzpomínek, podporovat místní společenství a posilovat jeho identitu. V neposlední řadě jde také o příjemný prožitek zúčastněných, pozitivní naladění a radost z výsledku.⁸⁶

4.3.4 Reminiscence u nás

Přestože v Británii a jiných zemích se reminiscence využívala při práci se seniory již od počátku osmdesátých let, do České republiky se dostala téměř až o dvacet let později především zásluhou občanského sdružení JOB ve spolupráci s Informačním centrem Rašovice.

Dále se u nás o rozšíření reminiscence a povědomí o možnostech jejího využívání zasloužil např. psychoterapeut Karel Kopřiva nebo expertka na geriatrickou sociální péči Tatjana Kašlíková.⁸⁷

V současnosti se v České republice reminiscenci věnuje především Hana Janečková, která je spolu s Marií Vackovou autorkou první publikace o reminiscenci u nás. Také iniciovala založení Reminiscenčního centra, pod jehož záštitou se uskutečnilo již mnoho projektů a jehož posláním je dle webových stránek centra: „(...) *rozvoj reminiscence a podpora aktivního využívání vzpomínek k zapojení starších lidí do života společnosti, k probuzení jejich aktivity a posílení mezigeneračních vztahů v jejich domácím prostředí, v komunitách i institucích.*“⁸⁸

Dále se Reminiscenční centrum zaměřuje na vzdělávání v oblasti reminiscence a jejího využití.

⁸⁶ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 41.

⁸⁷ Viz Špatenková, N., Bolomská, B., *Reminiscenční terapie*, s. 20.

⁸⁸ *O nás – Reminiscenční centrum* [online]. Reminiscenční centrum, c2021 (cit. 24. 11. 2021), URL: <https://reminiscencnicentrum.cz/o-nas/>

K dalším organizacím, které se u nás zabývají vzděláváním a přibližují možnosti využití reminiscence v péči především o lidi s demencí, patří např. Gerontologické centrum v Praze, Česká alzheimerovská společnost či Diakonie ČCE.

4.4 Reminiscence a způsoby jejího využívání

Reminiscenci lze využívat v individuální či skupinové práci, v práci s rodinou nebo v komunitě.

Reminiscenčních přístupů je mnoho. Většinou se přístupy dělí dle využívaných přístupů, metod či dle cílů reminiscence.

Následující body popisují způsoby reminiscenční práce s ohledem na cíl, přičemž primárním zdrojem pro zpracování následujících odstavců, je publikace profesorky Faith Gibson. Poznátky doplňuji informacemi ze dvou českých publikací.

1) Reminiscence jako zdroj zvládnání

Reminiscence je velmi přínosná v období velkých změn, kdy člověk prožívá nejistotu, vyvolávající v člověku pocity úzkosti a strachu.

Tehdy je vhodné využít cílené vzpomínání na jiné náročné situace v minulosti daného člověka jako připomínku a důkaz toho, že tyto těžké věci v minulosti člověk také zvládl. Vzpomínky tak mohou fungovat jako povzbuzení v současné situaci a být zdrojem naděje také do budoucna.

2) Reminiscence jako pomoc při navazování vztahů

Reminiscence má svůj význam v situacích, kdy senior ztrácí sociální kontakty (z důvodu úmrtí partnera, přátel, stěhování apod.). Tehdy může být sdílení vzpomínek s člověkem ve dvojici či ve skupině lidí způsobem, jak navázat nové vztahy, sdílet významné vzpomínky a

nalézat zdroje podpory.⁸⁹

3) Reminiscence jako potvrzení hodnoty a jedinečnosti člověka

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, vědomí pocitu vlastní jedinečnosti a identity je pro seniora velmi důležité, avšak někdy je pro něj samotného obtížné si toto vědomí udržet.

Pozitivní sebepojetí může být podpořeno upřímným zájmem druhého člověka o životní příběh a jedinečné vzpomínky daného seniora.⁹⁰

4) Reminiscence jako proces životní rekapitulace

Tento bod se týká poznatků Butlera a Eriksona, o nichž již bylo pojednáno výše. Proces životní rekapitulace vede k přijetí vlastního života, je spojen se smířením a má přímý vliv na kvalitu života seniorů.

5) Reminiscence jako možnost být v jiné roli

Senioři, žijící v institucionálním prostředí, jsou v roli klientů a reminiscence může nabídnout možnost sdílení nabytých zkušeností či prožitých událostí s ostatními a na chvíli se stát učiteli, rádci. Ve své publikaci uvádějí Janečková a Čížková příklad jedné takové aktivity z praxe, kterou uskutečnily při skupinových reminiscenčních setkáních v nemocnici. Nazývají ji „Křeslo pro hosta.“ Společenská místnost, kde probíhalo setkání, byla uspořádaná tím způsobem, že v čele místnosti bylo křeslo a ostatní členové skupiny seděli v kruhu. Vybraný host měl možnost ostatním spolu pacientům vyprávět o tom, na co je v životě hrdý, čím je jeho život výjimečný. K tomu reminiscenční asistenti připravili spolu s daným člověkem také fotografie z jeho života a reminiscenční předměty.⁹¹ Aktivity, které mají za cíl umožnit člověku vyjít ze své běžné role a zažít si i jinou roli, mohou být využívány také

⁸⁹ Viz Gibson, F., *Reminiscence and Life Story Work*, s. 38-39.

⁹⁰ Viz Gibson, F., *Reminiscence and Life Story Work*, s. 40.

⁹¹ Viz Janečková H., Čížková H., *Reminiscence známá i neznámá*, s. 62.

v rodinách či komunitách.

6) Reminiscence jako cesta k pochopení člověka

Znalost osobní historie člověka vede k lepšímu porozumění a pochopení toho, kým je senior dnes. To je důležité především v péči o lidi s demencí. Znalost, pochopení a porozumění člověku na základě životního příběhu může pomoci pečujícímu personálu vidět seniora jako bytost hodnou respektu a důstojného přístupu, přestože před sebou vidí člověka, jehož kognitivní funkce jsou sníženy.⁹²

7) Reminiscence v individuálním plánování

Vzpomínky a informace z **životního příběhu** člověka jsou využívány v individuální péči, nejčastěji pak v péči o lidi s demencí a o lidi s mentálním postižením. Využívat životní příběh lze jak v institucionálním prostředí, tak v péči o seniory v domácím prostředí. Životní příběh pomáhá odhalovat praktické informace o tom, jaké zvyklosti či rituály jsou pro konkrétního člověka důležité.⁹³

Reminiscence využívaná v individuálním plánování pracuje s reminiscenčními podněty, které stimulují smysly a podněcují vzpomínání.⁹⁴ Konkrétními případy využití životního příběhu je např. uspořádání prostředí takovým způsobem, aby zahrnovalo předměty, obrazy či fotografie, které na seniora působí příjemně a které mu umožňují reflektovat důležité věci. Dále sem lze zařadit poslech oblíbené hudby, výběr vhodné činnosti, výlet či návštěva konkrétního místa, které má pro člověka zvláštní význam, návštěva divadla apod. Patří sem také využití kreativních způsobů reminiscence, např. reminiscenční koláže (výstřižky, dobové fotografie, fotografie ze

⁹² Viz Gibson, F., *Reminiscence and Life Story Work*, s. 41-42.

⁹³ Viz Procházková, *Biografie v péči o seniory*, s. 37.

⁹⁴ Viz Janečková H., Čížková H., *Reminiscence známá i neznámá*, s. 36.

seniorovy minulosti), tvorba reminiscenčních beden, které navazují na historii daného člověka a obsahují fotografie, předměty ze života, dopisy apod.⁹⁵

8) Reminiscence jako zdroj svědectví o minulé době

Senioři, pokud k tomu dostanou prostor, mohou přinášet svědectví o historických událostech minulých dob, být učiteli, sdílet zkušenosti ze svého života, sdílet důležité hodnoty, přinést pohled na události, s nimiž se v životě setkali a své zkušenosti a dovednosti sdílet s mladšími generacemi. Mezigenerační projekty ve školách či uvnitř komunity mohou být cestou k lepšímu vzájemnému porozumění a sdílení.⁹⁶ Mezi tyto způsoby práce s reminiscencí patří také zaznamenávání rodinné genealogie či autobiografie, tvorba rodinné kroniky apod.

9) Reminiscence jako nástroj sociální inkluze a rozvoje komunity

Reminiscence má velký přínos pro podporu individuality každého člověka, má však také význam pro propojování skupin a podporu vztahů uvnitř komunity.⁹⁷

Lidé z místních společenství se navzájem relativně dobře znají, mnozí z nich žijí na daném místě mnoho let a sdílejí se prostřednictvím sociálních kontaktů. Dochází tak k vytváření jakési kolektivní paměti místního společenství. Reminiscence může tuto paměť podporovat, a tím působit podpůrně na soudružnost společenství, vztahy uvnitř něj a zároveň také upevňovat identitu každého člověka, který je její součástí. Tyto komunitní reminiscenční aktivity se týkají mezigeneračního soužití, začleňování lidí ohrožených sociálním vyloučením, podpory pečujících rodin apod. Způsobů, kterých se dá využívat, je mnoho.

⁹⁵ Viz Janečková H., Čížková H., *Reminiscence známá i neznámá*, s. 36.

⁹⁶ Viz Janečková H., Čížková H., *Reminiscence známá i neznámá*, s. 75-76.

⁹⁷ Viz Gibson, F., *Reminiscence and Life Story Work*, s. 44-45.

Zde je možné zařadit i již zmíněné projekty spojené s osobností Pam Schweitzer, jako je dramatizace vzpomínek formou reminiscenčního divadla. Dále je možné využít kreativních metod při společné tvorbě koláží či reminiscenčních beden a jejich sdílení s veřejností formou výstav. Příkladem praktického využití je projekt „Vzpomínejme, když pečujeme“, který se uskutečnil pod záštitou Reminiscenčního centra. Tento projekt se zaměřoval na setkávání rodinných pečujících spolu s jejich blízkými s demencí a jeho cíl byl jejich začlenění do komunity, sdílení zkušeností, navázání nových vztahů a vzájemná podpora.⁹⁸

4.5 Reminiscence v pastýřské péči

4.5.1 Základ

Předpokladem uplatnění reminiscence je přijetí principů přístupu orientovaného na člověka Carla Rogerse (viz 3. kapitola této práce). Stejně tak jsou tyto poznatky a principy podstatné v pastýřské péči. Ta však „vyrůstá“ i na jiném základním principu, totiž na ukotvení v křesťanském pojetí člověka jako Božího obrazu (imago Dei), z kterého je odvozena lidská důstojnost. Bukowski tento přístup k druhému člověku vystihuje následovně:

*„Člověk, který sedí naproti mně, je, ať to ví či ne, Boží dítě. Je to bytost Bohem nekonečně milovaná a bezpodmínečně chtěná; možná ustrašená a zoufalá, možná lopotně usnažená nebo lehkovážná a zapletená do hříchu – ale přesto, a právě proto bytost, na které Bůh staví“.*⁹⁹

Cílem reminiscence je podpora důstojnosti druhého člověka skrze vztah s ním či umožňování vztahu s dalšími lidmi. Uznává jedinečnost člověka, respektuje ho a využívá vzpomínek jako pomyslné vstupní brány k němu.

⁹⁸ Viz Janečková H., Čížková H., *Reminiscence známá i neznámá*, s. 70.

⁹⁹ Bukowski, P., *Budu s tebou... role bible v pastýřském rozhovoru*, s. 10

Cílem pastýřské péče je být s člověkem, dát mu zakusit, že nezůstává osamocen, že našel v druhém člověku spojence, ale že ho má také v Bohu. Že ten je vždy jeho největším a nejdůležitějším spojencem.⁴¹ Mohou metody reminiscence tomuto spojení napomáhat?

Protestantský teolog Karl Barth zastával názor, že působení Božího plánu je možné odkrýt až tváří v tvář konečnému soudu, a proto nemá smysl v minulosti hledat významy vlastního příběhu. Smolík se s tímto názorem vypořádává mj. odkazem na některé žalmy, např. „*K dobrému jest mi to, že jsem pobyl v trápení, abych se naučil ustanovením tvým.*“¹⁰⁰ V bibli je tedy možné najít náznaky toho, že zamýšlením se nad minulými událostmi je možné odhalovat stopy Božího milosrdenství a vedení a je možné dojít smíření.¹⁰¹

4.5.2 Minulost jako zdroj

Minulost může být zdrojem pocitu naplnění v současnosti. To se děje v případě, pokud člověk svůj život hodnotí převážně kladně, pokud vnímá, že svůj život prožil plně a dobře.

Pohled do minulosti však může u některých lidí vyvolávat spíše negativní emoce, pocity úzkosti a výčitek, selhání nebo viny. Takovýto vztah k vlastní minulosti představuje pro daného člověka zásadní výzvu pro smíření se s vlastní nedokonalostí, s bližními i s Bohem, kterého může člověk ze svého nenaplněného života také obviňovat. Pohled do minulosti v tomto kontextu však zároveň vytváří prostor pro to, aby se vyjevily duchovní hodnoty.

Musím přijmout skutečnost, že minulost je neměnná, mohu ji však prozkoumávat a dostávat se od popisu a povrchního hodnocení k hloubce a významu toho, co jsem prožila. Jinými slovy mohu objevovat souvislosti, kterých jsem si dosud nevšímala. Opatrný k tomu říká následující: „*minulost*

¹⁰⁰ Bible, Ž 119, 71

¹⁰¹ Viz Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 39.

pak může sloužit jako místo, kde se odkrývají drahokamy spirituálních hodnot.“¹⁰²

Zejména u seniorů se setkáváme se spiritualitou, pro níž je charakteristické propojení religiózních vzpomínek, životních zkušeností a jiných útržkovitých náboženských vzpomínek, jejichž náboženský kontext bývá často nejednoznačný až rozporuplný. Mnohdy se objevují také módní spirituální nebo pseudospirituální témata (např. astrologie nebo vztah k duchovním vůdcům). Opatrný zdůrazňuje, že také tento zdroj spirituality je důležitý, neboť je to vlastně pro člověka jediná skutečná spiritualita. Doprovázející by s ní měl umět pracovat, ačkoli se mu někdy může zdát až absurdní. Úkolem doprovázejícího je pomoc přenést tyto vzpomínky do současnosti a kultivovat je. Tedy propojit je se zráním člověka a jeho aktuálními zkušenostmi. Tím se zvýší kvalita života a spiritualita se stane živější a pravdivější.¹⁰³

Zde je také důležité zmínit, že paměť není pouze individuální aktivitou, ale zároveň je nositelkou společné, komunitní identity. Každá náboženská tradice předkládá určité příběhy, které mají být zapamatovány a předávány dalším generacím. Člověk je pak součástí těchto příběhů, a tyto příběhy mu poskytují model správného vedení života. V tomto návodu je vlastně obsažen pravý smysl skupinové paměti a soudružnosti: Člověka, který ztratil schopnost si pamatovat (např. díky stařecké demenci), je potřeba podporovat a být mu partnerem, protože to, co společná paměť v praxi přináší, je účast v komunitě víry nehledě na aktuální schopnost si vybavit konkrétní životní momenty, koncepty či přesvědčení.¹⁰⁴

¹⁰² Viz Opatrný, A., *Spirituální péče o nemocné a umírající*, s. 51.

¹⁰³ Viz Opatrný, A., *Spirituální péče o nemocné a umírající*, s. 58.

¹⁰⁴ Viz MacKinlay, E., *Finding Meaning in the Experience of Dementia*, s. 196.

4.5.3 Společné prvky

V reminiscenci i v pastýřské péči je využíván **rozhovor** jako základní forma, pomocí níž se reminiscence i pastýřská péče uskutečňují. V reminiscenci i v pastorační rozhovor podléhá určitým pravidlům dobrého rozhovoru. V reminiscenci je využíván individuální či skupinový rozhovor, přičemž v pastýřské péči bývá nejčastější forma rozhovoru dvou lidí.

Společným prvkem reminiscence a pastýřské péče je také její **léčivý aspekt**. Např. Bukowski hovoří o pastýřském rozhovoru jako o rozhovoru s léčivým potenciálem. Ale jde ještě dál, a říká, že rozhovor může mít dokonce charakter záchrany.¹⁰⁵

Na základě toho, jaký přístup práce se vzpomínkami je zvolen a co je cílem využívání reminiscence, se odvíjí její konkrétní přínos. Někdy je cílem reminiscence nastolení příjemné atmosféry, dobré nálady, uvolnění, společně strávený čas a navázání nových vztahů, jindy je to reflexe, porozumění životu, hledání smyslu, podpora sebeúcty¹⁰⁶ a v některých případech jde o uzdravení člověka pomocí otevření a vyjádření traumatických prožitků z minulosti¹⁰⁷. Při tom se ukazuje, že funkce vzpomínání, které se nějakým způsobem dotýkají vlastního „Já“, mají největší a dlouhodobý vliv na duševní zdraví seniorů.¹⁰⁸

Senioři rádi vyprávějí svůj životní příběh či s druhými sdílejí vzpomínky na různá životní období. Mnohým seniorům se zdá, že současnost už nenabízí příliš zajímavých věcí, proto se raději obracejí dovnitř, do vnitřního světa vzpomínek, přičemž pozitivní vzpomínky pro ně mohou být nástrojem k potvrzování sebehodnoty. Zároveň ale skrze osobní příběhy lidé druhým odhalují, kým jsou nebo byli, ukazují kus sebe. Pokud doprovázející poslouchá s otevřeným srdcem, může, jak uvádí Butler „*prohlédnout skrze pobledlou tvář*

¹⁰⁵ Viz Bukowski, P., *Budu s tebou... role bible v pastýřském rozhovoru*, s. 15.

¹⁰⁶ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 24-25.

¹⁰⁷ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 29.

¹⁰⁸ Viz Janečková H., Vacková M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, s. 30.

*a šedivé vlasy a uvidět chytrého, schopného, milého a podporujícího člověka, který zde stále existuje.*¹⁰⁹. Znalost příběhu člověka tedy může doprovázejícímu pomoci propojit minulost člověka s jeho současnou situací a spatřit moudrost, která se ve vyprávění člověka ukrývá.¹¹⁰

Pastorační péče může poskytnout prostor pro vzpomínání, vyjádření a rozvoj životního příběhu, který člověku pomáhá udržovat pocit vlastního smyslu a identity. Úkolem doprovázejícího je pak porozumět tomu, jaký smysl dává člověk svojí existenci, a jeho narativ podporovat, případně mu pomoci narativ přetvářet tak, aby člověku ve stáří poskytl vyšší kvalitu života.¹¹¹

Kapitola měla za cíl objasnit důležitost vzpomínání v životě člověka, přiblížit možné způsoby práce s reminiscencí a zmínit přínosy jejího využívání. Závěrečná část nastiňuje několik průsečíků reminiscence a pastýřské péče.

Následující kapitoly jsou věnovány výzkumné části práce.

¹⁰⁹ Butler, A. S., *Caring Ministry: A Contemplative Approach to Pastoral Care*, s. 88

¹¹⁰ Viz Butler, A. S., *Caring Ministry: A Contemplative Approach to Pastoral Care*, s. 88.

¹¹¹ Viz Randall, L. R., *Reminiscing in the Elderly*.

5 Popis výzkumu

Výzkumná část diplomové práce je rozdělena do několika podkapitol. Nejprve se věnuji formulaci výzkumného problému včetně předpokladů a motivací, následně vymezuji výzkumný cíl a popisuji zvolenou metodiku. Uvádím techniku sběru dat, informace o výzkumném vzorku, místě a způsobu sběru dat a také způsob jejich zpracování. V další části představuji výsledky výzkumu, na něž navazuje diskuse.

5.1 Výzkumný cíl

Cílem výzkumu je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: ***Jakými způsoby je reminiscence přítomna v pastýřské péči o seniory?***

Během zpracování základního výzkumného cíle došlo k jeho zpřesnění ustanovením tří dílčích výzkumných otázek:

1. *V jakých situacích se reminiscence objevuje v pastýřské péči o seniory?*
2. *Za jakým účelem je reminiscence v pastýřské péči o seniory využívána?*
3. *Jakými nástroji je reminiscence v pastýřské péči o seniory podporována?*

Tyto podotázky mají pomoci odhalit všechny podstatné komponenty výzkumného problému a jejich popsání a sjednocení má vést k zodpovězení hlavní výzkumné otázky.

5.2 Výzkumný problém, předpoklady a motivace

K tématu této práce mě přivedla účast na semináři vedeném PhDr. Hanou Janečkovou, PhD. na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy, který se věnoval přístupům péče orientovaných na člověka. V rámci těchto přístupů byla reminiscence jednou z hlavních probíraných metod.

Reminiscence jako metoda staví na vzpomínkách a vzpomínání, tedy na zcela přirozené aktivitě lidské psychiky. Přirozenost či obvyklost však vůbec neznamená, že jde o jev jednoduchý nebo dokonce banální. Naopak jsme za

poslední půlstoletí díky průkopníkům oboru zmíněných v teoretické části této práce a díky pečlivé práci mnoha dalších osobností pronikli do komplexního světa vzpomínání a zjistili, že reminiscence jako metoda v péči o člověka má zcela zásadní význam pro dosahování cílů terapeutické péče.

Potvrzuje se zkušenost, že vzpomínky slouží jako vstupní brána k druhému člověku. Zároveň vychází najevo, že způsob, jakým člověk vzpomíná, jak interpretuje své zkušenosti, na jaké vzpomínky se soustředí, tedy jak obecně vnímá svou minulost, smysl a (ne)naplnění života, může dosavadní život postavit do zcela odlišného světla a tím významně ovlivňovat prožívání kvality života a sebepojetí člověka. Zde jsem začala uvažovat o tom, jak se reminiscence objevuje v pastýřské péči a jestli a jak v jejím kontextu specificky působí: můžeme v pastýřské péči pozorovat „duchovní reminiscenci“, při které by člověk objevoval, potvrzoval nebo reformuloval hluboký spirituální rozměr své existence, vztahu k Bohu, víře, smyslu života a vlastní identitě? Tyto otázky mě dále navedly k tomu, soustředit se na reminiscenci v pastýřské péči o seniory, neboť vycházím z předpokladu, že vzpomínání má v rámci dané životní etapy relativně vyšší důležitost, a právě v seniorském věku (mimo jiné) dochází k intenzivnějšímu řešení vztahu k vlastní minulosti a spiritualitě.

V rámci rešerše literatury jsem zjistila, že ačkoli o reminiscenci jako takovou je značný výzkumný zájem, publikací, které by popisovaly reminiscenci spojenou s pastorační péčí, je již daleko méně. Je možné, že reminiscence v kontextu pastýřské péče nemusí působit dostatečně zajímavě: jestliže se potvrzuje, že metody reminiscence fungují v relativně jednodušším vztahu pečujícího terapeuta a pečovaného, který je „člověkem sám o sobě, sám svým zdrojem“, tedy bez externího prvku víry a Boha či pouze s prvky „osobní spirituality“, nemusí být motivační toto téma dále zkoumat.

Dále je možné, že se v literatuře, která péči o člověka primárně nazírá z pastoračního hlediska, považuje vzpomínání za implicitní součást pastorační

péče bez nutnosti ji podrobněji zkoumat. Mohu vzpomenout např. rozsáhlou, široce uznávanou „učebnici“ pastorační péče *Basic Types of Pastoral Care & Counseling* Howarda Clinebella. Ta se zevrubně věnuje dialogu mezi pastoračním pracovníkem a pastorovaným, avšak reminiscenci přímo zmiňuje pouze jednou. Je zajímavé, že jde o zmínku v kontextu hledání smyslu života a hlubokých osobních hodnot, které člověka můžou lépe připravit na smrt¹¹², což souhlasí s tím, jak reminiscenci v pastorační péči objevují někteří jiní výzkumníci.

Asi nejznámější soudobou prací spojující reminiscenci s pastýřskou péčí je výzkum a následné publikace autorek Elizabeth MacKinlay a Corinne Trevitt. Každá je zdravotní sestrou a teoložkou v jedné osobě (MacKinlay zároveň působí jako anglikánská kněžka). Ve své práci se zaměřují především na význam spirituální reminiscence pro lidi s demencí a představují určitý návod na zařazení spirituální reminiscence do pastorační péče o takto nemocné.¹¹³ MacKinlay s Trevittovou totiž zjišťují, že spirituální reminiscence je úzce spojena se životním příběhem člověka, a ten je podstatný pro udržení vlastní identity. Pokud pak člověk např. právě vlivem nemoci o svůj příběh přijde, je to pro něj devastující. Hovoří také o rozdílu mezi reminiscencí zaměřenou na vybavování událostí a faktů a spirituální reminiscencí, která se soustředí na hledání hlubšího smyslu událostí, zkoumá smysl v kontextu nadějí, strachů, radostí a náboženských přesvědčení a snaží se pronikat do jádra toho, co znamená být člověkem. Cílem spirituální reminiscence je přinést pocit naplnění a radosti v závěrečné fázi života. Studie se zúčastnilo 116 seniorů. Byli rozděleni do malých skupin, v nichž probíhala reminiscenční sezení jednou týdně po dobu 6 týdnů až 6 měsíců. V kvalitativně-výzkumné části této studie byly zkoumány skupinová reminiscenční sezení a jednotlivé rozhovory,

¹¹² Viz Clinebell, H., McKeever, C., B., *Basic Types of Pastoral Care & Counseling*, s. 202.

¹¹³ Viz MacKinlay, E., *Finding Meaning in the Experience of Dementia*, s. 278.

v kvantitativní části pak byla nashromážděna data pomocí behaviorálně zakotvené hodnotící škály před a po každém reminiscenčním sezení. Mezi členy reminiscenčních skupin bylo zjištěno utváření nových vztahů, které vedly ke zkvalitnění života seniorů.

V jiné studii prezentují Sharifah M. Syed Elias et al. přínosy spirituální reminiscenční terapie (dále jen „SRT“) ve skupině seniorů trpících osaměním, úzkostmi nebo depresí.¹¹⁴ 18 seniorů se po dobu 6 týdnů účastnilo programu spojeného se SRT. Účastníci byli stimulováni pomocí specifických reminiscenčních podnětů relevantních pro místní kulturu, etnicitu a náboženství a zjištění studie naznačují, že proces reminiscence účastníkům přinášel radost a umožnil jim vytvářet si nové vztahy.

Další studii prezentovala v roce 2011 Donna Barnard v odborném časopise *Journal of Religion, Spirituality & Aging*.¹¹⁵ Její projekt zahrnoval skupinu 10 studentů katolické střední školy, kteří navštěvovali 5 seniorů v pobytovém zařízení a společně pracovali na kreativně a umělecky zaměřených projektech s reminiscenčními elementy. Výsledek této kvalitativní studie popisoval oboustrannou radost ze spolupráce a celkový pozitivní dopad na životy seniorů díky tomu, že mohli vyprávět své životní příběhy.

Relevantní výzkumné výsledky přináší také studie kaplana Freda Grewea¹¹⁶, který ve svém 15týdenním skupinovém reminiscenčním programu *The Soul's Legacy* využil metody životní rekapitulace, aby účastníkům umožnil „*propojovat se s vlastní duší, příběhem, posvátnem a morálkou*“. Grewe studoval 34 zdravých seniorů o průměrném věku 71,3 let. Na základě testů před a po programu bylo vyvozeno, že se účastníkům zvýšil pocit vděčnosti, lásky a přijetí smrti.

¹¹⁴ Viz Syed Elias, S.M., et al., *Spiritual reminiscence therapy for older people with loneliness, anxiety and depression*.

¹¹⁵ Viz Barnard, D., *Through Our Eyes: A Pastoral Care Bridge Linking the Generations*.

¹¹⁶ Viz Grewe, F., *The soul's legacy*.

Nakonec ještě zmíním meta-analýzu Hollena N. Reischerera a Johna Beverleyho¹¹⁷, která posuzuje studie věnující se terapeutickým přístupům k lidem v poslední životní fázi. Zde autoři rozšiřují původní závěry zkoumaných studií o stanovisko, že pro péči o nemocné lidi i zdravé seniory je významný interdisciplinární přístup zahrnující smysluplnou sebe-integraci a sebe-transcendenci vycházející z psychologie, gerontologie, ošetrovatelství i pastýřské péče. Zároveň toto stanovisko dávají do kontextu narativních terapeutických technik, čímž vytvářejí spojení s reminiscencí.

Na základě rešerše relevantní literatury docházím k závěru, že se reminiscence v pastorační péči vyskytuje a její význam spočívá především v práci se životním příběhem člověka. Dle dostupných publikací se výzkum kombinující reminiscenci a pastorační péči zcela soustředí na člověka v péči a přínosy, které mu toto propojení přináší. Tato práce si klade za cíl zkoumat výskyt reminiscence v pastýřské péči o seniory z širšího hlediska, důraz je kladen na zkušenosti pečujících osob, v tomto případě farářů, a na jejich vnímání a přístup k využití reminiscence v pastorační péči. Soustředím se také více na konkrétní prostředky, jimiž se reminiscence v péči objevuje. Mým záměrem je tedy doplnit existující výzkum o poznatky vycházející ze zaměření na širší kontext, v kterém se reminiscence v pastýřské péči o seniory objevuje.

5.3 Metodika

Výzkumné otázky této práce jsou zkoumány metodou *kvalitativního výzkumu*. Tuto metodu jsem zvolila, neboť umožňuje zkoumat komplexní sociologické jevy, kde nejsou jasné základní proměnné, a pomocí induktivní logiky umožňuje pátrat po pravidelnostech v nasbíraných datech a na základě tohoto pátrání formulovat nové hypotézy.¹¹⁸

¹¹⁷ Viz Hollen, N. R., Beverley, J., *Diverse Approaches to Meaning-Making at the End of Life*

¹¹⁸ Viz Švaříček, R., Šed'ová, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 24

Pro naplnění cíle této práce potřebuji prozkoumat do jisté míry „neznámé“ prostředí sociální reality, v které se odehrává pastýřská péče o seniory, a interpretovat toto šetření, tedy „*odkryt význam podkládaný sdělovaným informacím*“¹¹⁹. Pomocí *graduálního sběru dat*¹²⁰ a kvalitativní analýzy mohu objevovat významné opakující se indikátory, koncepty a proměnné, na jejichž základě bude možné odkrývat struktury v nasbíraných datech. Takto odkryté struktury by měly umožnit zmapovat výskyt reminiscence v pastýřské péči o seniory a formovat obecnější teorii.

Dle principů kvalitativního výzkumu by tento výzkum měl vykazovat nízkou reliabilitu a pravděpodobnostní charakter získaných závěrů a zároveň vysokou validitu vázanou na konkrétní šetření zahrnující výzkumný postup, výběr výzkumného vzorku, techniku sběru dat i osobu výzkumníka.

5.3.1 Technika sběru dat

Jako techniku sběru dat pro tento výzkum jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Pro polostrukturovaný rozhovor je „*velmi podstatná jeho schopnost vyjevit, odhalit významné a často skryté a závažné aspekty lidského a organizačního chování.*“¹²¹ Představuje také dostatečně flexibilní metodu, která umožňuje volně proniknout do tématu, reflektovat svůj postoj k němu, a „*současně výzkumník může v reálném čase sledovat, co se v rozhovoru vynořuje, co je významné pro respondenta*“.¹²²

Mým záměrem bylo hledat reminiscenci, jak se přirozeně objevuje v prostředí pastýřské péče, a získávat tak autentický obraz reality. Otázky byly proto vedeny směrem od obecného nazírání na pastorační péči účastníky výzkumu s cílem popsat spontánní objevování se tématu reminiscence, k otázkám dotýkajícím se reminiscence konkrétnějším způsobem.

¹¹⁹ Disman, R., *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 285

¹²⁰ Švaříček, R., Šedřová, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 88.

¹²¹ Mišovič, J., *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*, s. 80

¹²² Řiháček, T., et al., *Kvalitativní analýza textů*, s. 15

Otázky spadají do následujících okruhů:

1. pastore a její formy
2. pastýřský rozhovor a témata rozhovorů se seniory
3. vzpomínání

Pro příklad otázek viz Příloha č. 2.

5.3.2 Výzkumný vzorek

Pro účastníky výzkumu jsem na základě znalosti kontextů zkoumané problematiky¹²³ stanovila tato základní výběrová kritéria:

1. aktivně nebo v minulosti činný farář ČCE
2. alespoň 5 let trvání pastorační praxe

Pro určení specifického výzkumného vzorku jsem využila záměrného, nepravděpodobnostního výběrového předpisu, konkrétně výběru účelového.¹²³ Jako potenciální účastníky výzkumu jsem oslovila faráře, s kterými jsem již v minulosti byla v osobním kontaktu. Účelovost výběru vycházela z předpokladu, že předešlý pozitivní osobní kontakt umožní v rozhovoru snadněji vytvořit rámec důvěry a otevřenosti, který je přínosný pro zkoumání potenciálně citlivých témat.

Výsledný výzkumný vzorek je tvořen současnými či bývalými faráři ve věku mezi 35 a 70 lety působícími ve sborech různých seniorátů v Čechách a na Moravě. Účastníky jsem oslovila přímo.

Rozsah výzkumného vzorku nebyl předem znám. Výběr dalších účastníků byl ukončen, jakmile jsem průběžnou analýzou dat vyvodila, že došlo k teoretické saturaci. Výzkum měl celkem čtyři účastníky.

¹²³ Viz Reichel, J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 83.

Účastník výzkumu	Trvání praxe	Datum vzniku rozhovoru	Délka rozhovoru
farář 1 („f1“)	9 let	16. 7. 2020	57 min
farář 2 („f2“)	19 let	4. 12. 2020	53 min
farář 3 („f3“)	8 let	13. 1. 2021	72 min
farář 4 („f4“)	22 let	12. 8. 2021	59 min

Seznam účastníků výzkumu. Zdroj: autor

5.3.3 Místo a způsob sběru dat

První rozhovor se uskutečnil na neformálním veřejném místě bez nahrávání, záznam vznikl formou terénních poznámek zachycujících rozhovor pomocí kódů a klíčových slov, vět a částečných prepisů konverzace.¹²⁴

Ostatní (3) rozhovory byly nahrávány. K nahrávání bylo využito primární nahrávací zařízení (diktafon na mobilním telefonu) a záložní nahrávací zařízení (diktafon na přenosném počítači). Po nahrávaných rozhovorech vznikly také terénní poznámky ve formě zápisů dojmů z rozhovorů.¹²⁴

Rozhovor s druhým účastníkem proběhl v jeho domově, třetí a čtvrtý rozhovor se uskutečnil v prostorách sboru ČCE příslušných danému faráři.

Účastníkům studie bylo před rozhovorem poskytnuto k podepsání Prohlášení o poučeném souhlasu s rozhovorem a informační list o výzkumu (viz Příloha 1)

5.3.4 Zpracování dat

K transkripci nahrávaných rozhovorů jsem využila asistence programu SONIX.AI, následně jsem transkripce zpracovala v programu MS Word. Jde o doslovné transkripce. Čtvrtý rozhovor měl vlivem okolí zhoršenou zvukovou kvalitu a na několika místech nebylo možné zachytit některá slova. Tato místa jsem v prepisu zaznamenala.

¹²⁴ Viz Hendl, J., *Kvalitativní výzkum*, s. 198.

Ke zpracování dat jsem využila techniku otevřeného kódování. Tato technika byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie, avšak díky své efektivitě je využívána v široké škále kvantitativních studií¹²⁵.

Během prvního analytického rozkrývání textu jsem popsala významové jednotky a provedla počáteční kódování. Na základě tohoto procesu jsem se zorientovala v textu, předběžně pojmenovala jednotlivé výpovědi a odkryla témata, která textem prostupují. Dále jsem několikrát opakovaně analyzovala výpovědi, identifikovala sekvence významné vzhledem k cíli práce a prováděla zaměřené kódování, slučování počátečních kódů do obecnějších kategorií, odhalovala jejich charakteristiky a hledala jsem vztahy mezi analyzovanými prvky. Dále jsem z dat konstruovala významné abstraktnější koncepty a prováděla hierarchizaci. Během této činnosti se seznam kódů, kategorií a konceptů vyvíjel a zpřesňoval.

Kódování jsem prováděla manuálně v programu MS Word pro iPad Pro za pomoci digitální tužky. Pro příklad z procesu kódování viz Příloha 3. Výsledky tohoto procesu popisují v následující kapitole.

Pro zachování anonymity jsem účastníky výzkumu označila jako faráře s číslem 1-4 (v přepisu rozhovorů pak zkratkou F1-F4), a jiná označení, která by mohla sloužit k identifikaci osoby nebo místa jsem z textu odstranila.

¹²⁵ Viz Švaříček, R., Šedřová, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 211.

6 Výsledky výzkumu

Kapitolu, ve které prezentuji výsledky získané z analýzy rozhovorů, jsem rozdělila do dvou částí.

V první části uvádím několik bodů, které z rozhovorů s faráři vyplynuly. Popisují povahu přítomnosti vzpomínání a využívání vzpomínek faráři v pastýřské péči o seniory. Dále zmiňuji specifika vzpomínání v kontextu pastore, které z analýzy rozhovorů vyvstaly a které považuji vzhledem k zaměření práce za důležité.

Druhá část kapitoly pak zpracovává strukturovanou formou odpověď na výzkumnou otázku.

6.1 Přítomnost a využívání vzpomínání

Z rozhovorů s faráři vyplynulo, že se se vzpomínáním v pastoreci setkávají, nejčastěji v kontextu pastýřského rozhovoru: „(...) *vlastně se k tomu vzpomínání vždy nějakým způsobem dostaneme. Přes přítomnost se dostaneme k minulosti (...)*“ (farář 1); „*Pravidelně to prostě u těch jakoby nejstarších lidí se objeví, že jo, nějaká nejenom jako vzpomínka, ale nějaká jako etapa životní, o který jako chtějí mluvit.*“ (farář 3)

Vzpomínání u seniorské generace vnímají jako něco, co k tomuto období patří, co se předpokládá: „(...) *začnu od toho známého až banálního, že jako staří lidé se jaksi obracejí zpátky hodně, že jo, vzpomínají. Opravdu se to asi týká úplně všech. (...)*“ (farář 2)

Přítomnost vzpomínání potvrdili všichni faráři, jejich pohledy na to, co vzpomínání znamená ve vztahu k pastýřské péči, se však liší.

Dále se vzpomínání v kontextu pastýřské péče objevuje v rámci mezigeneračního setkávání ve sboru, či v rámci mezigeneračních projektů (např. klienti stacionáře pro seniory a studenti gymnázia), či se se

vzpomínáním setkávají při návštěvách seniorů v domovech pro seniory a při výjezdových pobytech se seniory.

6.1.1 Význam vzpomínání v pastoraci očima farářů

Pouze jeden z dotazovaných farářů zná reminiscenci jako metodu a cíleně ji v pastýřské péči o seniory využívá. Na otázku, zda zaměření na minulost v pastýřské péči o seniory převažuje, odpovídá: *„Asi si uvědomuju, že s tím hodně pracuju. Že i u lidí, kteří se propadají do nějaké demence, tak s nimi vyloženě se snažím pracovat reminiscenčně.“* (farář 4) V cílené práci se vzpomínkami vidí smysl, především v pastýřské péči o seniory: *„bible nám vždycky nabízí spoustu nových pohledů, východisek, která, v každé situaci může zaznít něco dobrého a něco pozitivního to může přinést, ale přijde mi dobré co nejvíc navazovat u těch lidí, protože si myslím, že pro každého člověka, a tuplem pro staršího, je těžké přijímat něco, co je právě jiné a nové.“* (farář 4) Je toho názoru, že životní příběh člověka je plný zkušeností a důležitých momentů, které je možné využít také pro řešení přítomných potíží: *„(...) každý starý člověk je, alespoň do určité míry, vlastně velká studnice, je pokladnou moudrosti těch všech velkých životních zkušeností. Někdy třeba taky nešťastných, ale už mnoha zkušeností, ze kterých se dá něco vlastně čerpat, nebo kde se dá na něco navázat.“* (farář 4)

Co se týče pohledu na vzpomínání jako na něco, s čím by se dál pracovalo, co by se dalo cíleně využívat, není vzpomínání u dalších farářů přikládána nijak zvlášť důležitá role, spíše je vzpomínání něčím, co se přirozeně v pastýřské péči objevuje. Příkladem může být situace, kdy senior často a intenzivně vzpomíná na svou zesnulou manželku: *„když jsem k němu chodíval pravidelně, tak vlastně ty první měsíce, možná i jako rok, dva po smrti manželky, tak o ní hodně mluvil, a tak trošku jako říkal, co by tak dělala nebo tak. Tak jako se rozpomínal na tyhle věci.“* (farář 3) V odpovědi na otázku ohledně role reminiscence, uvádí: *„Ale vlastně jako přemejšším, jak to vlastně,*

jak to obecně reflektovat, protože ono to rozpomínání jako není, není to tak, že by to bylo nějak cílem toho rozhovoru.“ (farář 3) Vzpomínání je spojeno především s jeho instrumentálním využíváním, kdy se stává prostředkem k získání nějaké informace, určitého obsahu: „Konkrétně u některých lidí to tak jako je, že tam půjdu prostě fakt jako se zeptat na to, jaký to bylo v minulosti, jo. Pro nějakou jako, pro uchování paměti buď sboru nebo tak, ale primárně to není jakoby účel u nich, nějak je jako zpovídat o tom, co bylo. Ale často to tam vnesou, anebo když vlastně jako mě něco zaujme, tak se zeptám.“ (farář 3) O chvíli později v rozhovoru však tentýž farář popisuje situaci v pastýřském rozhovoru se seniorem, kdy se cíleně zaměřoval na minulost a snažil se najít důkazy s cílem povzbudit a možná také přesvědčit člověka, že současná situace není beznadějná a situaci uzavírá slovy: „(...)tak možná i v týhleť rovině je to určitej jako typ pastorage tím rozpomínáním se, že vlastně ti lidi zažili nebo prožili velmi těžký situace, který přečkali a je to i takový jako svědectví o tom, že proč bychom my nemohli přečkat to, co přečkáváme(...)“ (farář 3) Vzpomínání je daným farářem přirozeně využíváno, není to však něco, co by bylo z jeho strany předem definováno, pojmenováno jako práce se vzpomínkami a vzpomínáním.

6.1.2 Kdo vnáší vzpomínání do pastýřského rozhovoru

Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že vzpomínání do pastýřského rozhovoru či do pastýřského setkání vnáší buď farář nebo pastorovaný senior. V každé z daných možností je role faráře odlišná.

Pokud aktivně povzbuzuje, využívá vzpomínání či reminiscenční podněty farář, většinou to dělá s určitým cílem (ať vědomě definovaným nebo v tu chvíli vědomě nedefinovaným), např. za účelem navázání kontaktu, změny pohledu seniora na situaci, s cílem přinést mu úlevu aj. Mezi situace, v nichž aktivně využívá reminiscenci, lze zařadit například navázání kontaktu (cíleným využíváním fotografií, otázkou na něco z minulosti), či v průběhu rozhovoru,

kdy člověka směřuje ke vzpomínání, cíleně se ptá na určité situace, na hodnoty, v situacích, kdy vnímá, že by vzpomínání mohlo danému člověku pomoci v současné situaci apod.

V situacích, kdy do rozhovoru vnese vzpomínání senior, farář na sdělení reaguje, může se doptávat, či naslouchá a dává druhému člověku prostor k tomu, aby řekl, co potřebuje, případně může člověka podpořit, afirmovat to sdělené, podpořit, ocenit. Například, když senior hovoří o nějaké situaci v minulosti, která byla náročná, může farář vyjádřit ocenění, obdiv: „(...) *zrovna na těch vesnicích, kdy ten život nebyl jednoduchý, kdy byl často hodně těžký, tak myslím, že ani nemusím moc hledat, moc se snažit hledat něco, co bych ocenil.*“ (farář 1)

6.2 Specifika reminiscence v pastýřské péči o seniory

6.2.1 Funkce faráře jako reminiscenční prvek?

Na základě analýzy rozhovorů vyplynul zajímavý fenomén. Ukazuje se, že samotná role či funkce faráře může mít pro pastorované seniory v určitých situacích reminiscenční charakter. Minulé zkušenosti a asociace spojené s rolí faráře se odrážejí v míře otevřenosti seniorů vůči osobě faráře v přítomnosti, nehledě na to, jestli daného faráře znají či ne. Farář 3 tuto situaci popisuje následovně: „(...) *Když už se člověk vlastně jakoby zvedá ze židle, tak najednou vlastně přicházejí ty věci, pro který ten člověk si zavolal mě (důrazně) v tu chvíli, a ne jako mě, ale faráře. Jo, jakože skutečně tam pak přestávám hrát roli v nějaký jako osobě, ale úřadu (...)*“ a dále: „(...) *že vlastně tam může přijít kdokoliv z mejh kolegů, kolegyň, protože tam přichází jakoby ten, ta pro ně určitá jako duchovní autorita, která není závislá na tom nositeli.*“ (farář 3)

V rozhovorech faráři zdůrazňovali, že důvěra je základním kamenem pro jakoukoli pastýřskou péči a pastýřský rozhovor. Jsou situace, kdy faráři mají důvěru lidí, aniž by je předtím znali: „(...) *to je prostě v nemocnicích a*

zejména v těch domovech pro seniory vidět. Že já jsem ty lidi neznal vůbec, byl jsem tam poprvý v životě, ale přišel jsem tam prostě s tou biblí a věděli, že jsem farář a prostě ti lidi jako se mnou mluvili jinak, než (...) prostě v tu chvíli ode mě očekávají ten v uvozovkách úřad nebo tu jako...jednak to zpovědní tajemství, očekávají tu schopnost třeba toho naslouchání. To, že já tam reprezentuju ne nějakou jako sektu, ale něco, co prostě má hlavu a patu, co má nějakou jakoby aspoň základní důvěru, když ne třeba ve společnosti, tak v jejich životě prostě sehrál tenhle ten typ jakoby povolání nějakou pozitivní roli.“ (farář 3) Nebo zde jiný farář: „(...) Zažil jsem mockrát v životě, že ti lidi prostě na první dobrou, protože seš farář, tak ti prostě vysypou něco, co je tíží, ale není to tak rozhodně vždycky.“ (farář 4)

6.2.2 Svátosti a rituály

Chvilky v pastýřské péči, které v sobě obsahují reminiscenční prvky, jsou chvíle rituálů a svátostí. Faráři zmiňují důležitost modlitby: (...) tam třeba jsem i jakoby výrazně pocejtil tu sílu tý modlitby, tý sdílený. Že na to ti lidi čekali. A to i vlastně jako v tom domácím prostředí lidí ze sboru, který už třeba do sboru chodit nemůžou. (farář 3) Dále svátost Večeře Páně: „Tam pak, když vlastně jsem chodíval pravidelněji nebo častěji k lidem domů, tak to bylo třeba i s Večeří Páně (...) že jsme slavili teda nejen slovy, ale i tou svátostí, což je taky jakoby vlastně specifickéj typ pastorace. To vlastně spolu-slavení, že jo. Dále hovoří o specifiku Večeře Páně jako rituálu, který na člověka působí jiným způsobem než slova: „Ta pastorace nemusí bejt, nebo si myslím, že nemusí bejt jenom v tom sdílení nouze, ale vlastně sdílení radosti. Že to je vlastně jako i určitý takový přihlášení se do nějakýho jako velkýho proudu předků i těch, co přijdou. Tak to jsem třeba vnímal u tý Večeře Páně, jako takový jako propojení, poměrně silný, kde ta slova vlastně ve finále nehrajou takovou roli, nebo hrajou, ale jinak. A jde o ten akt, ten rituál vlastně, kterej zase nějak jako hraje

na jiný struny prostě člověku. To je taky jako vlastně fenomén, že jo, toho pastoračního působení, nechat promluvit i něco jinýho, než slovo.“ (farář 3)

V souvislosti s péčí o lidi s demencí hovoří faráři o využívání hudby či známých pasáží z bible: „Pro nás faráře je třeba běžné, že používáme známé texty z bible nebo známé písničky, na které se ti lidi chytají. Jo, že když třeba nejsou schopni dát větu dohromady, ale zazpívají úplně celou píseň bez chyby, protože to mají prostě uložené někde hluboko.“ (farář 4) Dále jiný farář mluví o zkušenosti z domova pro seniory, kam pravidelně chodíval a vedl tam bohoslužbu. Zmiňuje reminiscenční povahu podání ruky, požehnání: „A krom toho, že jsem tam něco povídal a hrál jsem na kytaru, tak ten nejsilnější moment z celýho toho, tý ani ne hodinky byl ten, že jsem jim na začátku všem podal ruku a na konci jsem jim všem osobně jako by tou rukou předal požehnání. A díval jsem se jim do očí prostě a přál jsem jim nějakej jako pokoj nebo jako to. A to jsem cejtíl, že to skutečně rezonovalo, že to skutečně bylo něco, co ty lidi jako cejtíli. Část z nich měla Alzheimeru, část z nich prostě určitý typ demence nebo různých jako dalších nemocí, ale ten jakoby záblesk jejich života (důrazně), toho původního nebo toho prostě předtím, byl skutečně v tom podání té ruky. Tam najednou pak i paradoxně jako poté byl prostor se s nima začít bavit, a to se skutečně stávalo, že někteří lidi mě nepustili tu ruku, začali mi něco říkat. Najednou vlastně se jim něco jako vynořilo a chtěli to v tu chvíli sdílet. Na což pak byl třeba prostor, když jsme měli jako individuální návštěvy po pokojích.“ (farář 3) Také při návštěvě lidí v nemocnici nebo u lidí, kteří nemohou komunikovat, je chycení za ruku něčím, co je důležité: (...) *tak třeba jsem zažil, že vlastně chycení za ruku člověka, kterej leží v nemocnici, udělalo stokrát víc než to, že se mu něco četlo.“ (farář 3)*

6.2.3 Externí element v pastýřském působení

„Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“¹²⁶

Tento bod se zaměřuje na situace, kdy v pastoraci vzniká prostor k působení „něčeho dalšího.“ Jsou to ty situace, v nichž nejde jen o setkání dvou lidí, ale do situace vstupuje ještě určitý externí element. Je prožívána přítomnost něčeho, co člověka přesahuje a na co v určitých chvílích farář odkazuje, svou bytostí zprostředkovává a připomíná, což je Boží přítomnost a Boží působení.

Základem a předpokladem pastýřské péče je vztah mezi farářem a seniorem a důvěra, která umožňuje otevřenost a sdílení. V souvislosti s pastorací a tím, co je v jejím základu, oslovení faráři uváděli mimo jiné následující: „*pokus být druhému nablízku v jakýkoliv životní situaci*“ (farář 3), „*doprovázet člověka*“ (farář 4), „*provést člověka nějakou situací*“ (farář 3), „*být s druhým člověkem*“ (farář 4), „*spolu-prožít Boží blízkost*“ (farář 4).

Vztah, který je založen na takovém základu, umožňuje vytvářet atmosféru, prostor, v níž je možné otevírat a sdílet tíživé věci.

Faráři jako odpověď na otázku, podle čeho hodnotí či poznají, zda se pastýřský rozhovor či pastýřské působení povedlo, odkazují na emoční reakci druhého člověka, na viditelný posun od negativního prožívání směrem k pozitivnímu. Např. úleva, radost: „*Hodnotím to asi hodně pocitově. Když vidím, že je tam na konci návštěvy nějaké uklidnění, povzbuzení. Třeba, když člověk, který byl zamračený, se na konci usmívá.*“ (farář 1) Nebo zde: „*já to samozřejmě nemám nějak evaluované ty rozhovory, ale když třeba mám pocit, že z nějakého rozhovoru ti lidi odchází a jsou, smějou se, nebo se těší na to, až se uvidíme příště, tak si říkám, tak snad to k něčemu dobrému bylo.*“ (farář 4) Rozhovory téměř zpovědního charakteru, kdy člověk s farářem v pastýřském rozhovoru sdílí tíživé a těžké věci z minulosti, označují faráři jako velmi

¹²⁶ Bible, Mt 18,20

vzácné, intenzivní, silné a zároveň jako rozhovory, které, pokud se v nich podaří ty věci otevřít, mají největší potenciál člověku pomoci, ulevit. Farář je v těch chvílích tím, kdo ve vztahu s druhým odkazuje na a obrací se na Boží pomoc a působení. Může to být v situacích, kdy člověk potřebuje sdílet něco, co ho dlouho tížilo: „(...) *v momentě, kdy člověk skutečně otevře teda něco, co ho léta trápilo a vlastně to říká jakoby tomu faráři, protože si třeba v tu chvíli, v tu danou chvíli myslí, že to je jeho poslední setkání jako s farářem. A chtěl to mít prostě, nebo chtěla to mít jako v té rovině zpovědi takřka jako, chce to mít čistý.*“ (farář 3) Dále mluví o tom, že v takových situacích člověk nechce žádnou odpověď, nechce slyšet žádné povzbuzení nebo hodnocení, chce to tomu faráři jenom říct: „(...) *to jsem pochopil, že po tomhle typu vlastně jako určitýho prohlášení nebo svědectví nebo nějakýho vyznání, doznání něčeho, je nejdůležitější ta modlitba. V tu chvíli z týchletý duchovní oblasti, že ti lidi vlastně pro nic jinýho nejsou... Prostě chtějí, aby ten farář, moje zkušenost může být jiná, ale chtějí vlastně nějaký to pochopení, ale ne slovní, ale pochopení v té duchovní rovině, v té modlitbě, v tom prostým sdílený té informace toho, co se jim stalo nebo co udělali. No asi úplně jako, úplně cejtím spíš ten pocit než to, co konkrétně říkali. Že jsem cejtil úplně, jak spadl ten kámen jo jakoby z nich dokonce.*“ (farář 3) O roli modlitby a důležitosti odevzdání tíživých věcí, temných stránek z minulosti, hovoří také další farář. Uvádí, že situace, kdy tuší, ví o něčem, co se v minulosti odehrálo a co daného člověka tíží, ale kdy sám nemůže toto témata otevřít, jsou pro něj jedny z těch nejtěžších v pastýřské péči. Vnímá, že právě tehdy by jim mohl nejvíc pomoci, a to právě tím, že ve vztahu s daným člověkem může odkázat na Boží působení: „*Kdybych jim vlastně mohl pomoci zpracovat nějaké téma, které bylo, něco, co se stalo a zvěstovat jim, když to tak řeknu, Boží odpuštění. Protože to je to, co si člověk sám říct nemůže. Já to sám nemůžu říct. Jako Bůh*

mi odpust'. Na to potřebuju někoho druhého (...) Můžu v to doufat, můžu v to věřit, ale sám si to říct nemůžu.“ (farář 4)

Další situací, v níž hovoří o vděčnosti za Boží působení, jsou rozhovory s pozůstalými před pohřbem, které označuje za asi nejsilnější momenty v pastoraci. V situacích, kdy pozůstalý neměl se zemřelým dobrý vztah, či kdy je pro pozůstalého těžké vidět nějaký smysl, tehdy jim v rozhovoru pomáhá dojít ke smíření: *„U těchto rozhovorů já považuju za největší úspěch, když se podaří tam, kde ti lidi cítí, že neměli s tím člověkem dobrý vztah, nebo neví, za co jsou vlastně vděční v tom svém životě, tak když se tam podaří tyhle věci najít. Tak to považuju za úplně jako, že v tu chvíli si říkám, že děkuju Pánu Bohu za tu pomoc, kterou nám tou přítomností nějak dal. Že jsme k těm věcem mohli nějak jako dojít a že jsme si na něj mohli vzpomenout, protože si myslím, že to, jak se rozloučit s druhým, že je strašně důležitý se rozloučit nějak pozitivně, ve smyslu smíření.“*

6.3 Výsledky výzkumu vztažené k výzkumným otázkám

Před analýzou dat jsem si zvolila dílčí výzkumné otázky:

- 1. V jakých situacích se reminiscence objevuje v pastýřské péči o seniory?*
- 2. Za jakým účelem je reminiscence v pastýřské péči o seniory využívána?*
- 3. Jakými nástroji je reminiscence v pastýřské péči o seniory podporována?*

Ze všech rozhovorů s faráři vyplynulo, že reminiscence je v kontextu pastýřské péče o seniory přítomna a zároveň s ní faráři vědomě a cíleně či intuitivně pracují. Z analýzy dat dále vyplynulo, že při zpracování odpovědí na druhou výzkumnou otázku se odkryly také odpovědi na zbylé dvě výzkumné otázky. Proto jsem se rozhodla odpovědi seskupit podle druhé výzkumné otázky, tedy podle účelu, za jakým je reminiscence v pastýřské péči o seniory využívána.

6.3.1 Odpovědi na výzkumné otázky

Následují odpovědi na výzkumné otázky. Každá skupina odpovědí je sestavena z označení účelu, popisu situace, ve které se daný účel objevuje, a popisu reminiscenčních nástrojů, které faráři pro danou situaci a účel uvedli. U některých skupin je také uvedeno rozšířené označení (popis) účelu a komentář.

Navázání kontaktu

- *Popis situace*: Farář jde navštívit někoho, koho nezná. Jde např. o první návštěvu v rámci sboru, o návštěvu v nemocnici nebo v domově pro seniory.
- *Popis nástrojů*: Jsou využity fotografie na stěně a rodinná alba.

Navázání rozhovoru

- *Popis situace*: Nedaří se navázat rozhovor s druhým člověkem, ale farář ví, že druhý člověk o rozhovor stojí.
- *Popis nástrojů*: Je využita cílená otázka na nějakou situaci v minulosti nebo srovnání současné situace s minulou situací.

Umožnění spolubytí

- *Popis účelu*: Umožnit lidské spolubytí, tzn. umožnit kontakt s člověkem, který má omezenou možnost komunikace nebo nemůže komunikovat.
- *Popis situace*: Rozhovor faráře s lidmi s demencí; pastorační návštěva lidí, kteří jsou v bezvědomí nebo z jiného důvodu nemohou komunikovat.
- *Popis nástrojů*: Jsou využívány písně, které v lidech vyvolávají vzpomínkovou reakci, dále fotografie a rodinná alba (člověk si vybaví, kdo ke komu patří, jak se kdo jmenuje), známé pasáže z bible nebo modlitba. Ta pomáhá, když je známo, že daný člověk byl zvyklý se modlit. Dále se využívá podání ruky, které může člověka aktivizovat k rozhovoru.

Nalezení smyslu

- *Popis účelu:* Pomoc s nalezením pocitu smyslu života, pozitivního pohledu, s nalezením něčeho, na co se dá navázat, za co je možné být vděčný.
- *Popis situace:* Člověk si je nejistý a nevidí ve svém životě smysl.
- *Popis nástrojů:* Probíhá cílené dotazování na minulost, cílené zaměření se na pozitivní elementy ve vzpomínkách, cílené otázky na hodnoty v rodině (např. soudružnost, svornost), navazování na obyčejné věci z minulosti, ze života, otázky na rodiče, na co člověk rád vzpomíná. Jde o nalezení prvků, na které se dá pozitivně navázat v současnosti.

Léčení skrze smíření

I.

- *Popis účelu:* Smíření ve vztahu k druhým. Umožnit „propustit člověka v dobrém“.
- *Popis situace:* Rozhovor faráře s pozůstalými před pohřbem.
- *Popis nástrojů:* Nacházení věcí v minulosti, za které může být ve vztahu k zesnulému člověk vděčný. Společné hledání dobrých věcí tak, aby bylo možné se se zesnulým rozloučit pozitivně ve smyslu smíření a vděčnosti za Boží působení.

II.

- *Popis účelu:* Smíření ve vztahu k vlastnímu životu. Otevření temných stránek, které člověka tíží, a zvěstování Božího odpuštění, které vede ke smíření. Pomoc se zpracováním a odevzdáním tíživých témat.
- *Popis situace:* Člověka trápí nedořešené, těžké věci z minulosti, selhání apod. (v křesťanském pojetí „hříchy“) a potřebuje se s danými věcmi svěřit, pokusit se něco z toho napravit, požádat o odpuštění.
- *Popis nástrojů:* Může probíhat skrze sdílení s druhými, je možné využít modlitbu nebo také „life review“, bilancování.

- *Komentář:* Zvěstovat Boží odpuštění lze pouze ve vztahu s druhým, člověk si nemůže sám říct „Bůh mi odpust“. Zde se ukazuje rozdíl mezi pastorační a terapeutickou. Je zde prostor pro působení něčeho, co člověka převyšuje. Patří sem také potřeba sdílet s druhým a tím dojít úlevy.

Hledání zdrojů naděje v minulosti

I.

- *Popis účelu:* Hledání důkazů, že člověk v minulosti zvládl náročnou situaci, jako pomoc pro zvládání situace v současnosti.
- *Popis situace:* Člověk nevidí naději ve své současné osobní situaci.
- *Popis nástrojů:* Cílené ptaní se na minulost – na pozitivní aspekty, na které je možné navázat, anebo vzpomínání na situaci, kdy člověk překonal náročnou zkoušku.

II.

- *Popis účelu:* Hledání naděje při pocitu bezvýchodnosti vzhledem k celému světu.
- *Popis situace:* Člověk má pocit, že svět se řítí do záhuby, že věci jsou špatně, že přicházíme o to, za co jsme bojovali, o náš odkaz.
- *Popis nástrojů:* Použití pastorační „rozvzpomínáním se“ s cílem dodat naději. Cílené poukazování na těžké věci v minulosti, které lidé taky zvládli a přečkali.

Podpora důstojnosti člověka

- *Popis situace:* Člověk se vlivem nemoci dostává do situace, kdy se mu významně mění životní podmínky.
- *Popis nástrojů:* Znalost osoby, jejích potřeb a životního příběhu. Díky této znalosti je možné aktivně vytvářet prostředí, které bude sloužit jako nástroj pro podporu důstojnosti.

- *Komentář:* Hovoříme např. o péči o člověka, který se propadá do demence. Přitom zjistíme, že pro něj bylo důležité hostit, ale v domově se zvláštním režimem už to není možné. Farář s sebou proto vždy, když jde za daným člověkem na návštěvu, přinese nějaké jídlo, které pak může člověk v péči rozdělit a faráři nabídnout.

Sdílení radosti a propojení

- *Popis situace:* Lidé se sejdou, aby společně prožili pozitivní náboženskou zkušenost a sdíleli radost.
- *Popis nástrojů:* Využívá se společná paměť, např. svátosti, které umožňují přihlášení se do proudu předků, např. Večeře Páně, přímluvná nebo společná modlitba.
- *Komentář:* Dochází k vytváření prostoru pro to, aby promluvílo i něco jiného než slova – tj. fenomén pastoračního působení.

Odkrývání dějin

- *Popis účelu:* Zjištění informací o historickém období, o dané době.
- *Popis situace:* Existuje zájem, aby člověk povyprávěl o nějaké historické události nebo nějakém období, které osobně prožil.
- *Popis nástrojů:* Cílené otázky na minulé události, naslouchání, doptávání.

Zájem o druhého člověka

- *Popis účelu:* Zájem o poznání druhého člověka, jeho životního příběhu, osobního svědectví.
- *Popis situace:* Farář chce objevovat pestrost lidského prožitku a konkrétní osudy. Zajímá se o věci, které – ať už v dobrém, nebo zlém – člověka formovaly. Zajímá se konkrétně o život seniora, protože je bohatý, senioři snáze rekapituluji a nepotřebují něco dokazovat.

- *Popis nástrojů:* Cílené i otevřené otázky na osobní historii i současnost. Naslouchání, doptávání se.

Předcházení pocitu osamělosti

- *Popis situace:* Senior je ohrožen samotou.
- *Popis nástrojů:* Cíleně se uskutečňují rozhovory se starší generací ve sboru.

Vyvolání pozitivních emocí

- *Popis účelu:* Vyvolání pozitivní emoce, radosti, zábavy a uvolnění.
- *Popis situace:* Farář se účastní programu pro seniory.
- *Popisy nástrojů:* Hudba, necírkevní písně, prostředky vycházející z toho, co mají lidé rádi, vyprávění, povídání, hry.

Truchlení

- *Popis účelu:* Pomoc s nalezením nového kladného přístupu k životu v období truchlení.
- *Popis situace:* Senior se potřebuje vyrovnat se ztrátou milovaného člověka.
- *Popis nástrojů:* Vzpomínání na zesnulého, využívání fotografií nebo pohlednic. Podpora v procesu, kdy je potřeba věci pustit a vzít si právo žít dál.

Mezigenerační sblížení

- *Popis účelu:* Sbližování různých generací tak, aby se lépe pochopily.
- *Popis situace:* V rámci projektu mezigeneračního setkávání se setkávají senioři ze stacionáře se studenty střední školy.
- *Popis nástrojů:* Rozhovor s předem připravenými okruhy otázek, vyprávění.

- *Komentář:* Pochopení je také krokem k odpuštění. Pochopení pomáhá rozumět lidem v současnosti, chápat potřeby, přání a motivy člověka.

6.4 Diskuse

V této kapitole se věnuji diskuzi nad výzkumnými otázkami. Na začátku práce jsem stanovila hlavní výzkumný cíl: zjistit, jakými způsoby je reminiscence přítomna v pastorační péči o seniory. V průběhu zpracování základního výzkumného cíle jsem z cíl zpřesnila ustanovením dílčích výzkumných otázek. (1) v jakých situacích, (2) za jakým účelem a (3) pomocí jakých nástrojů je reminiscence v pastýřské péči o seniory uskutečňována a využívána.

Z výzkumu je patrné, že všichni zúčastnění faráři využívají vzpomínky a vzpomínání k tomu, aby navázali či prohlubovali vztah s pastorovanými nebo aby dosáhli určitého dílčího cíle v rámci pastýřské péče. Zjistila jsem, že tři ze čtyř dotazovaných farářů využívají reminiscenční metody v určité podobě bezděčně, resp. intuitivně využívají vzpomínání, odkazy na minulost či různé reminiscenční předměty v rámci pastýřské péče. Jeden ze čtyř dotazovaných farářů byl seznámen s metodami reminiscence a využíval je v péči aktivně a cíleně. Lze tedy jednoznačně říci, že ve sledovaném výzkumném vzorku je reminiscence v pastýřské péči o seniory vždy přítomna.

Dále ve výzkumu vyniká podstata pastýřské péče. Pastýřská péče vlastně nemá žádný ohraničený cíl vztažený k řešení konkrétního problému či konkrétní situace. Nejde ani o cílené „budování“ vztahu, a ačkoli je farář často v roli člověka, který pomáhá bližnímu s konkrétními problémy a snaží se při tom využít určité postupy a metody, ani to není podstatou pastýřské péče. To hlavní, co farář nabízí, je svá přítomnost. Jinými slovy, farář je pro druhého nejbližší osoba ve víře. Jde o vztah, který se jeví jako ústřední prvek pastýřské péče a je možné ho popsat jednoduše jako „být“ s druhým člověkem. Pokud vezmu znovu v úvahu paralelu s „psychoterapeutickou“ prací na konkrétním

problému, pastorační péče není tolik o nalezení jednoho řešení jako o poskytování prostoru, který nemá konkrétní hranice nebo podmínky. Domnívám se proto, že je velmi obtížné zjistit, jaký přínos mají konkrétní činnosti, v tomto případě reminiscence, neboť nebyly zkoumány mimo tento vztah, který může být sám o sobě léčivý a který sám o sobě může naplňovat důležité potřeby druhého člověka.

Na druhou stranu, pokud by bylo možné odvodit úspěšnost pastýřského působení z popisovaných prožitků uklidnění a projevů radosti na straně pastorovaného, ty se objevují také ve spojení se vzpomínáním, a to především tehdy, když člověk najde odvahu a sdílí něco tíživého z minulosti. Tehdy farář, ve vztahu s druhým člověkem, odkazuje na Boha, potvrzuje jeho léčivou moc. Tyto chvíle byly popisovány také v souvislosti s prožitkem úlevy („spadl z něj kámen“). To považuji za specifikum využívání reminiscence v kontextu pastýřské péče a zároveň role faráře. Kladu si otázku: Může přizvání a potvrzení přítomnosti Boha v dané situaci věřícímu člověku zprostředkovat někdo jiný než farář (či obecněji řečeno) člověk ukotvený ve víře? Bylo by to vnímáno stejně? Zde vidím jasný rozdíl mezi psychoterapií a pastoračními možnostmi jejich dosahu.

Jak se dále z výpovědí účastníků výzkumu prokázalo, nejčastější nabývá pastorační péče uskutečňována formu pastýřského rozhovoru. Bukowski mluví o pastýřském rozhovoru jako o rozhovoru, který má potenciál léčit a někdy může mít dokonce charakter spásy³². Opatrný mluví o tom, že cílem pastoračního rozhovoru je umožnit člověku nalézt svého největšího spojence v Bohu⁴¹. Clinebell připomíná vědomí Boha jako studnici uzdravení³⁷. Z výpovědí farářů lze vyvodit, že jejich vnímání pastýřského rozhovoru souhlasí s těmito výroky. Jde tedy o opakující se téma specifického působení pastýřské péče, a to je účast, zprostředkovávání či připomínání Boží přítomnosti.

Přestože základním cílem pastýřské péče je být s člověkem na jeho cestě k Bohu, součástí této cesty je mnoho životních situací více či méně duchovní podstaty, se kterými se lidé na faráře obrací nebo které sám farář vnímá a chce pomoci: „*občas to samozřejmě jakoby ten rozhovor přesáhne i jako do té praktický pomoci.*“ I radikální kritik psychoanalytické vlny v pastorální teologii H. Tacke připouští, že využití určitých metod v pastorači má smysl. Smolík doplňuje, že psychologické procesy jsou elementární součástí psychické aktivity člověka a je tedy nepopíratelné, že i duchovní prožitky, jako např. prožitek víry, jsou zapojeny do emocionálních psychických struktur. Uvádí, jsou v tomto smyslu psychologické přístupy k víře legitimní a nutné.¹²⁷ Domnívám se, že pokud je přítomnost Božího plánu základním principem pastorače (a jako taková se tedy proplétá všemi životními situacemi) a pokud přiznáme působnost psychologických přístupů ve spojení s vírou, přiznáváme tím jejich působnost i v pastorači obecně. Jedním z takových přístupů jsou právě metody reminiscence.

Působnost metod reminiscence se výrazně ukazuje také v případech, kdy je obtížné navázat komunikaci. V mém výzkumu jsem tyto případy popsala v následujících kategoriích: navázání kontaktu, navázání rozhovoru a umožnění spolubytí. Uplatňují se zde reminiscenční podněty jako fotografie, rodinná alba nebo cílené otázky na nějakou situaci v minulosti. U lidí, kteří nemohou komunikovat či mají výrazně sníženou možnost komunikace nejčastěji vlivem neurologicky degenerativního onemocnění jsem tuto kategorii nazvala jako „*umožnění spolubytí*“ cíleně. Nejedná se totiž pouze o situace rozhovoru, ale také kontakt beze slov – hudba, známé pasáže z bible a modlitba, dotek (např. podání ruky). Domnívám se, že v tomto případě by při důkladnějším zkoumání byla „*škála možností*“ neverbální komunikace ještě pestřejší. MacKinlay uvádí, že v případech, kdy je pro lidi obtížné vyjádřit se za pomoci slov, neverbální

¹²⁷ Viz Smolík, J., *Pastýřská péče*, s. 49.

způsoby komunikace se stanou velmi důležitými. Z jejího výzkumu interakcí mezi lidmi s demencí vyplývá, že si lidé navzájem v komunikaci vypomáhali za použití neverbálních komunikačních prostředků, jakým je dotek či naklonění se k druhému člověku. Tyto neverbální formy komunikace byly využívány pro podporu vztahu s druhými, povzbuzení a k udržování konverzace. Také však k popisu situací, které nemohli vyjádřit slovy.¹²⁸ MacKinlay dále říká, že pro lidi s demencí je důležité, aby byli citlivě povzbuzováni k interakci, neboť tuto podporu potřebují více.¹²⁹

Především v případě komunikace s lidmi, kteří jsou nějakým způsobem omezeni, farář není pouze naslouchající bytost, ale také „*obohacovač a stimulator příběhu*“¹³⁰. Nejde tedy jen o to poslouchat a „*opečovávat příběh druhého*“¹³⁰, ale také o to klást důrazy a nabízet člověku změněnou verzi příběhu s cílem povzbudit jeho pozitivní sebepojetí¹³⁰. Randall ve své práci zmiňuje, že člověk bez příběhu není zdravý člověk. S tímto jevem se můžeme setkat např. u lidí trpící Alzheimerovou chorobou nebo depresí. Ve svém výzkumu jsem tento jev nezachytila, ale domnívám se, že pokud to tak je, farář může takového člověka povzbudit. Z rozhovorů s faráři vyplývá, že stálý zájem a jemný přístup mohou člověku pomoci se otevřít. Randall také zmiňuje uklidňující vliv na člověka, když se stimulují vzpomínky. Přirovnává to k vyprávění matky nebo otce: „vzpomínáš si, když...“¹³⁰

V mém výzkumu jsem narazila také na to, že obohacování příběhu působí i v případě, kdy si je člověk nejistý a nevidí smysl ve svém životě. V takovém případě může reinterpretace vzpomínek ze strany faráře člověku pomoci najít ve svém příběhu nové pozitivní významy. Pokud platí, že každý člověk vidí svůj život, současnost, minulost i budoucnost z určité omezené perspektivy, je cílem reminiscence v pastorační péči také reinterpretovat a reorganizovat

¹²⁸ Viz MacKinlay, E., *Finding Meaning in the Experience of Dementia*, s. 212.

¹²⁹ Viz MacKinlay, E., *Finding Meaning in the Experience of Dementia*, s. 213.

¹³⁰ Viz Randall, L. R., *Reminiscence in the Elderly*, s. 214.

životní příběhy seniorů, aby jim poskytovaly pozitivní východisko pro další život.¹³¹

Další specifikou oblastí, v níž se využívání reminiscence na poli pastýřské péče o seniory projevuje, je oblast svátostí. Ukazuje se, že chvíle svátostí v sobě obsahují reminiscenční prvky, které odkazují jak na osobní náboženskou zkušenost člověka, tak na sdílenou zkušenost a propojení se s dalšími lidmi. Jinými slovy jde o sdílenou (komunitní) paměť, která se přenáší skrze společné příběhy.¹⁰⁴ Důležitými rituály, které byly v rozhovorech zmíněny a které plní reminiscenční funkci, jsou modlitba, svátost Večeře Páně, požehnání podáním ruky a dále také hudba a čtení známých pasáží z bible.

Ukazuje se, že rituály a svátosti mají význam nejen v životě zdravých seniorů, ale také v životě seniorů s demencí. Právě rituály hrají dle MacKinlay důležitou roli ve zprostředkování duchovního prožitku. Popisuje situace, kdy člověk s demencí, který jinak nekomunikuje, se při bohoslužbě zapojuje do liturgie, modlitby a zpěvu.¹³² Kromě rituálů zmiňuje ještě důležitost symbolů, které mohou nést reminiscenční význam. Uvádí květiny, vodu, svíčky, náboženské symboly, jako je např. kříž, a zmiňuje také jídlo.

Kromě výše zmíněného z dat také vyplývá, že vzpomínání je nedílnou součástí mezigeneračního setkávání, ať už v přirozené interakci mezi členy křesťanského společenství ve sboru, či v rámci cílených mezigeneračních projektů (např. setkávání klientů stacionáře pro seniory se studenty gymnázia). Dále dochází k rozvoji vzájemného pochopení mezi generacemi.

Většina zahraničních studií propojujících reminiscenci a pastorační péči (část z nich je citována v 5. kapitole) se věnuje právě mezigeneračním nebo skupinovým reminiscenčním projektům v pastorační péči o seniory. „Spirituální reminiscenci“, o které citované studie hovoří, lze v rámci zjištění

¹³¹ Viz Randall, L. R., *Reminiscence in the Elderly*, s. 215.

¹³² Viz MacKinlay, E., *Finding Meaning in the Experience of Dementia*, s. 238.

mého výzkumu přirovnat k reminiscenci užívané k naplňování duchovních potřeb seniorů. Závěry zmíněných studií odpovídají zjištěním této práce: využívání reminiscence vzhledem k duchovním potřebám seniorů vede mj. k rozvíjení pocitu smíření, naplnění a smyslu života. Efekt skupinových terapií není možno přímo srovnat, neboť tato práce se věnuje převážně individuálnímu rozhovoru. Domnívám se, že tato práce produktivním způsobem navazuje na existující studie, neboť rozšiřuje rozsah popsanych souvislostí a působení reminiscence v pastorační péči o seniory.

Na základě výsledků této práce se domnívám, že se vzpomínkami je možné pracovat a že vzpomínání může mj. vycházet z potřeby seniora rekapitulovat svůj život, urovnávat vztahy a dojít smíření. Na tyto potřeby může farář reagovat, může je podpořit a mnohdy může také zásadně pomoci v jejich naplnění. Z rozhovorů také dovozují, že konkrétní využití reminiscence úzce souvisí s osobností faráře a je důležitý jeho pohled na využívání specifických metod v pastorační péči. Myslím si, že reminiscenci není nutné vnímat jako metodu ve smyslu nějakého postupu, který by mohl působit příliš uměle a narážel by na názor, že rozhovorem nemá pastýř sledovat žádný jiný cíl než jen být s druhým člověkem. Jak jsem již zmínila, u všech zkoumaných farářů se vzpomínání v pastorační péči o seniory objevuje, ať už jako důsledek explicitního užívání reminiscenčních metod, nebo jako implicitní proces, který je nakonec nedílnou součástí pastýřské péče. Z toho důvodu soudím, že znalost reminiscence jako metody a způsobu jejího využívání může být pro poskytovatele pastýřské péče, zde jmenovitě faráře, prospěšná.

Na závěr kapitoly chci v rámci reflexe zvolených výzkumných postupů uvést několik bodů týkajících se potenciálních nedostatků této práce.

- *Výzkum by mohl pracovat s větším vzorkem účastníků.* Ačkoli jsem po uskutečnění posledního rozhovoru předpokládala teoretickou saturaci,

domnívám se, že je možné, že v případě vyššího počtu účastníků by mohlo dojít k rozšíření repertoáru situací, případně by bylo možné seskupit stávající kategorie pod obecnější kategorie.

- *Otázky v rozhovorech mohly být lépe konstruované.* V rozhovorech se objevovaly uzavřené či emočně zabarvené otázky. Objevovaly se také nejednoznačné otázky, kdy jsem se ptala zároveň na více věcí.

Závěr

Diplomová práce se zaměřovala na téma reminiscence v pastoraaci, přesněji se zabývala přítomností a rolí vzpomínání a využívání vzpomínek v kontextu pastýřské péče o seniory.

Cílem práce bylo zjistit, jakými způsoby je reminiscence přítomna v pastýřské péči o seniory. Diplomová práce byla rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část byla dále rozdělena do čtyř kapitol.

Cílem první kapitoly bylo nastínění hlavních souvislostí a vymezení důležitých pojmů, na kterých práce staví. Druhá kapitola se zaměřovala na oblast pastýřské péče, kladla si za cíl přiblížit základní předpoklady pastýřské péče, představit pastýřskou praxi v prostředí ČCE a podrobněji přiblížit pastýřský rozhovor jako základní prostředek pastýřské péče. Třetí kapitola se zabývala specifiky pastýřské péče o seniory, zmínila důležitost duchovních potřeb ve stáří včetně výčtu těch nejvýznamnějších a stručně představila důležitá témata a změny v životě seniorů. Cílem čtvrté kapitoly bylo představení významu vzpomínání, reminiscence a způsobů využívání vzpomínání a vzpomínek. Poslední část kapitoly měla za pomoci literatury nalézt průsečíky reminiscence a pastýřské péče.

Praktická část práce si kladla za cíl pomocí kvalitativního výzkumu metodou polostrukturovaných rozhovorů s faráři z ČCE zodpovědět hlavní výzkumnou otázku shodnou s uvedeným cílem práce: Jakými způsoby je reminiscence přítomna v pastýřské péči o seniory? Výzkumný cíl byl poté dále upřesněn pomocí tří dílčích výzkumných otázek. Prvním dílčím cílem bylo zjistit, v jakých situacích se reminiscence objevuje v pastýřské péči o seniory. Druhým dílčím cílem bylo zjistit, za jakým účelem je reminiscence v pastýřské péči o seniory využívána, a třetím dílčím cílem bylo zjistit, jakými nástroji je reminiscence v pastýřské péči o seniory podporována.

Kapitola uvádějící výsledky práce byla rozdělena do dvou částí. První část výsledků pojednávala o vzpomínání a využívání vzpomínek v pastýřské péči o seniory a zmiňovala několik bodů specifiky vyplývajících z kontextu, v němž se vzpomínání objevuje. Druhá část výsledkové části se zaměřuje na zodpovězení dílčích výzkumných otázek.

Z analýzy rozhovorů s faráři vyplynulo, že odpovědi na první a třetí výzkumnou otázku lze přiřadit k odpovědím na druhou výzkumnou otázku. Výsledky jsou proto prezentovány společně a jsou strukturovaně zpracované do čtrnácti bodů, které předkládají, za jakým účelem, v jakých situacích a pomocí jakých nástrojů se vzpomínání v pastýřské péči využívá.

Z výzkumu vyplynulo, že ve zkoumaném souboru bylo vzpomínání v pastýřské péči o seniory přítomné a že faráři vzpomínky a vzpomínání ve své práci využívali. U jednoho z farářů bylo využívání reminiscenčních metod cílené a souviselo s povědomím daného faráře o reminiscenci jako metodě. Zbylí faráři využívali vzpomínky a vzpomínání intuitivně.

Vzpomínání se ve zkoumaném souboru objevovalo především v kontextu pastýřského rozhovoru, který zde byl také nejčastějším prostředkem pastýřské péče. Vzpomínání a vzpomínky do rozhovoru v pastýřské péči o seniory vnášel buď senior, nebo je podněcoval a pracoval s nimi farář.

Předpokladem, který jsem uvedla v úvodu této práce, bylo, že vzhledem ke specifickému základu pastýřské péče, který vychází z křesťanských hodnot a odráží se ve vztahu k druhému člověku, může být práce se vzpomínkami v tomto kontextu přínosná a léčivá.

Tento předpoklad se dle mého názoru ve zkoumaném vzorku naplnil: vzpomínání se v pastýřské péči ukazovalo jako potenciálně přínosná a léčivá aktivita, a to především kvůli specifickému vztahu, v němž se prakticky naplňuje základ pastorační péče = být s druhým člověkem. Výsledky mé práce ukazují, že v první řadě je v procesu pastorační péče důležitý samotný vztah

mezi pastorujícím – farářem a pastorovaným – seniorem. Dále se ukazuje, že reminiscence je využívána v různých situacích v pastýřském rozhovoru: při navazování kontaktu, jako pomoc v náročných situacích v současnosti, je prostředkem v procesu, který vede ke smíření či je využívána s cílem podpořit druhého člověka. Kromě pastýřského rozhovoru se vzpomínání objevuje také v rámci mezigeneračního setkávání ve sboru a v rámci mezigeneračních projektů (např. setkávání klientů stacionáře se studenty gymnázia), nebo při návštěvách seniorů v domovech a při výjezdových pobytech se seniory. Také se ukazuje, že důležitou reminiscenční funkci mají v kontextu pastýřské péče svátosti a rituály. Ty jsou důležité jak pro zdravé seniory, tak např. pro lidi se sníženou kognitivní funkcí (např. lidé s demencí). Právě tyto momenty a situace charakterizované prožitkem působení něčeho, co člověka převyšuje, mohou mít léčivou funkci. Tehdy se také nejjasněji vyjevuje povaha pastýřského vztahu, v němž je kromě vztahu mezi dvěma lidmi přítomen Bůh (tím, že na něj farář odkazuje).

Výsledky mé diplomové práce mohou být využitelné především pro faráře a další doprovázející zabývající se pastýřskou péčí, kteří již možná reminiscenci intuitivně využívají a pracují s ní. Povědomí o významu vzpomínání v životě seniorů, souvislost s využíváním vzpomínání a naplňováním duchovních potřeb seniorů a možné způsoby využití reminiscence v konkrétních situacích mohou přinést inspiraci k záměrnému využívání reminiscence v souladu s cíli pastýřské péče.

Za největší přínos práce pro mou osobu považuji to, že jsem měla možnost nahlédnout do nové oblasti, tady oblasti pastýřské péče, a získat povědomí o tom, jak faráři svým přístupem prakticky a lidsky naplňují to, co o pastýřské péči popisuje teorie.

Seznam literatury

- Barnard, D., *Through Our Eyes: A Pastoral Care Bridge Linking the Generations*, *Journal of Religion, Spirituality & Aging*, 2014, č. 2-3, s. 122-135, URL: <https://doi.org/10.1080/15528030.2013.826161>
- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*, Praha: Česká biblická společnost, 2008, ISBN: 978-80-85810-75-2
- Bohlmeijer, E., Smit, F., Cuijpers, P. *Effects of reminiscence and life review on late-life depression: a meta analysis*. *Int. Journal of Geriatric Psychiatry*, 2003, č. 12, s. 1088-1094. URL: <https://doi.org/10.1002/gps.1018>
- Bukowski, P., *Budu s tebou... role bible v pastýřském rozhovoru*; Jihlava: Mlýn, 2008, ISBN 978-80-86498-29-4
- Butler, A. S., *Caring Ministry: A Contemplative Approach to Pastoral Care*, New York: Continuum, 2007, ISBN: 978-0826429346
- Butler, R. N., *The Life Review: An Interpretation of Reminiscence in the Aged*, *Psychiatry*, 1963, č. 1, s. 65-76
- Clinebell, H., McKeever, C., B., *Basic Types of Pastoral Care & Counseling: Resources for the Ministry of Healing & Growth*, 3. vyd., Nashville: Abingdon Press, 2011, ISBN: 978-0687663804
- Cotelli, M., Manenti, R., Zanetti, O., *Reminiscence therapy in dementia: A review*. *Maturitas*, 2012, č. 3, s. 203-205. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378512212001545>
- Černý, P., *Teologie a praxe služby pastýře: Úvod do praktické a pastorální teologie*, Praha: Vzdělávací institut ETS, 2018. ISBN: 978-80-270-4655-3

- Disman, R., *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011, ISBN: 978-80-246-1966-8
- Exercicie v Horském domově* [online]. Ústřední církevní kancelář, 2011 (cit. 11. 10. 2017), URL: <https://www.ustredicce.cz/clanek/1398-Exercicie-v-Horskem-domove/index.htm>
- Gibson, F., *Reminiscence and Life Story Work – A Practice Guide*. 4. London: Jessica Kingsley Publishers, 2011, ISBN: 978-1849051514
- Gonzales, J. et al., *Reminiscence and dementia: A therapeutic intervention*. *International Psychogeriatric*, 2015, č. 10, s. 1731-1737 URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-psychogeriatrics/article/abs/remembrance-and-dementia-a-therapeutic-intervention/0F33FFA09F78A1AB498EAE9E647DCE69>
- Grewe, F., *The soul's legacy: A program designed to help prepare senior adults cope with end-of-Life existential distress*, *Journal of Health Care Chaplaincy*, 2017, č. 1, s. 1-14, URL: <http://dx.doi.org/10.1080/08854726.2016.1194063>
- Guardini, R., *Životní období*, Praha: Zvon, 1997, ISBN 80-7113-189-X
- Hendl, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, Praha: Portál, 2005, ISBN: 80-7367-040-2
- Hollen, N. R., Beverley, J., *Diverse Approaches to Meaning-Making at the End of Life*, *The American Journal of Bioethics*, 2019, č. 12, s. 68-70, URL: <https://doi.org/10.1080/15265161.2019.1674419>
- Chiang, K. et al., *The effects of reminiscence therapy on psychological well-being, depression, and loneliness among the institutionalized aged*. *Int. Journal of Geriatric Psychiatry*, 2010, č. 4, s. 380-388. URL: <https://doi.org/10.1002/gps.2350>

- Janečková, H., Čížková, H., *Reminiscence známá i neznámá – v rodině, v nemocnici, ve škole i v obci*, Praha: Pasparta, 2021, ISBN 978-80-8829-081-0
- Janečková, H., Vacková, M., *Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory*, Praha: Portál, 2010, ISBN: 978-80-7367-581-3
- Kalva, Z. et al., *Geriatric a gerontologie*, Praha: Grada, 2004, ISBN 9788024770383
- Kazdin, E. A., *Encyclopedia of Psychology: 8 Volume Set*, Washington: American Psychological Association, 2000. ISBN: 978-1557981875
- Lohse, T. H., *Krátký rozhovor v pastoraci a poradenství: metodická příručka*, Benešov: EMAN, 2014, ISBN: 978-80-86211-95-4
- MacKinlay, E., *Finding Meaning in the Experience of Dementia: The Place of Spiritual Reminiscence Work*, London: Jessica Kingsley Publishers, 2012, ISBN: 978-1849052481
- Mišovič, J., *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*, Praha: SLON, 2019, ISBN: 978-80-7419-285-2
- Mlýnková, J., *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*, Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3872-7
- Novotný, A., *Biblický slovník* [online]. Praha: Kalich, 2008, s. 574-575 (cit. 28. 11. 2021), URL: http://www.davar3.net/slovník/slovník_novotny.pdf
- Nykl, L., *Carl Ransom Rogers a jeho teorie – přístup zaměřený na člověka*, Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4055-3
- O nás – Reminiscenční centrum* [online]. Reminiscenční centrum, c2021 (cit. 24. 11. 2021), URL: <https://reminiscencnicentrum.cz/o-nas/>

- Opatrný, A., *Co je pastorec?* [online]. Pastorec.cz, 10. 11. 2018 (cit. 10. 7. 2019). URL: <https://www.pastorec.cz/clanky/co-je-pastorec>
- Opatrný, A., *Jiné metody pastorační pomoci a péče* [online]. Pastorec.cz (cit. 11. 10. 2017), URL: <https://www.pastorec.cz/tematicke-texty/4-jine-metody-pastoracni-pomoci-a-pece>
- Opatrný, A., *Pastorační péče v méně obvyklých situacích* [online], Knihovna.net, 2004 (cit. 26. 3. 2017), URL: http://www.fatym.com/abcd/k/000214/0054_t.htm
- Opatrný, A., *Pastorační rozhovor jako základní forma pastorační péče* [online]. Pastorec.cz (cit. 12. 10. 2021), URL: <https://www.pastorec.cz/tematicke-texty/3-pastoracni-rozhovor-jako-zakladni-forma-pastoracni-pece>
- Opatrný, A., *Senioři v církvi – pastorec a pastorecující* [online]. Pastorec.cz, 22. 11. 2007 (cit. 21. 6. 2017), URL: <https://www.pastorec.cz/tematicke-texty/seniori-v-cirkvi-pastorovani-a-pastorecujici-ales-opatrný>
- Opatrný, A., *Spirituální péče o nemocné a umírající*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017, ISBN: 978-80-7465-269-1
- Patton, J., *Pastoral care: an essential guide*, Nashville: Abingdon Press, 2005, ISBN 0-687-05322-6
- Pojem senior* [online], Slovník cizích slov, c2005-2021 (cit. 12. 4. 2021), URL: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/senior>
- Procházka, P., *Pastorační doprovázení* [online]. Praha: Institut vzdělávání ECM, 2013 (cit. 20. 10. 2021), URL: https://www.researchgate.net/publication/259900698_PROCHAZKA_Pavel_Pastoracni_doprovazeni_Praha_Institut_vzdelavani_ECM_2013_139_s_ISBN_978-80-7356-034-8

- Procházková, E., *Biografie v péči o seniory*, Praha: Grada, 2019, ISBN 978-80-271-1008-7
- Příbyl, H., *Lidské potřeby ve stáří*, Praha: Maxdorf, 2015, ISBN 978-80-7345-437-1
- Randall, L. R., *Reminiscing in the Elderly: Pastoral Care of Self-Narratives*, *Journal of Pastoral Care*, 1986, č. 3, s. 207-216, URL: <https://doi.org/10.1177/002234098604000304>
- Reichel, J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Praha: Grada, 2009, ISBN: 978-80-247-3006-6
- Ruml, P., *Co je to kaplanská služba?* [online]. Asociace nem. kaplanů, 1. 4. 2014 (cit. 14. 10. 2017), URL: <https://www.nemocnicnikaplan.cz/clanky/o-praci-kaplana/co-je-to-kaplanska-sluzba>
- Řád pro kazatele* [online]. Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 20. 5. 2017 (cit. 19.10.2017), URL: <https://www.evangnet.cz/cce/czr/rk.html>
- Řád pro studenty bohosloví* [online]. Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 20. 5. 2017 (cit. 19.10.2017), URL: <https://www.evangnet.cz/cce/czr/rsb.html>
- Řčan, P., *Cesta Životem: vývojová psychologie*, 2. vyd., Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-124-7
- Řháček, T., et al., *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*, Brno: Masarykova univerzita, 2013, ISBN: 978-80-210-6382-2
- Salajka, M., *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci. Obzor praktické a pastorální teologie*, Praha: Karolinum, 1998, ISBN 80-7184-655-4

- Salajka, M., *Slovník náboženských a teologických výrazů a pojmů (pro školu, pracovní a dům)*, Praha: Církev československá husitská, 2001, ISBN 80-7000-504-1
- Seelsorge: Beratung in der Not* [online]. Karriere Bibel (cit. 14. 11. 2021). URL: <https://karrierebibel.de/seelsorge/>
- Smolík, J., *Pastýřská péče*, Praha: Kalich, 1991, ISBN: 80-7017-276-2
- Stárnutí se nevyhneme* [online]. 20. 4. 2014 (cit. 16.8.2020). URL: <https://www.czso.cz/csu/czso/ea002b5947>
- Suchomelová, V., *Senioři a spiritualita: duchovní potřeby v každodenním životě*, Č. Budějovice, 2015, disertační práce (Th.D.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta
- Suchomelová, V., *Spirituální potřeby seniorů v sociální péči* [online], Sociální práce, 2016, č. 5, s. 92-108 (cit. 26.9.2020), URL: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2016-5.pdf>
- Svatošová, M., *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012, ISBN 978-80-247-4107-9
- Syed Elias, S.M., et al., *Spiritual reminiscence therapy for older people with loneliness, anxiety and depression living in a residential aged care facility, Malaysia: A qualitative approach*, Australas J Ageing, 2019, s. E25-E30, URL: <https://doi.org/10.1111/ajag.125988>
- Špatenková, N., Bolomská, B., *Reminiscenční terapie*, Praha: Galén, 2011, ISBN 978-80-7262-711-0
- Švaříček, R., Šed'ová, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, 2. vyd., Praha: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0644-6

- Tacke, H., *Glaubenshilfe als Lebenshilfe. Probleme und Chancen heutiger Seelsorge*, 3. vyd., Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verl., 1993, ISBN: 978-3788704568
- Vágnerová, M., *Vývojová psychologie II. 2. díl, Dospělost a stáří*, Praha: Karolinum, 2007, ISBN: 978-80-246-1318-5
- Webster, J. D., Haight, B. K., *Critical advances in reminiscence work: from theory to application*, New York: Springer Publishing Company Inc., 2002, ISBN: 0-8261-6992-9
- Woods, R. T., et al., *Reminiscence and life Review With Persons With Dementia: Which Way Forward?* In: Jones, B. M. M., Miesen, B. M. L.: *Care-Giving in Dementia: Research and Applications*. London: Tavistock/Routledge, 1992
- Zpráva Světové zdravotnické organizace o stárnutí a zdraví* [online], World Health Organization, 2015 (cit. 12. 4. 2021), URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf
- Žalmy 23* [online]. Bible online: český ekumenický překlad (cit. 17. 11. 2021), URL: <http://www.biblenet.cz/b/Ps/23>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Prohlášení o poučeném souhlasu k rozhovoru

Příloha č. 2: Přepisu rozhovoru s farářem 3

Příloha č. 3: Ukázka procesu otevřeného kódování

Příloha č. 1: Prohlášení o poučení souhlasu k rozhovoru

Prohlášení o poučení souhlasu k rozhovoru pro potřeby diplomové práce

Před podpisem tohoto Prohlášení o poučení souhlasu si prosím pečlivě přečti Informační list pro účastníka, který je uveden na straně 2.

Prohlášení o poučení souhlasu:

Já, níže podepsaný, tímto stvrzuji, že moje účast na rozhovoru je dobrovolná a že mne studentka Daniela Fojtů o průběhu rozhovoru informovala. Bylo mi umožněno vše řádně zvážit a měl jsem také možnost zeptat se na vše, co je pro mne v souvislosti s poskytnutím rozhovoru podstatné.

Mé poučení považuji za dostatečné, nemám dalších otázek a souhlasím s účastí na rozhovoru tak, jak mi byl popsán. Kopie tohoto formuláře poučeného souhlasu mi byla poskytnuta.

Jméno a příjmení:

V.....dne..... podpis

Prohlášení výzkumníka / osoby, která s účastníkem probírala podmínky rozhovoru a poučeného souhlasu

Já, níže podepsaná, svým podpisem stvrzuji, že jsem účastníku rozhovoru, panu předložila informační list a projednala s ním podmínky rozhovoru. Dále svým podpisem potvrzuji, že účastník rozhovoru rozumí tomu, jaký je postup rozhovoru a jak budou získané výstupy z něj dále zpracovány. Také stvrzuji, že účastník rozhovoru dostal prostor ptát se na otázky s rozhovorem a výzkumem související. Potvrzuji, že jsem na otázky účastníka rozhovoru odpověděla pravdivě a jak nejlépe dovedu. Potvrzuji, že pan..... souhlasil, že jeho účast na rozhovoru je svobodná a dobrovolná.

Kopie tohoto formuláře poučeného souhlasu byla účastníkovi poskytnuta.

V.....dne..... podpis

Výzkumník:

jméno a příjmení: Daniela Fojtů
místo bydliště: Slezská 2148/109, Praha 3 – Vinohrady, 130 00
tel.: 732 471 757
e-mail: sien.dafo@gmail.com

Vedoucí diplomové práce:
jméno a příjmení: PhDr. Hana Janečková, Ph.D.
místo pracoviště: P. O. Box 529, Černá 9, 115 55 Praha 1, 5. poschodí, č. dveří.
508
tel.: 221 988 502
e-mail: janeckova@etf.cuni.cz

Informační list pro účastníka rozhovoru pro potřeby diplomové práce

Kdo jsem

Jmenuji se Daniela Fojtů a jsem studentkou Evangelické teologické fakulty UK v Praze, kde studuji obor Diakonika – Křesťanská humanitární a pastorační práce.

Ve své diplomové práci s názvem *Reminiscence v pastorači : využívání vzpomínek a vzpomínání v pastýřské péči o seniory*, se zaměřuji na přítomnost a využívání vzpomínek a vzpomínání v kontextu pastýřské péče o seniory.

O co Tě žádám

Obracím se na Tebe s prosbou o poskytnutí rozhovoru, který by mi pomohl hlouběji nahlédnout do tématu pastorače a jejích konkrétních podob. Jednalo by se o částečně strukturovaný rozhovor, zaměřený na oblast pastýřské péče o seniory / pastorače seniorů. Velmi užitečné pro mě budou především Tvé praktické zkušenosti s pastoračí. (např. příprava na setkání, průběh, témata pastýřského rozhovoru, konkrétní příběhy a situace atd.).

Dobrovolnost

Účast na rozhovoru je pro Tebe zcela dobrovolná, můžeš od ní kdykoli v jejím průběhu odstoupit. Také je zcela na Tvém uvážení, zda budeš chtít zodpovědět všechny otázky, či jaké informace mi sdělíš.

Rozhovor a jeho následné zpracování

Rozhovor bude trvat přibližně hodinu až hodinu a půl. Z důvodu následného zpracování získaných dat z rozhovoru je nezbytné, aby byl rozhovor nahráván. Proto bych Tě chtěla požádat o Tvůj souhlas s jeho nahráváním. Nahráný rozhovor následně sama přepíši do písemné podoby, přičemž původní zvukový záznam rozhovoru bude smazán. Doslovný přepis rozhovoru Ti následně pošlu ke kontrole a schválení a poté jej umístím v přílohové části své diplomové práce. Výstupy z rozhovoru budou použity pouze pro účely mé diplomové práce.

Anonymita

Tvé jméno nebude v práci uvedeno a jména v rozhovoru budou pozměněna za účelem zachování anonymity.

V případě jakýchkoli nejasností mě prosím kontaktuj na kontaktech, uvedených v následujících řádcích.

Tvé případné připomínky můžeš také směřovat na vedoucí mé diplomové práce, jejíž kontaktní informace rovněž uvádím, či přímo na Evangelickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy.

Děkuji Ti za spolupráci. Tvého času i ochoty účastnit se rozhovoru si velmi cením.

Příloha č. 2: Přepisu rozhovoru s farářem 3

Rozhovor č. 3

datum: 13.1.2021

délka: 72 min

D: Tak já bych tě teď poprosila o první otázku, která je taková obecná. Co tě napadne jako první, když se řekne pojem pastorační?

f3: Pojem pastorační? No, asi jako úplně to první je nějaký jako doprovod nebo pokus být člověku nablízku v jakýkoliv životní situaci. Nebo, nebo prostě naladění, mým osobním i toho člověka. Prostě nějak jako pokus být blízko no a sdílet tu životní situaci toho člověka, pokud samozřejmě jako o to stojí.

D: Mhm.

f3: Nebo pustí mě někde jako k sobě blíž, což pro tu pastorační vlastně je asi jako klíčový. Pokud to má být pastorační, která, že jo... Tak vono to slovo má v sobě to slovo pastor, což je vlastně jako pastýř, do češtiny. Nebo, což je takový jako, to zní moc hierarchicky nebo tak hodně patriarchálně, ale vlastně ten smysl toho je, skutečně jako pokusit se provést toho člověka nějakou situací, tak jak ten v uvozovkách pastýř jako může, no.

D: Mhm.

f3: Mě vlastně, když jsme se učili my o pastýřské péči, o poimenice, tak tam vlastně s tou pastorační vždycky souvisela péče.

D: Mhm.

f3: Jo, ale ne taková ta jako blahosklonná, ale ten pokus jako fakt se dostat na tu rovinu toho člověka a nějak jako nepředstíraně, ale nějak jako zároveň taky trochu profesionálně s tím člověkem mluvit a případně i nabídnout ten doprovod, no.

D: Mhm. No a co, co bys ty považoval za, nebo co bys, ehm, no považoval za součást té pastorační, nebo pastýřské péče? Třeba jsem našla, že nejčastější forma je rozhovor. A co ty bys tam ještě třeba zařadil kromě toho rozhovoru? Co ti přijde, že by do toho spadalo?

f3: No vlastně ten rozhovor je klíčový, že jo. To je prostě něco, co...jako vlastně bez něj to takřka nelze. Na druhou stranu ale jako už jsem za tu svojí krátkou nějakou jako kariéru (pousmání) zažil i vlastně rozhovor beze slov.

D: Mhm.

f3: Jednak s jednou, konkrétně s jednou paní, která vlastně od dětských let trpí obrnou, dneska jí je skoro 80 a vlastně ten rozhovor s ní takřka nelze.

D: Mhm.

f3: Omezeně. Takže ta pastorační spočívala v podstatě v návštěvách, kdy já jsem té paní buď četl nebo ona měla připravený vlastně věci, který mně ukazovala, který jí zajímaly. A já jsem vlastně...A chtěla po mně jako názor. Znáte názor na to, protože jako oni jí vlastně kontaktovali svědkové Jehovovi, v rámci toho jakoby pozdějšího života a poměrně výrazně ji ovlivňují nebo ovlivňovali, ovlivňují. A chtěla vlastně slyšet ten pohled jako ne-jehovisty, ale zároveň jako křesťana. Tak to bylo vlastně v něčem jako jednosměrný.

D: Mhm.

f3: Nebo nebyl to úplně klasickéj rozhovor, ale vlastně pokus, jak něco říct trošku jinak, no. Tak, to je věc, která mě teďko napadla jako první. Ale jinak já si myslím, že vlastně do tý pastorece, že jo, pak když ten rozhovor nějakým způsobem jako skončí, tak já si myslím, že tam je vlastně i jakoby z tý farářský nějaký jako pozice modlitba, jo, která, vlastně jako za toho člověka. Jednak je to modlitba s tím člověkem v tu chvíli, když tam jakoby nějak spolu s ním jsem nebo jsme. Tak ta společná modlitba tam vlastně jako patří, ale pak je to i vlastě ten modlitební jako nějak jako doprovod poté. Jako vlastně nějakým, ať už třeba jako při bohoslužbách, kdy se nějakým způsobem do těch přímluvnejch modliteb ten člověk může jako zahrnout, když vo to stojí. Což se jakoby stává občas, tak to je taky jako jedna rovina a pak vlastně jako občas jsem i tak jako vtaženej, nebo cejtím, že jsem vtaženej i do nějaký jako konkrétní jako pomoci. Už ne jenom toho doprovodu, ale i případně sehnání nějakých jako informací nebo, nebo i vlastně jako zprostředkování zase kontaktu na někoho, kdo by mohl případně dál pomoci tomu člověku. Tak to je tak pro mě na pomezí, protože tam už jakoby vlastně cejtím, že přesahuju trošku svý vlastní kompetence, nebo že se jakoby nehrnu do nějaký jako aktivní pomoci ve smyslu zařídit něco, ale spíš jako nasměrovat, kde tuším, že by to mohlo bejt jako bezpečný pro toho člověka, nebo jako pomocný. Ale jsem trošku vyléčenej jakoby z nějakých jako... (pousmání)

D: (pousmání)

f3: konkrétních jako návrhů a případnejch jako pomoci jako v těch oblastech, kde se necejtím jako pevně.

D: Mhm.

f3: Takže takhle. Ale občas to samozřejmě jakoby ten rozhovor přesáhne i jako do tý praktický pomoci. No jinak jako, tak ta pastorece je ohromně široká, že jo, protože já jsem vlastně zjistil, že často pastorece pro lidi ze sboru třeba nebo i lidi, který nějakým způsobem se účastněj bohoslužeb, tak vlastně i tohleto je svým způsobem jako pastorece, jo, že je to vlastně jako, já to mám jako takový rozmlžený, ty hranice mezi, mezi těma disciplínama farářskejma nebo těma, jako obecně, protože nějak mám pocit, že to, co někde zarezonuje, v jakýmkoliv nějakým prostředí, kde se něco jako děje nebo řekne, tak pak se objeví buď v těch rozhovorech nebo pak zpětně mě prostě někdo zavolá nebo napíše něco, co prostě se vynořilo, takže to jakoby vlastně nevím, kde začíná ta pastorece a kde končí. A že vlastně to není ten, jenom ten čas vlastně s tím člověkem strávenej jako nějak osobně, ale že se pak něco děje jako u něj doma, u mně se taky něco děje potom, co to jakoby skončí.

D: Jasně.

f3: A nějak se to vlastně jako rozvíjí v hlavě dál a na to pak třeba reaguju příště nebo, no, že jako... Leta už se vlastně potkávám s holkou, která má poměrně velký jako duševní onemocnění, nebo tak jako. A tak třeba jednou za půl roku

se ozve, nebo za rok. Rok se s ní nevidím, nebo vůbec jako o ní neslyším a pak se ozve a takřka jako 14 dní se setkáváme a pak zase nic.

D: Hm.

f3: Že, že to jsou takový jako, no... Anebo jsem taky zažil, že vlastně za mnou přišli lidi, který se chtěli nechat pokřtít a vlastně potřebovali jako, ten křest taky jako chtěli, bylo to jakoby to, nebyla to záminka, ale vlastně vedle toho, vlastně jako neprobíhá nějaká katecheze, jako vyučování o tom, co je křesťanství, co by mohla být víra, ale vlastně to je doprovod jakoby v těch nějakých životních situacích, do kterých člověk jakoby spadl. A někdy to končí tím křtem a nějakým jako vstupem do sboru nebo nějakým jako sborovým životem. A někdy skutečně šlo o tu pastorační, kdy pak ten člověk jako zmizel zas, jako jo. Že prostě najednou jakoby ta nouze pro toho člověka jako pominula a nějak jako vlastně šel dál.

D: Takže se ti stává, že někdo tě prostě osloví, někdo třeba mimo a přijde za tebou.

f3: No, jo. Jo, jo. Jako není to nějak, není to každé měsíc.

D: A kde, kde na tebe narazí nebo jak se k tobě dostane?

f3: Hmm. Já vlastně úplně nevím. Tak, je to takový jako, že jo, přes lidi, který za mnou vlastně jako přišli a mají své kamarády a nějakým způsobem jim přišlo jako dobrý jim o mě říct. Tak to je jakoby asi ten nejčastější způsob. Pak se taky stalo prostě, že si mě našli na stránkách normálně webovéch, jako že, prostě jsem, jakoby sbor je blízko, tak, tak prostě přišli. A pak se mi stávalo a jako stává vlastně docela jako, ne pravidelně, ale často, když dělám svatby, což prostě nějak jako ty předchozí roky jsem měl třeba já nevím jako 10, 12 i jakoby víc během toho roku a prostě běží normálně svatební příprava tak, jak jsem jako běžně zvyklý a pak najednou se u jednoho z těch jakoby dvou nebo u obou prostě najednou něco jako fakt úplně vybalí (důrazně) a dost někdy jako nečekaně a někdy to má i takový fakt jako letitý jako věci a normálně je z toho úplně jako pastorační rozhovor, kterej do těch jakoby pevnějších dvou lidí, který přišli na začátku, bych vůbec neřekl, že vlastně se takhle vlastně jakoby otevrou nebo takhle jakoby budou sdílet, před sebou a přede mnou něco, co vlastně jako jednoho z nich třeba dost jako trápilo a bál se to říct tomu partnerovi nebo partnerce před tou svatbou.

D: Mhm.

f3: Ale nějak to tam pak najednou jako vyleze. Což bylo pro mě jako fakt překvapivý.

D: Mhm.

f3: Jo, že často lidi, který působili dost pevně a tak jako, tak vlastně jako najednou i byli ochotní ukázat tu jakoby křehčí jako svoji stránku a...nebo, že, že tak ty, tyhle ty jako sféry se prolínají hodně. Že jsem se připravoval na svatební přípravu, ale pak tu konkrétní jednu hodinu byla pastorační. A pak bylo zajímavý, že ty další setkání už prostě byly standartní. Jo, že prostě najednou

jako to bylo jako otevřený okno, který najednou bylo využít a pak ty další setkání už pokračovaly prostě v tom...

D: Už jste se k tomu nevraceli nějak vůbec.

f3: Nechtěli už. Už ale ani nedali prostor k tomu.

D: Jo.

f3: Jo, že vlastně to měli hotový. Najednou to bylo prostě ne vyřešený, ale bylo to na stole. Oni si to pak asi doma nějakým způsobem dál prostě prožívali nebo prožili. Myslím, že to pro tu danou chvíli bylo pro ně extrémně důležité. A pak už dál vlastně neměli potřebu to řešit, protože už to prostě bylo venku.

D: Jasně.

f3: Už nebylo třeba dál se v tom jako nimrat nebo jako pitvat, což jsem považoval vlastně za úspěch. Že jako se to nerozplizlo, ale zůstalo to prostě v tom tvaru nějakým bezpečným a tak. Takže vlastně vždycky to je rozhovor, nebo vždycky mi přišlo, že je to rozhovor. I s tou paní vlastně s tou obrnou to byl taky svého druhu rozhovor.

D: Mhm, jasně.

f3: Ale tak jakoby úplně nějak, přemejšlim no. Jaký netradiční formy pastorače můžou bejt.

D: To nemusí být nějak obecně, spíš mě zajímá...

f3: Jako v dobách, kdy byl běžnej kontakt jakoby, tak třeba jsem zažil, že vlastně chycení za ruku člověka, kterej leží v nemocnici, udělal stokrát víc než prostě to, že se mu něco četlo. Nebo jsem chodíval do domova pro seniory a každý měsíc jsem tam měl bohoslužby. A krom toho teda, že jsem tam něco povídal a hrál jsem na kytaru, tak ten nejsilnější moment z celýho toho, tý ani ne hodinky, byl to, že jsem jim na začátku všem podal ruku a na konci jsem jim všem osobně jako by tou rukou předal požehnání. A díval jsem se jim do očí prostě a přál jsem jim prostě nějak jako pokoj nebo jako to. A to jsem cejtíl, že to skutečně rezonovalo, že to skutečně bylo něco, co ty lidi jako cejtíli. Část z nich měla Alzheimeru, část z nich prostě určitý typ demence nebo různých jako dalších nemocí, ale ten jakoby záblesk jejich života (důrazně), toho původního nebo toho prostě předtím, byl skutečně v tom podání té ruky. Tam najednou pak i paradoxně jako poté byl prostor se s nima začít bavit, a to se skutečně stávalo, že někteří lidi mě nepustili tu ruku, začali mi něco říkat. Najednou vlastně se jim něco jako vynořilo a chtěli to v tu chvíli sdílet. Na což pak byl třeba prostor, když jsme měli jako individuální návštěvy po pokojích.

D: Mhm.

f3: Což šlo omezeně, ale šlo, i tehdy. Nebylo to úplně jako, že jsme tam mohli nakráčat kdykoliv, ale mělo to nějaký jako rysy, ale bylo to docela jako s některýma lidma intenzivní. A zejména teda v té rovině toho jako naslouchání, jakože ani ne tak, že bych něco tam jako musel říkat, ale se spoustou lidma to bylo fakt jako poslouchat je, někdy stížnosti, že jo, to, co je štvě a vlastně na to

nebylo třeba ani reagovat. Že to nebylo jakoby, nebylo nutný vést rozhovor, ale spíš jako skutečně tam být.

D: Vyslechnout je.

f3: No, poskytnout ten prostor těm lidem, takže to je vlastně asi jako nejpodstatnější, nebo co jsem tak jako zjistil. Nejpodstatnější rys tý, toho pastoračního rozhovoru jako, nechat ten prostor těm lidem, no. Protože, často jsem to tak jako měl, že musím jako něco říkat. Musím být připravený, na všechny otázky jako odpovědi, a tak anebo mít jako spoustu s sebou literatury, abych měl co číst, ale vlastně jako pak se ukázalo, že dost často stačilo, v uvozovkách stačilo, jako ty lidi poslouchat. Ale mít samozřejmě i jako připravený něco pak jako, no. Ale tam jsem, tam třeba jsem i jakoby výrazně pocítil tu sílu tý modlitby, tý sdílení. Že na to ti lidi čekali. A to i vlastně jako v tom domácím prostředí jakoby lidí ze sboru, který už třeba do sboru chodit nemůžou. Tam pak, když vlastně jako jsem chodíval pravidelněji nebo častěji k lidem domů, tak to bylo třeba i s Večeří Páně. Jako prostě, že jsme slavili teda i ne jen slovy ale tou svátostí, což je taky jakoby vlastně jako specifický typ pastorační. To vlastně spolu-slavení, že jo. Ta pastorační nemusí být, nebo si myslím, že nemusí být jenom v tom sdílení nouze, ale vlastně sdílení radosti. Že to je vlastně jako i určitý jako takovýto přihlášení se do nějakého jako velkého proudu jako předků i těch, co přijdou. Tak to jsem třeba vnímal u tý Večeře Páně, jako takový jako propojení, poměrně silný, kde ta slova vlastně ve finále nehrajou takovou roli, nebo hrajou, ale, ale jinak. A jde o ten akt, ten rituál vlastně, který zase nějak jako hraje na jiný struny prostě člověku, a to je taky jako vlastně fenomén, že jo toho pastoračního působení, nechat promluvit i něco jiného než slovo no, prostě nějak. Což moc neumím, nebo jako nemám žádný jako techniky, myslím třeba _____¹³³, že v tom má daleko jako víc, nejenom víc zkušeností, ale i větší cit pro tenhle ten jako styl práce a jako vlastně ledacos pak to může tomu člověk jako otevřít, no, jako nějakou sebereflexi i reflexi tý situace. Ale tam nejsem moc zkušený ani dobrý a nemám, nemám jakoby repertoár různých (smích) rituálů, který...Ta Večeře Páně jakoby, to je tak to, co jsem schopný. Cejtim, že jako proto tam vlastně taky jdu.

D: No, z mého pohledu to je takový jako hodně jako těžký. Že si nedokážu moc představit, že se na to dá, že se na to ani nedá moc asi připravit nějak předem, ne? Když, když člověk jde třeba na nějaký jakoby návštěvy a situace vůbec, který se můžou vyskytnout, tak, z mého pohledu je to hodně, tak jako, že se člověk učí nějak za chodu o sobě i u těch druhých. Pro mě to zní jako hodně náročně nebo jako složitě, nebo jak to říct. Že to není nic jednoduchého, jednoduše úkol.

¹³³ Vyjmuté jméno

f3: No, jako. Třeba jako jsem ze začátku hodně zažíval takovej ten jako, ty obavy, že prostě nebudu mít jako odpověď, nebo nebudu mít co říct, nebo nebudu prostě jako schopnej jako tu situaci ustát.

D: Hm.

f3: Jo, že v momentě, kdy, že prostě člověk skutečně otevře teda něco, co ho leta trápilo a vlastně to říká jakoby tomu faráři, protože si třeba v tu chvíli, v tu danou chvíli myslí, že to je jeho poslední setkání jako s farářem. A chtěl to mít prostě, nebo chtěla to mít jako v tý rovině zpovědi takřka jako, chce to mít čistý.

D: Jasně.

f3: Jako ne, že by se to tím zlepšilo nebo jako vyřešilo, ale chce ten dotyčnej, aby to někdo věděl, aby to věděl farář. Farář, kterej prostě to dál nepustí, kterej jako to nějakým způsobem vezme. A zjistil jsem, že ty lidi to chtějí jenom říct. Oni nechtějí vlastně na to odpověď. Oni nechtějí jako slyšet to bude dobrý, to je fajn. Nechtěj ani slyšet, teda tos to teda posral. (pousmání oba) Voni vlastně jako chtějí jako vlastně jenom to říct. Nebo, to jsem pochopil, že po týhle, po tomhle typu vlastně jako určitýho prohlášení nebo svědectví, nebo nějakýho prostě vyznání, doznání něčeho vlastně, je nejdůležitější jako ta modlitba. V tu chvíli jakoby z týhle jako duchovní jakoby oblasti, že ty lidi vlastně pro nic jinýho v tu chvíli jako nejsou, jo. Prostě chtěj, aby ten farář, moje zkušenost může bejt jiná, ale chtěj vlastně jako to nějaký jakoby pochopení, ale ne slovní, ale pochopení jakoby v tý duchovní rovině, v tý modlitbě, v tom prostým sdílení tý informace toho, co se jim stalo nebo co udělali. No asi úplně jako, úplně cejtím spíš ten pocit než to, co konkrétně říkali. Že jsem cejtíl úplně, jak spadl ten kámen, jo jakoby z nich dokonce.

D: Mhm.

f3: Spadlo cosi, co, jo... jo jako zejména třeba, když na mě jako delší dobu čekali, když jsem se k nim dlouho nedostal nějakou chvíli a už ta vlastně jako návštěva byla domluvená delší dobu, tak vlastně čekali na to, až mě to jakoby můžou říct. Ne, že by mi to řekli ve dveřích. Ono to má taky zajímavěj průběh. To mi taky došlo až jakoby pozdějc. Že třeba ten pastorační rozhovor začíná bejt jakoby pastorační třeba až po půlhodině nebo po tři čtvrtě hodině, vlastně po docela dlouhý době. Když už se člověk vlastně jakoby zvedá ze židle, tak najednou vlastně jako přicházejí ty, ty věci, jakoby vlastně, pro který ten člověk si zavolal mě (důrazně) v tu chvíli a ne jako _____¹³⁴, ale jako faráře. Jo, jakože fakt jako skutečně jako tam pak přestávám hrát roli jako v nějaký jako osobě, ale úřadu. Což je vlastně hrozně zajímavý pro mě, to zjištění, že z člověka jako právě vlastně to snímá, snímá to z něj, snímá z něj tu zodpovědnost toho, musím něco říct.

D: Jo.

¹³⁴ Vyjmuto jméno

f3: Protože vlastně v úvozovkách ten úřad vlastně udělá to, co ten člověk potřebuje. Že ta pastorec vlastně ve finále není o tom, že bych něco super řekl, nebo prostě, ale že oni to řekli jako tý instituci, tomu úřadu.

D: Úplně nechápu, co to znamená ten úřad v tu chvíli, co to... jak se stane, že z tebe pak se stane ten úřad?

f3: No to je zajímavý, já vlastně jako nevím, ale já... no, vono to zní jako blbě jo, ale, ale to je ta role prostě.

D: Že seš tam v tý roli toho faráře.

f3: Já jsem tam v tý roli, no. Že ta vlastně role najednou jako v tom dobrým slova smyslu působí tak, že ze mě snímá tu zodpovědnost nebo tu zodpovědnost ne, ale tu tíhu, že musím něco říct, jako adekvátního. Což stejně nějak jakoby něco řeknu, že jo, to nejde jako prostě mlčet potom a odejít, ale jako, že vlastně tam může přijít kdokoliv.

D: Mhm.

f3: Jo, jakoby z toho, z mejch kolegů, kolegyň, protože tam přichází jakoby ten, ta pro ně určitá jako duchovní autorita, která není závislá na tom nositeli.

D: Jo.

f3: Jo, samozřejmě, že oni k tomu nositeli musí mít důvěru, že jo. Jako tam nejde asi jako. Ale taky ne. Taky vlastně ne, protože to je prostě v nemocnicích a zejména prostě v těch domovech pro seniory vidět. Že já jsem ty lidi neznal vůbec, byl jsem tam poprvý v životě, ale přišel jsem tam prostě s tou Biblií a věděli, že jsem farář a prostě ty lidi jako se mnou mluvili jinak, než...

D: Měli k tobě jinej vztah.

f3: Úpně jinej jakoby v tu chvíli. Prostě jako jo, v tomhle tom je to, to je jako, teď to nechci srovnávat, jo, ale když léčí doktor, tak léčí prostě doktor. Než když jako léčí jako člověk, kterej nemá to doktorský vzdělání. Prostě oni k tomu doktoru mají důvěru.

D: Očekávají od něj něco, nějaký znalosti, něco, co...

f3: Něco, jo. A prostě v tu chvíli ode mě očekávají ten v úvozovkách úřad nebo tu jako... Jednak, to zpovědní tajemství, očekávají tu schopnost třeba toho naslouchání. Schopnost, to, že já tam reprezentuju ne nějakou jako sektu, ale něco, co, co prostě má hlavu a patu, co má nějakou jakoby aspoň základní důvěru, když ne třeba ve společnosti, tak jako by v jejich životě prostě sehrál tenhle typ jakoby povolání nějakou pozitivní roli. Já jsem měl úplně mystickej zážitek, to bylo úplně jako fenomenální. Jsem šel za _____¹³⁵ a dětma na hřiště, tady nahoru na _____¹³⁶, tak tam je takový hřiště. Přes _____¹³⁷, jo, když se jde vlastně...

D: mě to něco říká, ale...

¹³⁵ Vyjmuto jméno

¹³⁶ Vyjmuto název místa

¹³⁷ Vyjmuto název místa

f3: ...od _____¹³⁸ se jde vlastně nahoru jakoby _____¹³⁹ přes takovej jako kopec, tak tam je takový hřiště.

D: Jo, to známe.

f3: Já jsem si to chtěl zkrátit, tu cestu tam, tak jsem šel přes takový parkoviště aut, takový prostě velký parkoviště a šel jsem do té budky, která tam je. Jakoby celnice, nebo já nevím. A ptal jsem se těch chlapů, který tam byli, jestli tamtudy můžu projít, jakoby si to zkrátit. A oni byli takoví dva nařachanci, měli tam svý partnerky a před nima dost jako machrovali. A já měl takhle v ruce pizzu a vlastně v druhý taky. Měl jsem dvě pizzy. Tak jsem se jich ptal, jestli tamtudy můžu projít a oni byli na mě docela jako, krom toho, že si ze mě dělali legraci, tak vlastně jako mně tak jakoby, to chvílku vypadalo, že mě jako zmlátěj, nebo že jako si mě podaj, jako minimálně verbálně. A bylo to takový jako docela nepříjemný a už jsem chtěl jakoby odcházet, že tamtudy teda nepůjdu, ale nějak, něco se stalo, nevím co, už si to nepamatuju přesně, ale prostě nějak přišla řeč na to, že jsem farář a oni úplně zjihli, úplně se prostě, 180 stupňů, prostě úplně jiný lidi. Protože oba byli vojáci, oba byli veteráni z Afghánistánu a oba vlastně měli neskutečně pozitivní zkušenost s vojenským kaplanem. Jako opravdu jako pozitivní. A oni vlastně, byť jakoby nevěřící ve smyslu jako nějakých tradičních jako forem, tak oba najednou padli na kolena. Skutečně jako, to si nevymejšlim a prostě chtěli požehnání. Oba dva, před těma holkama prostě, před kterejma předtím jako machrovali úplně a dělali jako velký ramena, tak najednou jako tam klečeli přede mnou. Já jsem stál jako s těma pizzama, že jo, prostě jako. (smích)

D: Tak jsi jim je hodil na hlavu. (Smích)

f3: Tak jsem to tam odložil a jako skutečně, oni mě, až jako biblicky, oni mě prostě nechtěli pustit, dokud jako se tohle jako nestane. Tak vlastně jsem se jich zeptal na jejich jména a vlastně proběhlo teda takový jako velmi improvizovaný, ale vlastně jako poměrně silný teda, silná chvíle, která na mě dodneška jako působí poměrně tak jako roztřeseně, protože tam si skutečně myslím, že jako nešlo o mě, ale šlo o to, že jsem tam byl jako farář. Jo, že ten rozdíl mezi tím, jakoby mojí osobou a jakoby tou funkcí nebo rolí toho úřadu, tam jsem jako cejtil jako. Já jsem neřekl nic zajímavýho v tom předchozím rozhovoru nebo tak, jenom vlastně došlo k tomu, že jsem se jim vlastně jako nějak představil nebo prostě a to stačilo, v uvozovkách, jo. Ale na základě toho, že oni měli velmi pozitivní zkušenost s tím vojenským kaplanem, kterej pro ně vlastně byl na tý misi jedinej, kterej je nebuzeroval a kterej neměl tu povinnost na ně práskat, jo jakoby dál. Nebo tu povinnost vlastně jako na ně psát nějakou jako posudek, jo. Protože tam jsem si uvědomil, jak to mají vlastně ohromně těžký jako třeba psychologové v tomhle tom vlastně, třeba v tom

¹³⁸ Vyjmut název místa

¹³⁹ Vyjmut název místa

armádním sboru, protože oni, když jdou za psychologem, tak jdou vlastně na kobereček. To tak cejtěj, oni mi to tak jako říkali, že vlastně oni mu nemůžou říct, co by i chtěli, protože on na ně píše prostě zprávu, jo. Zatímco ten kaplan prostě tu zprávu jako psát nemusí, má prostě to zpovědní tajemství.

D: Hm.

f3: To tam hraje úplně jinou roli. Tak to mě, to se přiznám, že mě trošku rehabilitovalo obecně to vojenský kaplanství, nebo. Protože jsem k tomu v podstatě jako vždycky byl takovej jako hodně skeptickéj, kdy vlastně jsem si říkal, na co si ti kolegové hrajou. Ale tohleto mě jako výrazně přesvědčilo o tom, že to má smysl a nemám to úplně hejtovat.

D: (Smích)

f3: Protože, who knows. Jako, to prostě...

D: To je zajímavá zkušenost.

f3: Takže pastorece rituálem, no.

D: Rituálem. Jo.

f3: To požehnání je prostě, ať už prostě tím podáním ruky a prostě nějakým jakoby slovem, nebo fakt tím, že člověk jako na někoho ty ruce vloží a pomodlí se nebo prostě řekne něco, co a jako věří tomu, že to má nějakou jako, jako doprovodný slovo do toho života. Ať už v té rovině jako Boží ochrany nebo toho Božího spolu-doprovodu. Tak to je vlastně taky jako svého druhu pastorece, která není rozhovorem v klasickém slova smyslu.

D: Hm. Tys mi tady už, eh, odpověděl na otázky, který jsem tady měla, tak.

f3: No klidně mi je polož znovu a já se třeba...

D: Tak, tak se tady zeptám ještě na eh, na a něco, co se týká víc toho vzpomínání, protože vlastně mě by zajímalo, jak moc to vzpomínání je nějak součástí toho, tý pastorece prostě. Jakou tam hraje roli a jestli to třeba může být nějak jako nápomocný. Tak jak ty vnímáš, jaká je ta role třeba vzpomínání jako, jestli se s tím setkáváš a jak moc? Možná takhle jako začít na úvod... Asi spíš se to teda týká si myslím jakoby starších lidí, seniorů, že ti asi budou vzpomínat víc.

f3: No, teď jsem měl vlastně jako velmi čerstvej, já nevím, čtrnáct dní, tři neděle, jsem byl hodinu u _____¹⁴⁰, vlastně jemu je kolik. Dva a devadesát, ne víc, třiadevadesát let, a tak jsme si vymysleli ve sboru, že bychom mohli vlastně s touhleto nejstarší generací, dokud tu je, tak udělat takový jako video rozhovory. Takže jsem s ním natočil takovej, velmi teda amatérsky, ale točil teda rozhovor, kdy to bylo přímo cílem vlastně to vzpomínání a on na to velmi rád přistoupil, protože jako vlastně, teďka konkrétně v týhleto situaci prostě těm lidem jako chybí jako kontakt jako takovej, jakoby prostě ten, na co byli zvyklí. Chybí jim taky ty lidi, který už zemřeli, konkrétně pro něj manželka, a tak vlastně jako, když jsem s ním, jako když jsem k němu chodíval pravidelně,

¹⁴⁰ Vyjmuto jméno

tak vlastně ty první měsíce, možná i jako rok, dva, po smrti teda jako manželky, tak o ní hodně mluvil a tak trošku jako říkal co, co by tak dělala nebo tak. Tak jako se rozpomínal na tyhle věci. Ale vlastně jako přemejšlim, jak to, jak to vlastně jako, jak obecně to reflektovat, protože ono to rozpomínání jako není, není to tak, že by to bylo jakoby cílem nějak toho rozhovoru.

D: Mhm.

f3: Pravidelně to prostě u těch jakoby nejstarších lidí se objeví, že jo, nějaká, nějaká nejenom jako vzpomínka, ale nějaká jako etapa životní, o který jako chtějí mluvit. Myslím si, že to je taky tím, že vlastně jako jak ta aktuální, jako myslím tím ta současná, jako v jakýkoliv chvíli ta současná, ta jejich současná situace, jak je prostě asi už jako monotónnější, nemají tolik podnětů nebo, když už, tak asi hodně jakoby z těch médií, ať už televize nebo rozhlas nebo... někteří asi i docela čtou nebo poslouchají nějakou... ale přece jenom těch podnětů není tolik, tak vlastně je asi pro ně hodně jakoby důležitý se obracet jakoby dovnitř, do toho, co prožili a nějak jako nad tím přemejšlej a hodně jako se jim to jakoby vynořuje nebo dostává na povrch, aniž by možná chtěli jo, tolik. Jakože vlastně, u některých lidí jsem fakt jako zažil i takovýto, jakože nebyli nějak jako nemocný, ale z nedostatku těch podnětů jakoby zvenku, vlastně víc a víc jako upadali do nějakýho toho vnitřního světa těch svých zážitků nebo toho, co prožili a pak o tom jako mluvili hodně, no. Není to jako pravidlo, ale takže vlastně jako, asi nechodím... konkrétně u některých lidí to tak jako je, že tam půjdu prostě fakt jako se zeptat na to, jaký to bylo v minulosti, jo. Fakt jako pro nějakou jako uchování paměti buď sboru nebo, nebo tak, ale, ale primárně to není jakoby účel u nich, jako je nějak jako zpovídat jako o tom, co bylo, ale často to tam vnesou a nebo když, když vlastně jako mě něco zaujme, tak se zeptám.

D: Hm. Jasně.

f3: Jak to bylo, když v padesátech letech, jak to bylo prostě na pražském jaru nebo jak to bylo během revoluce, jak to prožívali. Tak to jsou cílené otázky, který mě zajímaj osobně. A některý jsou schopní a jako rádi o tom mluvěj, jo, že to... někdy je to taky vlastně i určitá forma navázání jakoby toho rozhovoru s lidma, který třeba jsou na tom nějak jako hůř nebo těžko si třeba jakoby... nebo nelze ten rozhovor nějak navázat, přitom jako o to nějak jako stojej. Tak třeba ta otázka na to, jaký to bylo tehdy a tehdy, vlastně otevře pak ten rozhovor nějak jako a pak snáz třeba sklouzne k tomu, co ty lidi vlastně chtěli říct.

D: Jo.

f3: Takže přesně na to rozpomínání. Vlastně nevím, co by tě jakoby zajímalo konkrétně.

D: Tak obecně. Já nemám konkrétní...prostě, jak se to tam vyskytuje, jestli, jakou to má roli. Asi, cos říkal, že se to tam nějak přirozeně objevuje v tom rozhovoru a že to může být teda na to nějaký navázání toho kontaktu.

f3: Jo, přijde mi, že i to, i ten dotaz na tu minulost, může bejt jako, nebo se stává občas navazovacím bodem. Jo, že to není tak, že bych si sednul a ty lidi začali mluvit o minulosti, ale někdy se jich prostě zeptám. Na základě třeba i nějaké jako současnejch událostí. Teď třeba jako, nebo to bylo že jo vždycky, když se něco stane, ať už je teď kon ten kovid nebo, nebo prostě teroristický útoky nebo prostě nějaký jako situace, se kterejma si člověk jako těžko ví rady a teď to do něj jakoby vlastně média chrlejí poměrně jako zleva, zprava. Zejména u těch seniorů, který jsou, dost často se posaděj před tu televizi a nechaj to na sebe jako fakt celej den jako působit, tak pak vlastně jako se setkávám s tím, že mluvěj jenom jako o tom, jak je to strašný všechno, jak to jde do kytěk a jak to prostě, jak to budeme mít těžký v životě a jak už vlastně nemá smysl nic a tak někdy vlastně paradoxně, jako takovýto jako, podívejte se, jaký to bylo třeba v těch vašich životech, jak to taky nebylo jako snadný nebo že to bylo fakt jako těžký a že jste se taky museli jakoby nějak vypořádat se situacema, který se zdály jako neunesitelný nebo že nevedou k dobrému. A nejenom, že jste to přežili, ale taky se docela vyčasil nebo minimálně na čas se zase ukázalo, že to může fungovat dál a tak možná i v týhleto rovině je to určitej jako typ pastorece tím rozpomínáním se, že vlastně ty lidi zažili jako nebo prožili velmi těžký situace, který přečkali a je to i takový jako svědectví o tom, že proč bychom my nemohli přečkat to, co přečkáváme nebo to, co prožíváme teď a nevím, do jaké míry to funguje jakoby pro ty lidi jako v tu chvíli nebo dlouhodobě spíš. Pro tu chvíli si myslím, že to má nějakou jakoby docela jako funkčnost. Ale pak se mi stává, že mám pocit, že jsem dodal nějakou jako naději těm lidem nebo nějakou jako dobrou mysl, a pak odcháším a podávám si s těma lidma ruku a oni řeknou: "Ale stejně je to naprd."

D: (smích)

f3: Jo, víš jak. Je to takový jako instantní, no. Pro tu chvíli, jakože se jako, mám pocit, že to...ale, co jsem si taky uvědomil, že vlastně, čím je člověk jako starší a čím má, čím má vlastně jako menší ty manévrovací možnosti i čím má míň síly a určitým způsobem je závislej na těch dalších lidech nebo prostě těch situacích a nemá tak pevně ten život v rukou, tak jak byl třeba zvyklej nebo tak, jak si myslel, že ho vždycky měl, tak vlastně ta, tahleta vlastně jako křehkost, úzkost nebo ta starost o to co bude, je větší, výrazně větší. A že ta náchylnost vlastně jako k těm, těm jako určitejm jako defenzistickejm, k těm beznadějnem prostě stavům, je jako častější než u lidí, který to ještě jako zvládají mentálně, fyzicky a tak. A tam vlastně jako jsem si uvědomil, že tenhleto boj nejde vyhrát. Jakoby boj s tím, jakoby s tou určitou jako, nevím jestli depresí, ale takovou tou jako, tou skleslostí životní nebo takovým tím... že tam asi jako je ten prvotní jako motiv jako smířit se s tou konečností pro ty

lidi, že byt' to tak verbálně mají, tak možná ne jako, možná ne jako vnitřně. A tak jako vlastně, ne že by se báli tý smrti nebo toho, co bude, ale boje se nějak jako o ten svět, o to, co zažili, co sami vlastně jako vykonali, co měli pocit, že vybojovali a teď to jde do kopru a... tak je to takový jako vlastně, někdy takový jako pro mě tvrdý v tom, že ty slova vlastně nemají tu sílu, že vlastně člověk nemůže ty lidi přesvědčit o tom, že to není tak v pytlí. Že je spousta dobřejch věcí, který se dějou. Že pro tu danou chvíli to třeba jako mně řeknou, že jo, jasné, vždyť jo vlastě, není to všechno špatně. Ale není to, nejde to do nějaký hloubky, no. Je to prostě, je to na povrchu. Protože při tom dalším setkání nebo při rozhovoru přes telefon nebo při nějakým jako dalším kontaktu vlastně člověk tak trochu začíná nanovo. A někdy vlastně jako jsem si jako říkal, že asi ani jako není nutný jako být tam s tím, přemluvit toho člověka, aby se cítil líp.

D: Hm.

f3: To vlastně jako není... že to je nějakým způsobem možný mu otevřít novou perspektivu, ale že to nemá bejt jako za každou cenu. Nemá to bejt prostě jako mlácení dobrou myslí člověka, ktorej tu situaci vnímá fakt jako negativně, ale spíš jako tam prostě bejt.

D: Hm.

f3: Znovu jako. Vracet se k tomu, že ty odpovědi, případně i připravený, vlastně nejsou to nejdůležitější, no. Zkušenost mi spíš říká že, člověk potřebuje říct, že tomu světu nerozumí, že nerozumí tomu, co se děje, že se toho bojí třeba, nebo že si myslí, že to je jako všechno naprd. Včera jsem mluvil s jedním pánem asi tři čtvrtě hodiny po telefonu. S ním si tak jako občas zavoláme a ty rozhovory mají furt stejnou trajektorii. Od toho jako, jak se máme až po to, že to je všechno jako v pytlí a že ho všichni jako takřka chtějí zabít a tak dále a tak dále, jo jako vlastně. Ten člověk se nezmění, byt' chce. Já cejtím úplně, že pokaždý mi řekne: já prostě vím, že to je jako, že mluvím tak a tak a tak a že si myslím tohleto, tohle a já tomu nechci podlehnout, já prostě nechci jako takhle v tomhle tom kruhu bejt a ale prostě já musím bojovat jako za... má nějakou jako, nějaký cíl prostě, něco, kvůli čemu to dělá, kvůli čemu to říká. Že, má to jako logiku, jo. Není to prostě blázen. Není to tak, že by to nedávalo smysl, jenom ta určitá jako zaklesnutost do toho jeho životního problému nebo do toho životního tématu. Do toho, co se mu stalo v životě a teď to vlastně jako, je to furt tou, tím středobodem toho jeho pozdního života. Tý asi zřejmě závěrečný fáze toho pozemskýho života. Je natolik pro něj jako zásadní, že je vlastně naštvanej na ten svět, naštvanej na lidi, kteří mu to způsobili a má strach, že ty lidi, který mu to způsobili ho chtěj zabít, jo. Nebo takový jako... tak jako do jaký míry je to jeho fantazie, do jaký míry je to vlastně reálná hrozba. Do jaký míry tím chce bejt taky trochu zajímavěj, že jo, aby na něj ostatní lidi nezapomněli, protože byl třeba i zvyklej na velkou pozornost v tom svým oboru, takže jsou takový jako věci, který takřka nemají jako slovy řešení, jo.

D: Hm.

f3: Mě přijde, že ta slova tam nehrají tu podstatnou roli. Ani jakoby tu sílu tam zas až tolik nemají, ale jako mají paradoxně tu sílu v momentě, kdy, že jo... protože ten náš vztah třeba tady s tím člověk jako je dlouhý už docela, tak ze začátku já jsem vlastně na to reagoval ne jako podrážděně, ale jako, že jsem mu to vyvracel. Že jsem vlastně jako nějakým způsobem mu nabízel tu pozitivní perspektivu.

D: Chtěls mu změnit ten pohled.

f3: Tak. No, no. A pak jsem jako zjistil, že to je kontraproduktivní, že to je prostě blbost, co dělám a že jako vlastně teprve v momentě, kdy jsem jakoby přestal mu jako dávat tu hráz, vlastně nějakou tu jako zeď, na kterou by házel ty věci, že jsem ji odstranil, tak najednou jsem pro něj nebyl nepřítel nebo ten člověk, kterej mu boří ten jeho svět, ten jeho nějaký pevný jako hrad, kterej si vybudoval. A ty rozhovory jsou sice v podobným duchu, ale jiný. Najednou jsou i pokornější, že jako už nejsou tak útočný na to všechno, co se děje i na to, co se mu stalo. Jsou takový jako vlastně pochopitelnější i pro mě. Najednou jako mu rozumím víc, najednou jako vím, nebo víc tuším, co ten člověk jako prožívá, co mu vlastně vadí, jo. Že to třeba ani nejsou ty věci, který se mu jako... co si myslí, že mu některý lidi udělali, ale co mu to způsobilo, jako ty dopady toho nebo ten... Ale je to...vlastně jakoby za úspěch největší, konkrétně tady považuju to, že s tím člověkem se dál bavíme. Že on se chce se mnou bavit. A já s ním, byť si nerozumíme ve spoustě jako názorech na svět a na situace, na lidi a od politiky až mezilidský vztahy prostě, takřka v ničem nebo v málo věcech.

D: To je síla teda. To je dobrý.

f3: Ale prostě jako se bavíme, no. Tak to jsou takový jako, spíš jako úspěchy jakoby v tom, jako zachovat si tu rovinu toho rozhovoru. Toho, toho vztahu.

D: Toho, tý lidský přítomnosti, prostě. S druhým člověkem, ať je jakékoli. To je, to je...No to jsem se chtěla zeptat, jak vlastně, jak poznáš, že se tvoje pastorační, tvůj rozhovor a tak, činění, povedlo a nebo jak to hodnotíš. Ale tak to myslím, že už jsi hodně o tom mluvil.

f3: Tak nějak tam ty střípky jsem asi zmínil, no. Nevím. Přiznám se, že když jsem byl na vikariátu, třeba jako _____¹⁴¹ a měli jsme pastorační rozhovor, tak celá ta skupina vlastně, lidi, který vedli tenhle seminář, tak nás i tak jako učili, si myslím dobře, umět si ten rozhovor trošku přehrát v hlavě a trošku se podívat jako, co jsem já konkrétně jako při těch různých jakoby chvílích toho rozhovoru cejtil. Co se mně jakoby, co mně jelo v hlavě a tak. Myslím si, že jsem se ze začátku snažil minimálně jako po cestě domů, nebo po cestě prostě sem, si tyhle věci uvědomovat.

D: Mhm.

¹⁴¹ Vyjmuto jméno

f3: Nezapisoval jsem si teda jakoby žádný, žádný jako poznámky. Přiznám se, že se toho trochu bojím, těch poznámek. Jednak, že by se to někam dostalo nebo i že bych si zafixoval něco, co vlastně jako si nechci zafixovat. Jo, že vlastně jako jsem si jako pro sebe řekl, abych ustál vlastně to, ty emoce, který nějak jako ke mně jako by doputovaly, že jsem si vytvořil takovej jako mechanismus, kterej mě jakoby chrání v uvozovkách před tím, aby ty věci dopadly fakt jako hluboko do mě a že jsem se z toho nepotřeboval jako vypsat, jo. Vím, že jsou různé formy, jak vlastně to nechat jakoby proudit kolem sebe, abych byl v tom rozhovoru ale zároveň, aby mě to jako nesežíralo. Což některý rozhovory jsem, u některých se to nepovedlo, některý mě fakt jako sežraly. Že jsem fakt se, myslím, že jako dlouhou dobu to ve mně jakoby bylo. A že konkrétně jeden si vzpomínám do teďka. Velmi silnej, zpovědní, totálně prostě, úplně jako. Najednou já jsem odcházel a měl jsem pocit, že do teď, do té doby jsem toho člověka nejenom jako neznal, ale že jsem ho vnímal prostě jinak a měl jsem potom velkej problém se s ním bavit dál. A musel jsem dlouhou dobu sám sebe jakoby zpracovávat, že ten člověk vlastně jako mně řekl, to řekl faráři, neřekl to jakoby...já sám jsem si musel najít tu roli toho faráře, tu instituci, abych to odstínil od _____¹⁴² od sebe. Protože _____¹⁴³ by to hodně ranilo, toho faráře ne, ten farář to udrží, nese a prostě to odnese dál. Ale to už vlastně nemluvím o tom, jakěj úspěch měla ta pastorec u toho člověka, ale mluvím vlastně o své zkušenosti. Tak jak pracuju potom dál s tím, protože ono to souvisí s tím úspěchem, neúspěchem, tou pastorcí.

D: Jestli se to dá nějak vlastně pojmout. Úspěšná, neúspěšná pastorec.

f3: No, no, no. Přesně tak, jo. Protože já nevím, jak vlastně ta pastorec dopadla u toho člověka. Já vím, jak dopadla u mě.

D: Jasně.

f3: Jak jako já jsem se s tím jakoby vyrovnal nebo nevyrovnal. A konkrétně u tohlehoto případu jsem skutečně jako dlouhou dobu měl problém se s tím člověkem jakoby bavit ve stejným duchu jako předtím. Protože mě prostě řekl něco, co mě nejenom jako překvapilo, ale vlastně otočilo toho člověka úplně do jinýho světla, úplně jiný situace. A sám za úspěch považuju to, že jsme zůstali přáteli i po tý jako stránce lidský. Že mě vlastně jako se neztratil jako z mý blízkosti a naopak spolu dál jako normálně, myslím že normálně, se bavíme. A jemu se ulevilo, obrovsky. On prostě řekl něco, co řekl málo lidem. Něco, co vlastně jako permanentně furt nosí, on se toho nezbavil, že jo, samozřejmě. Prostě to bude jako, to je součást jeho života, kterou on jako ponese až prostě do konce. Ale potřeboval to říct mě a potřeboval jakoby zjistit, jestli to ten vztah jakoby zničí nebo nezničí. A potřeboval to prostě ze sebe dostat takhle. Takže možná ten úspěch tý pastorec spočívá v tom, že on to řekl, že se

¹⁴² Vyjmuto jméno

¹⁴³ Vyjmuto jméno

odhodlal, že tu důvěru jako by nabyl ke mně a že jako já jsem nezpřetrhal ty vazby a nezůstal jsem ani jakoby chladnej jakoby v instituci, ani jako že jsem předtím neutekl, ale že jsem tam pořád zůstal v té rovině jako i lidský. Ale od té doby jsem zjistil, že mě přestal fungovat tak dobře ten určitej štít, kterej jsem do té doby měl. Normálně jsem jako, fakt jsem ztratil určitej jako obrannej mechanismus, jo. Že pak normálně to do mě lítalo na plný pecky všecko, co jsem jako slyšel, a to nebyly pastorační rozhovory, prostě jako všecko, co se dělo. A musel jsem si znovu vlastně jako najít nějaký jako systém, aby mě některý věci tolik jako netrápily.

D: A co teda ti funguje? Nějakej systém?

f3: No, prostě to setřepat ze sebe, no.

D: Ty vlastně nemůžeš s nikým jiným to sdílet, že jo, nějak moc. Tak to je těžká pozice hodně...

f3: A tak máme nějaký jako supervizní, že jo. Máme supervizní skupinu, kde se dá v anonymizovaný podobě poměrně dobře ty věci jako odstínit. Ale vlastně tohleto byl impuls pro to, na tu supervizi začít chodit. Jako, že jsem si uvědomil, že jsem se dostal na nějaký limit svůj, kterej do té doby v pohodě jsem držel, jako ty věci bez problémů, ale pak jsem to potřeboval trochu jako rozpustit, no, sám, takže.. A pak jako vlastně ta farářská síť a taková ta jako, ten stav jako farářskej je taky nápomocnej. Jo, že vlastně, to, že člověk není sám farář, ale vlastně tu zkušenost máme v podstatě všichni podobnou nebo jako všichni si tím procházíme, tak už jen v té obecný rovině prostě vědět to, že je tady kolega, kterému můžu zavolat a prostě v nějaký jakoby zase anonymizovaný podobě o tom mluvit, tak to tady je, no. Tak to je posilou, to jako, jo, že tam se člověk může opřít o tu síť církve, v dobrým slova smyslu a jako, musí dodržovat ty pravidla toho soukromí, že jo. Církev je taky dobrá drbárna, takže člověk jako nesmí prostě, musí bejt taky jako, trochu se kontrolovat. Ale mám pár kolegů, ke kterejm mám teda jako stoprocentní důvěru. Kterejm když zavolám, tak prostě vím, že mě taky podobně takhle jako vyslechnou v nějaký jako rovině. Takže to... Jako nejhorší situace je taková, když přijdu domů a teď vlastně jako jsem nějak jako něčeho plnej, tak to tam nepustit doma. Jo vlastně, ať už jakoby konkrétně nebo emočně nebo tak. To jsem si tak uvědomil, že to je prostě jako průšvih, že dostat to ze sebe ještě předtím než jdu domů, je super. Ale ne vždycky se to podaří, jo.

D: Štípat dříví tady nemůžeš nebo něco takovýho. (smích)

f3: Tady nemůžu, ale na chatě jo. Což teď mám za sebou asi tři kubíky nebo čtyři kubíky dřeva naštípanýho, což bylo super. Prostě jako mezi vánočníma bohoslužbama jsem prostě jako fakt rubal dříví a řezal motorovkou a bylo jako očistné, báječné, úžasné, bolelo mě celý tělo, bylo to perfektní prostě. Byly to moje nejkrásnější Vánoce.

D: (smích) A budete mít teplo. Dlouho.

f3: Tak tak. Takže prostě, jo ta fyzická práce, ta hodně pomáhá. Jako skutečně, všecy ty... Já teda většinou dostanu rýmu, po nějaký prostě náročný jako pasáží. Zejména třeba vánoční, velikonoční nebo v nějaký jako sérii. Že se prostě najednou převalí naráz víc věcí, který jsou na hraně, tak pak přichází do tejdne prostě jako supr rýma a v lepším případě dutiny. (smích)

D: (smích)

f3: Ale tak to je taková jako somatizace, že jo, toho, tý situace a s tím už taky umím pracovat, takže to je dobrý. To mám od malička, tak to je taková jako běžná věc. Ale jako, je to, je to někdy, nebo abych neutekl z tý otázky, jako ten úspěch, neúspěch, to, jak poznám úspěšnou pastoraci. Tak, tak vlastně jako, vlastně to poznávám skrze sebe s tím, že jsem byl jakoby schopnej tu situaci ustát.

D: Hm

f3: Že mě to pak jako nesejmulo, nebo že jsem se s tím, s těma informacema naučil nějak jako fungovat. A že už vlastně, myslím si, docela poznám to, že když ten člověk podruhý zavolá nebo prostě se jakoby vidíme, že vlastně jako je tam ta důvěra, nebo je tam ten, je tam ten jako vztah. Buď prohloubenej nebo nějakým způsobem cejtím, že...Co jako nějak jako... já to neumím vyjádřit. Ještě jedna věc, kterou jsem si vlastně uvědomil, že ten určitej dobrej pocit, kterej mám já, samozřejmě nemusí bejt jako souhlasnej s tím hlasem druhým. Ale že ten určitej jako dobrej pocit mě pomáhá se vyrovnat s tou situací. Když ten pocit dobrej nemám, tak je to o to těžší, ale taky se to stává, taky to jde. Ale taky jsem si vlastně uvědomil, že jsem občas cejtil, že se na mě některý lidi vlastně paradoxně jakoby nalepili trošku a vlastně jako si navykli, ale jakoby nějak potřebovali tu plnou pozornost, kterou najednou v tu chvíli měli a začal jsem cejtit, že to vlastně už je takový jako, že už to není pastorece, ale už je to vlastně nějaký jako zneužívání trošku tý role, jo, že najednou jakoby ten vliv byl větší než jako je třeba. A taky jsem třeba i zažil to, že jakoby ta, že vlastně ten vztah skončil, nebo že byl prostě najednou jako, že jsme říkali, jo dobrý, tady prostě jako. Teď prostě to jsme nějak jakoby probrali nebo to nějak jako skončilo. Jo viz třeba s tou paní, která za mnou tak jako ty roky chodí a tak. Takže proč jsme se ten jeden rok neviděli prostě bylo taky tím, že už to prostě hraničilo s nějakou jako závislostí jakoby na, v úvozovkách na tý zkušenosti se mnou a už to jako mělo rysy, kdy já jsem ji neměl co dát už. Prostě jako, už jsme se točili jako v kruhu a ona jenom vlastně, v úvozovkách jenom chtěla jakoby v tu chvíli jakoby mít tu plnou pozornost. Ale už to vlastně jako, už to bylo takový... že vlastně v něčem, i když ten vztah jako skončí, tak to může bejt vlastně jako docela úspěch, no. Protože vlastně v tu danou chvíli já jsem cejtil, že jsem udělal maximum. Prostě už nebylo jako co dál, jo, takže...Takže asi z tý mý strany jako, když cejtím, že jsem udělal maximum, tak mám pocit, že to bylo maximum. Prostě to, co bylo v mejch silách. Takže někdy mám jako fakt pocit, že ty lidi mně

řekli to, co skutečně chtěli říct. Že když mám tenhle ten pocit, tak si říkám: Jo, tohle to asi jako bylo to správný nebo tady jsem prostě asi byl správně. Tohle se asi jako nějak mělo takhle odehrát. Ale je to všechno vlastně takový... já si strašně, jako snažím se hlídat, abych jakoby si neříkal o tu zpětnou vazbu od těch lidí, aby mi řekli, jestli to bylo jako dobrý nebo špatný, protože jednak jsem sám vlastně to potřeboval tu zpětnou vazbu a uvědomil jsem si, jak strašně ji potřebuju, takže jsem vlastně jako, o to víc se hlídal a k tomu mě pak pomohla ta superovize hodně, abych se tohodletoho, abych se to vlastně naučil ten mechanismus jako jinde, abych si bral sám tu pozornost někoho...

D: Jasně. Protože ty tu zpětnou vazbu vlastně můžeš mít, ale nemusíš, že jo vlastně. Na to se nedá spoléhat.

f3: Přesně tak. A je to, je to velký téma i jakoby mezi, mezi kolegama farářema prostě, zejména v těch jednosměrných našich akcích prostě, který nemá tu zpětnou vazbu. Tak to jsem řešil s x kolegama, jak se tohle vlastně jako, jak se s tímhle tím vyrovnávají a myslím, že i z toho pak jsou super farářský patologie a jakoby z toho pramení ta frustrace a pak ty různé jako odchody, že vlastně jako... ten pocit nenaplněnosti jakoby v těch, v té roli nebo v tom... a nejenom v té roli. V týhle je to ještě v pohodě. Ale v tom osobním vlastně jakoby nějak, to si myslím, že to je jako mega průser. Ale to už přesahuje téma tý pastorační. To už je spíš pastorační faráře.

D: Tak někdo jinej zase. Tak já se podívám, kolik je hodin. Hodina a pět minut.

f3: No člověče.

D: To už je docela dost.

f3: Právě, právě.

D: Tak já myslím, že. Ehm. No, že je to víceméně probraný, ono není potřeba všechno.

f3: Záleží na tobě.

D: Tak asi jenom se zeptám, jestli tě ještě něco napadlo, a nebo jestli ty něco potom ode mě potřebuješ vědět.

f3: Asi ne. Asi jakoby nemám nic dalšího, co bych jako k tomu přidal. Budu rád, když mě pak pošleš práci.

D: No já ti určitě pošlu. No já ti řeknu, jak to teďko bude dál. Tak já to mám tady nahraný a mám nějaký program, kterej mi přepíše na počítači, kterej mi to přepíše do textu. Tak mělo by to být jako automatický, že to nikdo nechte teda. To je prostě automatickej program. Takže já to pak upravím. A pak bych ti poslala tu, prostě tu podepsanou verzi tak jak to proběhlo, se vším všudy a pak se domluvíme na tom, co tam teda, že tam ty jména a prostě všechno, co budeš, co ti nějak přijde, že by bylo fajn to tam změnit nebo vynechat. Tak to upravíme. No a já to pak zpracuju pro ty účely, že tam něco budu vytahovat, co pak bude v té práci. A ten rozhovor teda bude asi jako příloha. To ještě musím

zjistit, jestli to tam jakoby musí být nutně, ale asi. No, ale asi by byla jako příloha. Ale tím, že se to nějak zanonymizuje, tak by to mělo bejt asi v pohodě.

f3: Jasně. Budeš dělat víc rozhovorů?

D: No mám v plánu dělat víc. Mám za sebou už pár a ještě mám domluvených pár, no. Pro mě je to zajímavý, že to. Já se teda, měla bych se držet pak toho tématu, ale i ten rozhovor, když tam třeba budou nějaký věci, co třeba úplně nespádají do toho tématu, tak je to pro mě strašně zajímavý, ta jakoby, ta zkušenost vás farářů s tím, s pastorcí. Do toho tak nějak nahlédnout, protože pro mě je to vlastně neznámý hodně.

f3: Jo tak, ono je to podivná práce, jako v něčem jakoby, tak jako, že to jede hodně po takovejch jako, no někdy jako dost mimoběžnejch kolejích jako. Mám tam někdy pocit úplně takovýho odběhu, odstupu od světa, což je hrozně nebezpečný, že to tak jako člověka odvádí až moc od toho, co se děje.

D: Přijde mi zajímavý, jak jsi mluvil o tom vlastně, tý roli a že ta role je fakt silná mi přijde, jako ten farář.

f3: Jako, pro toho, kdo, protoho člověka, kterej..

D: Že se fakt můžeš opřít, o tu roli i o to vlastně, že to, že je tady těch farářů víc a že... To mi přišlo zajímavý, no. Že to má sílu, i pro toho jednotlivce i ty ostatní, co jsou... promiň, jsem tě přerušila.

f3: Ne, ne, dobrý, jo. To je, já jsem jako chtěl říct něco podobnýho. Že vlastně jako jednak ten člověk, kterej přichází vlastně a dává tu autoritu tomu, tomu člověku, kterej teda tam přichází jako farář. Tak to je jedna věc, že jo, že on sám si určuje tu míru důvěry, že jo.

D: Hm.

f3: A tam se to jako nějak jako zobrazuje v něm a tahleta jakoby důvěra nebo ta autorita vlastně vzniká jenom tím, že jako já tam nejsem jako solitér, ale teda skutečně za nějakou jako poměrně silnou skupinou lidí a že vlastně jako i cejtím to, že jsem byl zvolenej tady nebo to, že mě prostě jako ta církev jako nějak jako ordinovala nebo prostě tady mě instalovali nebo tady prostě nějak jakoby mám nějakou jakoby důvěru. Jo, že vlastně jako, že skutečně jako ten farář je reprezentantem toho sboru a možná tý církve. Je vlastně jakoby, může být velkou výhodou pro tu určitou jako oporu nebo zvládnání tý farářský role, protože ten člověk tam jde s nějakou důvěrou těch lidí, který jsou za ním v tom sboru a jdu tam, jdu tam vlastně jako za ně taky, jo, že jim vyřizuju pozdravy od těch ostatních lidí z toho sboru. Jo, to je taky vlastně jakoby jistej zvláštní druh pastorage, že, oni si můžou zavolat po telefonu, že jo.

D: Hm.

f3: Ale přesto přese všechno, vždycky mě ty lidi řeknou: Pozdravujte toho a toho. No a ty, u kterejch jsem, říkaj: "Pozdravujte tyhle, tyhle a tyhle." Jo, že vlastně ten, jakoby ten určitej mezičlánek, jo, ten vlastně, ten komunikátor mezi těma lidma, ten farář taky hraje. A není to jenom jako, je to jako o tý roli jo, ale je to i o nějakým tom. On je tady od toho, aby nás vlastně jako

propojoval. A tak to jako využívaj. Byť si můžou zavolat, byť si můžou poslat mail, byť se můžou vlastně i navštívit.

D: A tam je nějaká přidaná prostě hodnota.

f3: Tak je tam něco, co prostě ty lidi jakoby nějak jako.. "Pozdravuj je." čistě jako mezilidskej vztah jako. "Pozdravuj je". Hezký, to hezký fakt jako. Tak.

Příloha č. 3: Ukázka procesu otevřeného kódování

R3: Už nebylo třeba dál se v tom jako nimrat nebo jako pitvat, což jsem považoval vlastně za úspěch. Že jako se to nerozplizlo, ale zůstalo to prostě v tom tvaru nějakým bezpečným a tak. Takže vlastně vždycky to je rozhovor, nebo vždycky mi přišlo, že je to rozhovor. I s tou paní vlastně s tou obrnou to byl taky svého druhu rozhovor.

D: Mhm, jasně.

R3: Ale tak jakoby úplně nějak, přemejšlim no. Jaký netradiční formy pastorace můžou být.

D: To nemusí být nějak obecně, spíš mě zajímá...

R3: Jako v dobách, kdy byl běžnej kontakt jakoby, tak třeba jsem zažil, že vlastně chycení za ruku člověka, kterej leží v nemocnici, udělal stokrát víc než prostě to, že se mu něco četlo. Nebo jsem chodíval do domova pro seniory a každý měsíc jsem tam měl bohoslužby. A krom toho teda, že jsem tam něco povídal a hrál jsem na kytaru, tak ten nejsilnější moment z celého toho, tý ani ne hodinky, byl to, že jsem jim na začátku všem podal ruku a na konci jsem jim všem osobně jako by tou rukou předal požehnání. A díval jsem se jim do očí prostě a přál jsem jim prostě nějakej jako pokoj nebo jako to. A to jsem cejtíl, že to skutečně rezonovalo, že to skutečně bylo něco, co ty lidi jako cejtíli. Část z nich měla alzheimera, část z nich prostě určitý typ demence nebo různých jako dalších nemocí, ale ten jakoby záblesk jejich života (důrazně), toho původního nebo toho prostě předtím, byl skutečně v tom podání té ruky. Tam najednou pak i paradoxně jako poté byl prostor se s nima začít bavit, a to se skutečně stávalo, že někteří lidi mě nepustili tu ruku, začali mi něco říkat. Najednou vlastně se jim něco jako vynořilo a chtěli to v tu chvíli sdílet. Na což pak byl třeba prostor, když jsme měli jako individuální návštěvy po pokojích.

D: Mhm.

R3: Což šlo omezeně, ale šlo, i tehdy. Nebylo to úplně jako, že jsme tam mohli nakráčct kdykoliv, ale mělo to nějaký jako rysy, ale bylo to docela jako s některýma lidma intenzivní. A zejména teda v té rovině toho jako naslouchání, jakože ani ne tak, že bych něco tam jako musel říkat, ale se spoustou lidma to bylo fakt jako poslouchat je, někdy stíznosti, že jo, to, co je štve a vlastně na to nebylo třeba ani reagovat. Že to nebylo jakoby, nebylo nutný vést rozhovor, ale spíš jako skutečně tam být.

D: Vyslechnout je.

R3: No, poskytnout ten prostor těm lidem, takže to je vlastně asi jako nejpodstatnější, nebo co jsem tak jako zjistil. Nejpodstatnější rys tý, toho pastoračního rozhovoru jako, nechat ten prostor těm lidem, no. Protože, často jsem to tak jako měl, že musím jako něco říkat. Musím být připravenej, na všechny otázky jako odpovědi, a tak anebo mít jako spoustu s sebou literatury, abych měl co číst, ale vlastně jako pak se ukázalo, že dost často stačilo, v uvozovkách stačilo, jako ty lidi poslouchat. Ale mít samozřejmě i jako připravený něco pak jako, no. Ale tam jsem, tam třeba jsem i jakoby výrazně pocejtíl tu sílu té modlitby, tý sdílený. Že na to ti lidi čekali. A to i vlastně jako v tom domácím prostředí jakoby lidí ze sboru, který už třeba do sboru chodit nemůžou. Tam pak, když vlastně jako jsem chodíval pravidelněji nebo častěji k lidem domů, tak to bylo třeba i s Večeří Páně. Jako prostě, že jsme slavili teda i ne jen slovy ale tou svátostí, což je taky jakoby vlastně jako specifickej typ pastorace. To vlastně spolu-slavení, že jo. Ta pastorace nemusí být, nebo si myslím, že nemusí být jenom v tom sdílení nouze, ale vlastně

→ uža věcá' vše
 - pastorační
 → forma pastorační
 → chycení za ruku v nemocnici
 → něco víc než slova
 → podání ruky
 → rukou předat požehnání
 - intenzí
 → rezonuje to
 → záblesk života
 → štve v podání ruky
 → uvolnění kontaktu
 něco se vynořilo
 - pastorační rozhovor
 → naslouchání
 → intenzivní
 → vyslechnout
 → být tam
 → poskytnout prostor lidem
 - modlitba sdílená
 - Večeře Páně
 - sdílet pastorace
 - pastorace
 → svátost
 → sdílení
 - křesťanství, nejen nouze

sdílení radosti. Že to je vlastně jako i určitý jako takovýto přihlášení se do nějakého jako velkého proudu jako předků i těch, co přijdou. Tak to jsem třeba vnímal u ty Večeře Páně, jako takový jako propojení, poměrně silný, kde ta slova vlastně ve finále nehrajou takovou roli, nebo hrajou, ale, ale jinak. A jde o ten akt, ten rituál vlastně, kterej zase nějak jako hraje na jiný struny prostě člověku, a to je taky jako vlastně fenomén, že jo toho pastoračního působení, nechat promluvit i něco jiného než slovo no, prostě nějak. Což moc neumím, nebo jako nemám žádný jako techniky, myslím třeba _____², že v tom má daleko jako víc, nejenom víc zkušeností, ale i větší cit pro tenhleten jako styl práce a jako vlastně ledacos pak to může tomu člověk jako otevřít, no, jako nějakou sebereflexi i reflexi té situace. Ale tam nejsem moc zkušeněj ani dobrej a nemám, nemám jakoby repertoár různých (smích) rituálů, který...Ta Večeře Páně jakoby, to je tak to, co jsem schopnej. Cejtim, že jako proto tam vlastně taky jdu.

D: No, z mojego pohledu to je takový jako hodně jako těžký. Že si nedokážu moc představit, že se na to dá, že se na to ani nedá moc asi připravit nějak předem, ne? Když, když člověk jde třeba na nějaký jakoby návštěvy a situace vůbec, který se můžou vyskytnout, tak, z mého pohledu je to hodně, tak jako, že se člověk učí nějak za chodu o sobě i u těch druhěj. Pro mě to zní jako hodně náročně nebo jako složitě, nebo jak to říct. Že to není nic jednoduchého, jednodušeje úkol.

R3: No, jako. Třeba jako jsem ze začátku hodně zažíval takovej ten jako, ty obavy, že prostě nebudu mít jako odpověď, nebo nebudu mít co říct, nebo nebudu prostě jako schopnej jako tu situaci ustát.

D: Hm.

R3: Jo, že v momentě, kdy, že prostě člověk skutečně otevře teda něco, co ho leta trápilo a vlastně to říká jakoby tomu farářovi, protože si třeba v tu chvíli, v tu danou chvíli myslí, že to je jeho poslední setkání jako s farářem. A chtělo to mít prostě, nebo chtěla to mít jako v ty rovině zpovědi takřka jako, chce to mít čistý.

D: Jasně.

R3: Jako ne, že by se to tím zlepšilo nebo jako vyřešilo, ale chce ten dotyčnej, aby to někdo věděl, aby to věděl farář. Farář, kterej prostě to dál nepustí, kterej jako to nějakým způsobem vezme. A zjistil jsem, že ty lidi to chtějí jenom říct. Oni nechtějí vlastně na to odpověď. Oni nechtějí jako slyšet to bude dobrý, to je fajn. Nechtějí ani slyšet, teda tos to teda posral. (pousmání oba) Voni vlastně jako chtějí jako vlastně jenom to říct. Nebo, to jsem pochopil, že po týchletý, po tomhle tom typu vlastně jako určitýho prohlášení nebo svědectví, nebo nějakýho prostě vyznání, doznání něčeho vlastně, je nejdůležitější jako ta modlitba. V tu chvíli jakoby z týchletý jako duchovní jakoby oblasti, že ty lidi vlastně pro nic jiného v tu chvíli jako nejsou, jo. Prostě chtějí, aby ten farář, moje zkušenost může bejt jiná, ale chtějí vlastně jako to nějaký jakoby pochopení, ale ne slovní, ale pochopení jakoby v ty duchovní rovině, v ty modlitbě, v tom prostým sdílený ty informace toho, co se jim stalo nebo co udělali. No asi úplně jako, úplně cejtim spíš ten pocit než to, co konkrétně říkali. Že jsem cejtil úplně, jak spadl ten kámen, jo jakoby z nich dokonce.

D: Mhm.

² Vyjmutó jméno

- přihlášení se do proudu předků
- propojení
- hraje na jiné struny
- pastorační
- nechat promluvit něco dalšího

- říct to faráři
- vole vzpomínání

- takřka v rovině zpovědi
- chce to mít čistý

- ne, že by se to tím zlepšilo nebo v řešení

- potřeba otevřít to říct někomu

- potřeba modlitby
→ pro to říct

- pochopení v duchovní rovině
- ve sdílení
- v modlitbě

R3: Spadlo cosi, co, jo... jo jako zejména třeba, když na mě jako delší dobu čekali, když jsem se k nim dlouho nedostal nějakou chvíli a už ta vlastně jako návštěva byla domluvená delší dobu, tak vlastně čekali na to, až mě to jakoby můžou říct. Ne, že by mi to řekli ve dveřích. Ono to má taky zajímavý průběh. To mi taky došlo až jakoby pozdějc. Že třeba ten pastorační rozhovor začíná být jakoby pastorační třeba až po půlhodině nebo po třičtvrtě hodině, vlastně po docela dlouhý době. Když už se člověk vlastně jakoby zvedá ze židle, tak najednou vlastně jako přicházejí ty, ty věci, jakoby vlastně, pro který ten člověk si zavolal mě (důrazně) v tu chvíli a ne jako _____³, ale jako faráře. Jo, jakože fakt jako skutečně jako tam pak přestávám hrát roli jako v nějaký jako osobě, ale úřadu. Což je vlastně hrozně zajímavý pro mě, to zjištění, že z člověka jako právě vlastně to snímá, snímá to z něj, snímá z něj tu zodpovědnost toho, musím něco říct.

D: Jo.

R3: Protože vlastně v úvozovkách ten úřad vlastně udělá to, co ten člověk potřebuje. Že ta pastorační vlastně ve finále není o tom, že bych něco super řekl, nebo prostě, ale že oni to řekli jako ty instituci, tomu úřadu.

D: Úplně nechápu, co to znamená ten úřad v tu chvíli, co to... jak se stane, že z tebe pak se stane ten úřad?

R3: No to je zajímavý, já vlastně jako nevím, ale já... no, vono to zní jako blbě jo, ale, ale to je ta role prostě.

D: Že seš tam v tý roli toho faráře.

R3: Já jsem tam v tý roli, no. Že ta vlastně role najednou jako v tom dobrým slova smyslu působí tak, že ze mě snímá tu zodpovědnost nebo tu zodpovědnost ne, ale tu tíhu, že musím něco říct, jako adekvátního. Což stejně nějak jakoby něco řeknu, že jo, to nejde jako prostě mlčet potom a odejít, ale jako, že vlastně tam může přijít kdokoliv.

D: Mhm.

R3: Jo, jakoby z toho, z mejh kolegů, kolegyně, protože tam přichází jakoby ten, ta pro ně určitá jako duchovní autorita, která není závislá na tom nositeli.

D: Jo.

R3: Jo, samozřejmě, že oni k tomu nositeli musí mít důvěru, že jo. Jako tam nejde asi jako. Ale taky ne. Taky vlastně ne, protože to je prostě v nemocnicích a zejména prostě v těch domovech pro seniory vidět. Že já jsem ty lidi neznal vůbec, byl jsem tam poprvý v životě, ale přišel jsem tam prostě s tou Biblií a věděli, že jsem farář a prostě ty lidi jako se mnou mluvili jinak, než...

D: Měli k tobě jinej vztah.

R3: Úplně jinej jakoby v tu chvíli. Prostě jako jo, v tomhleto je to, to je jako, teď to nechci srovnávat, jo, ale když léčí doktor, tak léčí prostě doktor. Než když jako léčí jako člověk, kterej nemá to doktorský vzdělání. Prostě oni k tomu doktoru mají důvěru.

D: Očekávají od něj něco, nějaký znalosti, něco, co...

R3: Něco, jo. A prostě v tu chvíli ode mě očekávají ten v úvozovkách úřad nebo tu jako... Jednak, to z povědní tajemství, očekávají tu schopnost třeba toho naslouchání. Schopnost, to, že já tam reprezentuju ne nějakou jako sektu, ale něco, co, co prostě má hlavu a patu, co má nějakou jakoby aspoň základní důvěru,

pastorační rozhovor

→ příběh pastoračního rozhovoru
→ úřad
→ role je to, pro kterou člověk zavolal

role faráře identita
→ "úřad"
→ lidi ti zavolali jeho
→ "role" faráře je oparou

→ "role" snímá zodpovědnost tíhu

role faráře
→ farář jako tak, je jedno, kdo
→ farář z okruhu vztahů u lidí

→ farář = důvěra očekávání lidí, schopnost naslouchat, z povědní tajemství

role faráře

→ prezentuje něco, co u lidí má důvěru, co navrhuje u jejich
úřadu
→ pozitivní role v jejich životě

³ Vyjmuta jméno

když ne třeba ve společnosti, tak jakoby v jejich životě prostě sehrál tenhle typ jakoby povolání nějakou pozitivní roli. Já jsem měl úplně mystické zážitky, to bylo úplně jako fenomenální. Jsem šel za _____⁴ a dětma na hřiště, tady nahoru na Třebešín, tak tam je takový hřiště. Přes Hagibor, jo, když se jde vlastně...

D: mě to něco říká, ale...

R3: ...od strašnickýho krematoria se jde vlastně nahoru jakoby na Jarov jakoby přes takovej jako kopec, tak tam je takový hřiště, U Kapličky se to jmenuje.

D: Jo, to známe.

R3: Já jsem si to chtěl zkrátit, tu cestu tam, tak jsem šel přes takový parkoviště aut, takový prostě velký parkoviště a šel jsem do té budky, která tam je, jakoby celnice, nebo já nevím. A ptal jsem se těch chlapů, který tam byli, jestli tamtudy můžu projít, jakoby si to zkrátit. A oni byli taková dva nařachanci, měli tam své partnerky a před nima dost jako machrovali. A já měl takhle v ruce pizzu a vlastně v druhý taky. Měl jsem dvě pizzy. Tak jsem se jich ptal, jestli tamtudy můžu projít a oni byli na mě docela jako, krom toho, že si ze mě dělali legraci, tak vlastně jako mně tak jakoby, to chvíli vypadalo, že mě jako zmlátěj, nebo že jako si mě podaj, jako minimálně verbálně. A bylo to takový jako docela nepřijemný a už jsem chtěl jakoby odcházet, že tamtudy teda nepůjdu, ale nějak, něco se stalo, nevím co, už si to nepamatuju přesně, ale prostě nějak přišla řeč na to, že jsem farář a oni úplně zjihli, úplně se prostě, 180 stupňů, prostě úplně jiný lidi. Protože oba byli vojáci, oba byli veteráni z Afghánistánu a oba vlastně měli neskutečně pozitivní zkušenost s vojenským kaplanem. Jako opravdu jako pozitivní. A oni vlastně, byť jakoby nevěřící ve smyslu jako nějakých tradičních jako forem, tak oba najednou padli na kolena. Skutečně jako, to si nevymějšlim a prostě chtěli požehnání. Oba dva, před těma holkama prostě, před kterejma předtím jako machrovali úplně a dělali jako velký ramena, tak najednou jako tam klečeli přede mnou. Já jsem stál jako s těma pizzama, že jo, prostě jako. (smích)

D: Tak jsi jim je hodil na hlavu. (Smích)

R3: Tak jsem to tam odložil a jako skutečně, oni mě, až jako biblicky, oni mě prostě nechtěli pustit, dokud jako se tohleto jako nestane. Tak vlastně jsem se jich zeptal na jejich jména a vlastně proběhlo teda takový jako velmi improvizovaný, ale vlastně jako poměrně silný teda, silná chvíle, která na mě dodneška jako působí poměrně tak jako rozřeseně, protože tam si skutečně myslím, že jako nešlo o mě, ale šlo o to, že jsem tam byl jako farář. Jo, že ten rozdíl mezi tím, jakoby mojí osobou a jakoby tou funkcí nebo rolí toho úřadu, tam jsem jako cejtíl jako. Já jsem neřekl nic zajímavýho v tom předchozím rozhovoru nebo tak, jenom vlastně došlo k tomu, že jsem se jim vlastně jako nějak představil nebo prostě a to stačilo, v uvozovkách, jo. Ale na základě toho, že oni měli velmi pozitivní zkušenost s tím vojenským kaplanem, kterej pro ně vlastně byl na tý misi jedinej, kterej je nebuzeroval a kterej neměl tu povinnost na ně práskat, jo jakoby dál. Nebo tu povinnost vlastně jako na ně psát nějaký jako posudek, jo. Protože tam jsem si uvědomil, jak to mají vlastně ohromně těžký jako třeba psychologové v tomhle tom vlastně, třeba v tom armádním sboru, protože oni, když jdou za psychologem, tak jdou vlastně na kobereček. To tak cejtěj, oni mi to tak jako říkali, že vlastně oni

⁴ Vyjmuté jméno

→ vyprávění
abstrakce
role fanát
→ vyprávění
lidi na základě
vojenských
vyprávění
kaplanem

silná
chvíle
požehnutí
role x ou
fanát jako
člověk

} role vojenského
kaplana
vs
psycholog

R3: Tak nějak tam ty střípky jsem asi zmínil, no. Nevím. Přiznám se, že když jsem byl na vikariátu, třeba jako _____⁶ a měli jsme pastorační rozhovor, tak celá ta skupina vlastně, lidi, který vedli tenhle seminář, tak nás i tak jako učili, si myslím dobře, umět si ten rozhovor trochu přehrát v hlavě a trochu se podívat jako, co jsem já konkrétně jako při těch různých jakoby chvílích toho rozhovoru cejtli. Co se mně jakoby, co mně jelo v hlavě a tak. Myslím si, že jsem se ze začátku snažil minimálně jako po cestě domů, nebo po cestě prostě sem, si tyhle věci uvědomovat.

D: Mhm.

R3: Nezapísoval jsem si teda jakoby žádný, žádný jako poznámky. Přiznám se, že se toho trochu bojím, těch poznámek. Jednak, že by se to někam dostalo nebo i že bych si zafixoval něco, co vlastně jako si nechci zafixovat. Jo, že vlastně jako jsem si jako pro sebe řekl, abych ustál vlastně to, ty emoce, který nějak jako ke mně jakoby doputovaly, že jsem si vytvořil takovej jako mechanismus, který mě jakoby chrání v uvozovkách před tím, aby ty věci dopadly fakt jako hluboko do mě a že jsem se z toho nepotřeboval jako vypsat, jo. Víím, že jsou různé formy, jak vlastně to nechat jakoby proudit kolem sebe, abych byl v tom rozhovoru ale zároveň, aby mě to jako nesežralo. Což některý rozhovory jsem, u některých se to nepovedlo, některý mě fakt jako sežraly. Že jsem fakt se, myslím, že jako dlouhou dobu to ve mně jakoby bylo. A že konkrétně jeden si vzpomínám do teďka. Velmi silně, zpovědní, totálně prostě, úplně jako. Najednou já jsem odcházel a měl jsem pocit že do teď, do té doby jsem toho člověka nejenom jako neznal, ale že jsem ho vnímal prostě jinak a měl jsem potom velkej problém se s ním bavit dál. A musel jsem dlouhou dobu sám sebe jakoby zpracovávat, že ten člověk vlastně jako mně řekl, to řekl faráři, neřekl to jakoby...já sám jsem si musel najít tu roli toho faráře, tu instituci, abych to odstínil od _____⁷ od sebe. Protože _____⁸ by to hodně ranilo, toho faráře ne, ten farář to udrží, nese a prostě to odnese dál. Ale to už vlastně nemluvíím o tom, jakěj úspěch měla ta pastorační u toho člověka, ale mluvím vlastně o své zkušenosti. Tak jak pracuju potom dál s tím, protože ono to souvisí s tím úspěchem, neúspěchem, tou pastorační.

D: Jestli se to dá nějak vlastně pojmut. Úspěšná, neúspěšná pastorační.

R3: No, no, no. Přesně tak, jo. Protože já nevím, jak vlastně ta pastorační dopadla u toho člověka. Já víím, jak dopadla u mě.

D: Jasně.

R3: Jak jako já jsem se s tím jakoby vyrovnal nebo nevyrovnal. A konkrétně u tohletoho případu jsem skutečně jako dlouhou dobu měl problém se s tím člověkem jakoby bavit ve stejným duchu jako předtím. Protože mě prostě řekl něco, co mě nejenom jako překvapilo, ale vlastně otočilo toho člověka úplně do jinýho světla, úplně jiný situace. A sám za úspěch považuju to, že jsme zůstali přáteli i po tý jako strážce lidský. Že mě vlastně jako se neztratil jako z mý blízkosti a naopak spolu dál jako normálně, myslím že normálně, se bavíme. A jemu se ulevilo, obrovsky. On prostě řekl něco, co řekl málo lidem. Něco, co vlastně jako permanentně furt nosí, on se toho nezbavil, že jo, samozřejmě. Prostě to bude jako, to je součást jeho života, kterou on jako ponese až prostě do konce. Ale

⁶ Vyjmuto jméno

⁷ Vyjmuto jméno

⁸ Vyjmuto jméno

klasa pastorační
foc
vzpovědní
→ zpovědní rozhovor
vitern
→ vitern
nezbavil se toho, ale potřebba to říct
duševně
dokonalá
přítel